

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นลำดับตามหัวข้อต่อไปนี้

1. ความหมายและคุณค่าของศิลปศึกษา
2. พัฒนาการของเด็กอายุ 6-7 ปี
  - 2.1 พัฒนาการทางด้านร่างกาย
  - 2.2 พัฒนาการทางด้านอารมณ์
  - 2.3 พัฒนาการทางด้านสังคม
  - 2.4 พัฒนาการทางด้านสติปัญญา
3. พัฒนาการทางศิลปะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้น
  - 3.1 ชั้นพัฒนาการทางศิลปะของ วิคเตอร์ โกลเวนเฟลด์
  - 3.2 ชั้นพัฒนาการทางด้านการเขียนภาพของ ทอร์เรนซ์
  - 3.3 ชั้นพัฒนาการทางการสร้างสรรค์ของ เดอร์ ฟรานเชสโก
4. หลักสูตรศิลปศึกษาระดับประถมศึกษา
  - 4.1 โครงสร้างของหลักสูตร
  - 4.2 กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย
  - 4.3 จุดประสงค์การเรียนรู้ศิลปศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2
  - 4.4 หลักของการบูรณาการ
    - ความหมายของบูรณาการ
    - ลักษณะของการบูรณาการความรู้
5. กิจกรรมศิลปศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา
  - 5.1 ความสำคัญของกิจกรรมศิลปศึกษา
  - 5.2 ความหมายของกิจกรรมศิลปะ

- 5.3 ประเภทของกิจกรรมศิลปะ
- 5.4 การจัดกิจกรรมศิลปะศึกษา
- 5.5 รูปแบบการสอนและวิธีสอนศิลปะศึกษา
- 5.6 สื่อการสอนและห้องเรียนศิลปะศึกษา
- 5.7 การวัดผลและประเมินผลศิลปะศึกษา
- 5.8 เนื้อหาของกิจกรรมศิลปะ
- 6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
  - 6.1 งานวิจัยในประเทศ
  - 6.2 งานวิจัยต่างประเทศ

ความหมายและคุณค่าของศิลปะศึกษา

1. ความหมายของศิลปะศึกษา

วิชาศิลปะศึกษา เป็นวิชาที่ว่าด้วยการศึกษาที่เกี่ยวกับศิลปะ ซึ่งมีนักการศึกษาและผู้เชี่ยวชาญทางศิลปะศึกษาได้ให้คำนิยามเกี่ยวกับคำว่า "ศิลปะศึกษา" ไว้ดังนี้

วิรัตน์ พิชญ์ไพบุลย์ (2527) ได้กล่าวว่า ศิลปะศึกษาหรือที่ภาษาอังกฤษเรียกว่า Art Education เป็นการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปะศึกษาให้สอดคล้องกับปรัชญาและแนวคิดทางการศึกษาโดยมีการจัดกิจกรรมทางศิลปะแบบต่าง ๆ ทั้งในด้านวิจิตรศิลป์และประยุกต์ศิลป์ โดยจัดตามความยากง่ายให้เหมาะสมกับความสามารถของแต่ละวัย ทั้งนี้เพื่อฝึกฝนให้เกิดพฤติกรรมที่พึงามทางศิลปะ การเรียนและการปฏิบัติกิจกรรมศิลปะศึกษาจึงมีความสำคัญมาก เพราะกิจกรรมศิลปะศึกษาจะช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้เด็กได้เจริญเติบโตทั้งทางร่างกายทางสติปัญญา อารมณ์ สังคม การรับรู้ สุนทรียภาพ และการสร้างสรรค์

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2529) ได้กล่าวถึง ความหมายของศิลปศึกษาว่า เป็น การศึกษาศิลปะกับเด็ก โดยการจัดประสบการณ์การเรียนการสอนให้เหมาะสมกับ วุฒิภาวะของผู้เรียน ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาศิลปะนิสัยกับผู้เรียน ให้มีความรู้ ทักษะ และความคิดที่ดีต่อศิลปะ

วิรุณ ตั้งเจริญ (2525) ได้กล่าวไว้อีกว่า ศิลปะเด็กคือ ศิลปะที่เด็ก แสดงออกตามสภาพความสนใจ การรับรู้และความพร้อมของแต่ละคน โดยที่การแสดงออกนั้นจะแสดงออกด้วย วิธีการอย่างใดอย่างหนึ่ง ผ่านวัสดุที่เหมาะสมและ ปรากฏเป็นผลงานศิลปะที่รับรู้ได้ด้วยประสาทตาหรือที่เรียกว่า ทัศนศิลป์ เมื่อศิลปะ เด็กเกี่ยวข้องกับการศึกษาในระบบโรงเรียน ศิลปะเด็กจึงมีความสัมพันธ์กับ กระบวนการเรียนการสอน และจิตวิทยาการเรียนการสอนไปพร้อมกัน ซึ่งใน หลักสูตรการศึกษาจะ เรียกศิลปะ เด็กว่าศิลปศึกษา

นิรมล ตีรณสาร สวัสดิบุตร (2525) ได้กล่าวไว้ว่า ศิลปศึกษาหมายถึง การศึกษา เรื่องของศิลปะหรือการศึกษาของการสร้างสิ่งใหม่ที่สวยงาม โดยต้อง ใช้ประสบการณ์ การรับรู้เหตุผล อารมณ์ และความคิดริเริ่มเป็นเครื่องช่วยในการ สร้าง และศิลปศึกษาคือการศึกษาเรื่อง ของการสร้างงานศิลปะของนักเรียนเอง หรือการสร้างงานศิลปะของผู้อื่น

อารี สุทธิพันธุ์ และวิรุณ ตั้งเจริญ (2528) ได้ร่วมกันเขียนหนังสือชื่อ "กิจกรรมสร้างสรรค์" โดยให้ความหมายไว้ว่า ศิลปศึกษา คือ การให้การศึกษา ทางด้านศิลปะ และเป็นวิชาสามัญหนึ่งที่มุ่งส่งเสริมให้นักเรียนได้มีโอกาสแสดงออก ตามความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ รอบ ๆ ตัวออกมาเป็นความงามตามทัศนะ ของตน

เลิศ อำนันทนะ (2523) เขียนหนังสือชื่อ "ศิลปะในโรงเรียน" ได้ให้ ความหมายไว้ว่า ศิลปศึกษา หมายถึง วิชาที่จัดการเรียนการสอนขึ้นภายใน

โรงเรียนและสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมให้เด็ก ทุกเพศ ทุกวัย และทุกระดับความสามารถได้มีโอกาสแสดงออกอย่างเสรี (Free Expression) ตามความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (Creative Thinking) ความคิดจินตนาการ (Imagination) ตามความสนใจและความถนัดทางธรรมชาติของเด็กแต่ละคน กิจกรรมศิลปะจะประกอบด้วย การเขียนภาพระบายสี การปั้นแกะสลัก ดนตรี ฟ้อนรำ ฯลฯ เป็นต้น

สงวน รอดบุญ (2524) เขียนหนังสือชื่อ "ศิลปะกับมนุษย์" ได้ให้ความหมายไว้ว่าศิลปศึกษาเป็นศาสตร์แขนงหนึ่งที่ว่าด้วยเรื่องราวของ "มิติทางศิลปะ" ซึ่งจะช่วยให้ผู้ศึกษามีความเข้าใจในคุณค่าของสุนทรียภาพและพุทธิปัญญาของมนุษย์ แต่ละยุคแต่ละสมัย รู้คุณค่าของความผูกพันระหว่างชีวิตกับศิลปะ และบังเกิดค่านิยมต่อศิลปวัฒนธรรมของชาติ รู้จักนำเอาศิลปะมาประยุกต์ให้ชีวิตมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ชลอ พงษ์สามารถ (2526) ได้ให้ความหมายของคำว่า ศิลปศึกษาไว้ในหนังสือ "ศิลปะสำหรับครูมัธยม" ว่าศิลปศึกษา คือ การเรียนการสอนที่ส่งเสริมให้นักเรียนได้ใช้ประสบการณ์ จินตนาการ และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ แสดงออกเป็นผลงานต่าง ๆ เช่น การเขียนภาพระบายสี การปั้น การแกะสลัก การพิมพ์ การประดิษฐ์วัสดุต่าง ๆ การแสดงออกนี้ ผู้สอนจะต้องวางโครงการระยะยาว โดยการวางแผนการเรียนการสอน จัดเนื้อหา วัสดุ วิธีการอย่างกว้างขวาง เพื่อให้สอดคล้องกับบุคลิกภาวะของผู้เรียน

มานพ ถนอมศรี (2526) เขียนบทความเรื่อง "ศิลปศึกษาจะไปทางไหน" ได้ให้ความหมายของศิลปศึกษาไว้ว่า คือ การนำเอาศิลปะมาเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดความรู้สึนึกคิด เพื่อเป็นการฝึกฝนการทำงานของสมองให้แก่ผู้เรียน โดยมุ่งที่จะ เป็นสิ่ง เสริมสร้างให้เป็นคนที่มีคุณภาพ และมีประสิทธิภาพในการคิดเป็นผลดีต่อไปในการศึกษาวิชาอื่น ๆ ผู้เรียนได้มีโอกาสคิดแก้ปัญหาและสร้างสรรค์โลกแห่งจินตนาการอันเป็นโลกแห่งความก้าวหน้าทางสมองลงบนกระดาษด้วยเทคนิคการทางศิลปะ อันเป็นวิชาเดียวเท่านั้นที่มีอิสรภาพและ เสรีภาพในการแสดงออกให้แก่เด็กเรียนมากที่สุด

รัตน์ อุทัยผล (2507) กล่าวถึงศิลปศึกษาว่า คือวิชาซึ่งส่งเสริมให้เด็กแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ออกมาเป็นงานศิลปะตามทัศนะตน การแสดงออกนี้เด็กอาจแสดงได้หลายทาง เช่น แสดงออกเป็นรูปภาพ รูปปั้น การแกะสลัก และการลำดับเสียงในดนตรี เป็นต้น ศิลปศึกษามีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างบุคคลให้เจริญงอกงามเต็มที่เพื่อจะได้เป็นพลเมืองที่ดีที่มีความสามารถ เช่น ให้มีความซาบซึ้งในคุณค่าของศิลปะ มีความคิดริเริ่มและสร้างสรรค์ มีความสนใจในงานอดิเรก สนใจในสิ่งแวดล้อม และมีโอกาสได้สำรวจ คิดค้น ทดลองในด้านต่าง ๆ ดังนั้น ศิลปศึกษาในโรงเรียนจึงมิใช่เป็นการเตรียมบุคคลสำหรับไปประกอบอาชีพ แต่เตรียมที่จะส่งเสริมพัฒนาการส่วนบุคคลเป็นสำคัญ

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า ศิลปศึกษา หมายถึง วิชาที่จัดการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างลักษณะนิสัยที่ดีให้แก่เด็ก โดยให้เด็กได้แสดงออก ซึ่งความสามารถทางด้านความคิดริเริ่มและสร้างสรรค์ที่ได้รับจากประสบการณ์ภายนอก และเกิดจากจินตนาการอย่างอิสระของเด็ก ซึ่งสามารถแสดงออกได้หลายลักษณะในการทำกิจกรรมศิลปศึกษาประเภทต่าง ๆ เช่น การเขียนภาพระบายสี การปั้น แกะสลัก การพิมพ์ภาพ ออกแบบสร้างสรรค์ การสาน ถักทอ ตลอดจนรู้จักคุณค่าทางศิลปะ โดยครูเป็นผู้จัดประสบการณ์ด้านการเรียนการสอนให้สอดคล้องเหมาะสมกับวุฒิภาวะ เพื่อให้เด็กมีพัฒนาการทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม สติปัญญา และความคิดสร้างสรรค์มีความสุขในชีวิตและ เป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติ

1.2 คุณค่าของศิลปศึกษา

ศิลปศึกษามีวิชาทั้งภาคปฏิบัติและทฤษฎีจึงมีกิจกรรมหลายด้านที่สามารถตอบสนองความสนใจของนักเรียนได้ โดยเฉพาะความถนัดพิเศษของนักเรียน แต่ละคนให้มีโอกาสได้พัฒนาได้อย่างเหมาะสม จึงนับว่าศิลปศึกษา มีความเหมาะสมเป็นพิเศษที่มีกิจกรรมสร้างเสริมพฤติกรรมมูลฐานสำคัญ และหลายกิจกรรมที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาเด็กได้โดยตรงเป็นพิเศษเพราะหลักการของการสอนวิชาสายนี้เน้นการออกแบบสร้างสรรค์ นักเรียนจึงได้มีโอกาสแสดงออกถึงความคิด

และจินตนาการได้อย่างอิสระ กิจกรรมศิลปะศึกษาจะช่วยพัฒนาความพร้อมในตัวเด็ก โดยเฉพาะความคิดสร้างสรรค์และความคล่องในการใช้ความคิด สายตา และมีมือให้ประสานสัมพันธ์กัน ความพร้อมนี้จะ เป็นพื้นฐานขั้นต้นให้เด็กสามารถพัฒนาได้อย่างสูงสุดตามศักยภาพของเขา (วิรัตน์ พิชญ์ไพบูลย์, 2536)

ศิลปะ เป็นสิ่งที่ผูกพันอยู่กับชีวิตประจำวันของมนุษย์ทุกคน โดยจะแทรกซึมอยู่ในกิจกรรมทุกอย่าง ทุกเวลา ทุกสถานที่ จนมีการทดลองศึกษาค้นคว้าพบข้อเท็จจริงทางด้านจิตวิทยาว่ามนุษย์ทุกคนมีความต้องการและความสามารถที่จะแสดงออกและสร้างสรรค์ศิลปะอยู่ในตัวมาตั้งแต่เด็ก ๆ ซึ่งถ้าได้รับโอกาสและการส่งเสริมที่เหมาะสม ความสามารถเหล่านั้นจะเจริญขึ้นได้ (ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา, 2523)

นักการศึกษาหลายท่านมีความเห็นพ้องต้องกันว่า ศิลปะมีค่าแก่การศึกษานับตั้งแต่อนุบาลจนถึงชั้นมหาวิทยาลัย วิชาศิลปะศึกษามีได้มุ่งที่จะส่งเสริมให้เด็กเป็นศิลปิน แต่เป็นการศึกษาเพื่อให้มีนิสัยรักสวยรักงามในธรรมชาติ มีรสนิยมที่ดี รู้คุณค่าของความคิด ความสามารถ และรู้จักพัฒนาสภาพความเป็นอยู่ของตนและสังคมให้ดีขึ้น ซึ่ง วิรุณ ตั้งเจริญ และ วรณรัตน์ อินทร์อำ (2515) ได้กล่าวว่า การสอนศิลปะศึกษาเป็นการสอนเพื่อหวังผลบั้นปลาย มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาคุณค่าให้เด็กสิ่งที่เด็ก ๆ จะได้รับ คือ

1. ให้เด็กเป็นผู้มีความนึกคิดเห็นความสำคัญของศิลปะว่า เกี่ยวข้องกับชีวิตและสิ่งแวดล้อม
2. ให้ใช้ศิลปะส่งเสริมความเจริญของจิตใจและอารมณ์
3. ให้เด็กใช้ความคิดสร้างสรรค์ให้เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมและชุมชน
4. ให้เป็นผู้เจริญทางจินตนาการ และซาบซึ้งต่อธรรมชาติ
5. ให้ใช้ศิลปะเพื่อความเพลิดเพลิน ผ่อนคลายอารมณ์ในเวลาว่าง
6. ให้เป็นผู้รู้จักเลือกตัดสินใจ สะสมตกแต่ง เพื่อความจำเป็นในชีวิต
7. รู้จักสำรวจหรือประเมินค่าของที่ตัวเอง หรือของผู้อื่น

8. นำศิลปะไปช่วยในการเรียนวิชาอื่น ๆ และการทำงาน
9. ให้รักศิลปะไปช่วยในการเรียนวิชาอื่น ๆ และการทำงาน
10. ให้รู้จักการทำงานร่วมกันและเป็นผู้ถึงการอยู่ร่วมกันในสังคม

ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา (2523) ได้กล่าวถึง คุณค่าของศิลปะว่า มีความสำคัญต่อชีวิตเด็ก ซึ่งศิลปะมีคุณค่าทั้งในแง่ของการส่งเสริมพัฒนาการและในแง่ของการบำบัดปัญหา ดังนี้

1. คุณค่าของศิลปะในแง่ของการส่งเสริมพัฒนาการ คือ การส่งเสริมความเจริญงอกงามของเด็กทั้งทางด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคม

2. คุณค่าของศิลปะในแง่ของการบำบัดปัญหา ศิลปะช่วยเปิดโอกาสให้เด็ก ๆ ได้มีโอกาสแสดงออกด้วยวิธีต่าง ๆ ตามความสามารถและความต้องการของเด็ก แต่สำหรับเด็กที่มีปัญหาในการปรับตัว และต้องการหาทางออก ศิลปะก็อาจทำหน้าที่เป็นยาบำบัดได้อย่างน้อย 3 ลักษณะ คือ

- 2.1 ศิลปะเป็นทางระบายอารมณ์ที่เคร่งเครียด ความโกรธ ความกลัว ความวิตกกังวล หันมาระบายออกทางอารมณ์ด้วยการทำกิจกรรมศิลปะเป็นทางออกที่ดีที่สุดเพราะจะได้ผลทางผ่อนคลายอารมณ์ และมีผลทางด้านสุนทรียภาพ และการสร้างสรรค์ด้วย

- 2.2 ศิลปะช่วยจัดความต้อย ถ้าสาเหตุมาจากความไม่สมปรารถนา ขาดความมั่นใจ ความขลาดอาย ความพิการ เด็กก็จะหมดความสุข ศิลปะ เป็นสิ่งที่ช่วยบรรเทาความทุกข์ได้ เขาเหล่านั้นสามารถแสดงความรู้สึกนึกคิดของตนออกมาด้วยการวาดรูป ปั้น ระบายสี ฯลฯ ด้วยวิธีที่ไม่ทำความเดือดร้อนให้คนอื่น แต่สร้างความสบายใจให้ตนเอง

- 2.3 ศิลปะช่วยทำความเข้าใจกับปัญหาและความต้องการของเด็กได้ กิจกรรมศิลปะช่วยให้เข้าใจปัญหาและความต้องการของเด็ก สามารถแก้ปัญหาได้ง่ายขึ้น ในกรณีที่เด็กต้องเผชิญกับคดี เกเร ก้าวร้าวหรือรังแกเพื่อนอย่างไม่มีเหตุผล ศิลปะในทางบำบัดจึงมีคุณค่าในฐานะ เป็นวิธีแห่งการผ่อนคลายอารมณ์ และแสดงความต้องการที่ลึกซึ้งในใจเด็ก

สงวน รอดบุญ (2515) กล่าวว่า สำหรับในทฤษฎีของนักการศึกษาทั่วไป เห็นว่าวิชาศิลปะมีค่าควรแก่การศึกษา มีความสำคัญและมีคุณค่าดังนี้

1. ส่งเสริมให้เกิดความเชื่อมั่นและการแสดงออกในความคิดสร้างสรรค์ส่งเสริมให้มีประสบการณ์มากขึ้น เพื่อพัฒนาการทางบุคลิกภาพ สามารถนำความคิดของตนเองเชื่อมโยงกับแนวความคิดของผู้อื่นได้
2. เสริมสร้างให้มีสุนทรียภาพประสาท (Aesthetic Sense) หรือความรู้สึกในความงามต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ช่วยทำให้จิตใจละเอียดอ่อนมีรสนิยมสูงขึ้น
3. ปลุกฝังให้รู้คุณค่าของศิลปะ (Art Appreciation) รู้คุณค่าในงานศิลปะที่ตนสร้างขึ้น และในผลงานของผู้อื่น รู้จักว่าสิ่งใดเป็นวัฒนธรรมอันดีงามที่จะพึงรักษาไว้เป็นมรดกของชาติสืบไป
4. สามารถนำงานศิลปะมาใช้ในชีวิตประจำวัน ปรับให้เหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่ทั้งของตนเองและสังคม
5. ผลงานศิลปะของเด็กที่แสดงออกอย่างเสรี เป็นการบันทึกที่สามารถวัดความเจริญในด้านจิตใจ และกิริยาท่าทางของเด็กได้เป็นอย่างดี
6. เป็นวิชาที่มีความสัมพันธ์กับวิชาอื่นทั้งในทางตรงและทางอ้อมในหลักสูตร

วิรัตน์ พิชญ์ไพบุลย์ (2516) กล่าวว่า วิชาศิลปศึกษาเป็นวิชาที่ส่งเสริมพัฒนาการของบุคคลให้มีคุณค่าต่อสังคม ซึ่งวิชาศิลปศึกษานั้นมีคุณค่าในการส่งเสริมด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ศิลปะมีคุณค่าส่งเสริมการเตรียมพื้นฐานในการเรียนวิชาชีพ เพื่อให้เด็กได้มีโอกาสสำรวจความถนัด ความสนใจ ความสามารถของตนเอง ในการทำงานศิลปะ
2. ศิลปะมีคุณค่าส่งเสริมประสบการณ์ในการดำรงอยู่ในสังคมปัจจุบัน กิจกรรมศิลปศึกษาส่งเสริมให้เด็กได้แก้ปัญหาเกี่ยวกับการทำงานเพื่อสามารถเตรียมตัวอยู่ในสังคมปัจจุบันอย่างมีความสุข สามารถอยู่ร่วมและทำงานกับผู้อื่นได้

3. ศิลปะมีคุณค่าส่งเสริมความมั่งคั่งและเป็นระเบียบของบ้านเมืองและสิ่งแวดล้อม เพราะวิชาศิลปศึกษามีส่วนส่งเสริมให้เด็กเจริญเติบโตทางสุนทรียภาพและการรับรู้เด็กที่มีความเจริญเติบโตทางด้านนี้ จะได้รับการปลูกฝังนิสัยที่เป็นระเบียบในการทำงาน รักสวย รักงาม ช่วยปรับปรุงบ้านและสิ่งแวดล้อมให้สวยงามเป็นระเบียบดีขึ้นอยู่เสมอ

4. ศิลปะมีคุณค่าส่งเสริมการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เนื่องจากศิลปะมีกิจกรรมหลายชนิดที่เด็กสามารถจะใช้ทำให้เป็นงานอดิเรกได้ การใช้เวลาว่างในการทำงานอดิเรกต่าง ๆ จะเป็นผลดีต่อสังคม และทำให้เกิดความเพลิดเพลินเป็นสุขในการทำงาน ช่วยปลูกฝังนิสัยการทำงาน ไม่เกิดปัญหาทางสังคมช่วยเศรษฐกิจของครอบครัวได้เป็นอย่างดี

5. ศิลปะมีคุณค่าส่งเสริมคุณภาพทางจิตและบุคลิกภาพ คุณค่าของศิลปะส่งเสริมสุขภาพจิตให้สมบูรณ์ Aristotle เขียนลงในหนังสือ Politics (อ้างใน วิรัตน์ พิชญ์ไพบุลย์, 2516) กล่าวว่า การสร้างสรรค์งานศิลปะสามารถแสดงออกทางอารมณ์ ความคิด และสติปัญญา ความสำเร็จในการทำงานจะช่วยให้เกิดความสบายใจ มีความสุข และเกิดความภาคภูมิใจ ซึ่งจะช่วยให้เด็กมีสุขภาพจิตที่สมบูรณ์ และมีความมั่นใจในตัวเอง เป็นผลต่อบุคลิกภาพที่ดี

เลสลีย์ อานันทนะ (2523) กล่าวว่า คุณค่าที่แท้จริงของวิชาศิลปศึกษา คือ การพัฒนาบุคลิกภาพและสังคมของเด็กทุกเพศทุกวัย เพราะ "คน" ย่อมเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญที่สุดสำหรับการพัฒนาประเทศชาติ ทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งมีความคิดเห็นสอดคล้องกับ เดชา นุชดอนไผ่ (2527) ที่ได้กล่าวว่า การสอนศิลปะมุ่งเน้นพัฒนาบุคลิกภาพ และสร้างศิลปะนิสัยให้เกิดในตัวเด็ก มิใช่หวังผลในความสามารถทางศิลปะ ทักษะทฤษฎี หรือการจัดภาพ เส้น แสง สี จังหวะ รูปทรง ฯลฯ หากเป็นเช่นนั้นศิลปินคงเต็มบ้านเต็มเมือง แท้จริงผลแห่งการเรียนศิลปะจะมีคุณค่าที่สำคัญยิ่งไปกว่านั้น ศิลปะเป็นการศึกษาที่พัฒนาทรัพยากรกำลังคนให้มีคุณภาพสมบูรณ์เพื่อผลในวันข้างหน้า เขาเหล่านั้นจะเป็นผู้มีสุขภาพจิตสมบูรณ์มองโลกสวยงาม มีความรักธรรมชาติ รักศิลปวัฒนธรรม มีจิตสำนึกที่มีคุณธรรม ไม่คิดทำลายสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นมรดกของชาติ

วิรุณ ตั้งเจริญ (2525) ยังได้กล่าวอีกว่า การจัดกิจกรรมศิลปะให้เด็กฝึกปฏิบัติไม่ใช่การฝึกฝนทางช่างที่เน้นเป้าหมายทางสังคมให้เด็กมีสภาพเป็นช่างฝีมือ เพื่อที่จะนำผลงานศิลปะไปใช้ในชีวิตประจำวันโดยตรง แต่การจัดกิจกรรมศิลปะเป็นเพียงวิถีทางที่จะสะท้อนผลไปสู่การพัฒนาลักษณะนิสัย เพื่อเป็นพลังในการเรียนรู้และการดำรงชีวิตในสังคม โดยเน้นลักษณะนิสัยให้ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น คิดเป็น ด้วยเหตุนี้การศึกษาจึงหันมาเน้นให้เด็กคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็นได้อย่างดียิ่ง โดยเฉพาะการแก้ปัญหานั้นจะช่วยสร้างเสริมคุณค่าด้านนี้ได้อย่างดียิ่ง

นิรมล ตีรณสาร สวัสดิบุตร (2525) กล่าวว่า วิชาศิลปศึกษาเป็นส่วนสำคัญของการศึกษาซึ่งจะช่วยให้นักเรียนดำเนินชีวิตต่อไปได้ และศิลปศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษามีส่วนช่วยให้นักเรียนมีความสามารถในการดำรงชีวิตที่สุจริต มีความสุข และมีความสามารถในการตัดสินใจอย่างเหมาะสมได้

ชูจิตต์ วัฒนารมย์ (2529) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับคุณค่าของกิจกรรมศิลปศึกษาต่อนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาตามการรับรู้ของครูศิลปศึกษาและผู้เชี่ยวชาญทางศิลปศึกษา ผลการวิจัยปรากฏว่าทั้งครูและผู้เชี่ยวชาญทางศิลปศึกษาต่างก็มีการรับรู้ไม่แตกต่างกัน ในคุณค่าของกิจกรรมศิลปศึกษาที่มีต่อนักเรียนระดับประถมศึกษา คือ กิจกรรมศิลปศึกษาประเภทต่าง ๆ ได้แก่ การเขียนภาพระบายสี การปั้นแกะสลัก การพิมพ์ภาพ งานออกแบบสร้างสรรค์จากเศษวัสดุ งานสาน ถักทอ และเย็บปัก ด้านการรู้คุณค่าทางศิลปศึกษา ส่วนใหญ่มีคุณค่ามากในการส่งเสริมความรู้ทางศิลปะ เทคนิคการทำงานศิลปะ ความคิดสร้างสรรค์พัฒนาการทางอารมณ์ ความสนุกสนานเพลิดเพลิน ความสัมพันธ์และการทำงานร่วมกับผู้อื่น การสร้างนิสัยที่ดีในการทำงาน ส่วนด้านการส่งเสริมการประหยัดและการนำไปใช้ในในชีวิตประจำวัน กิจกรรมศิลปศึกษาเหล่านี้มีคุณค่าในระดับปานกลาง

อุบล ตูจินดา (2531) ได้กล่าวถึงคุณค่าของศิลปะไว้ดังนี้

1. คุณค่าของศิลปะในทางนิมิต (Positive Value) ในแง่ที่ช่วยเสริมความพึงพอใจ ความเจริญงอกงามและพัฒนาการ
  - 1.1 พัฒนาการทางด้านร่างกาย ศิลปะช่วยพัฒนาการทางการเคลื่อนไหว การฝึกหัดใช้มือ แขน กล้ามเนื้อ ความสัมพันธ์ระหว่างมือกับประสาทตา
  - 1.2 พัฒนาการทางด้านอารมณ์ การทำงานศิลปะ เป็นกิจกรรมที่ได้แสดงออกอย่างเสรี เพลิดเพลิน สนุกสนาน และภาคภูมิใจ จะช่วยพัฒนาอารมณ์ ให้เกิดความมั่นใจในตนเอง
  - 1.3 พัฒนาการทางสังคม ศิลปะเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งที่ช่วยเสริมสร้างความรู้สึกร่วมกัน ระหว่างผู้สร้างงานและผู้ชมงาน ระหว่างครูและนักเรียนในห้องเรียน การแสดงออกทางศิลปะส่วนใหญ่จึงเน้นสาระเกี่ยวข้องกับสังคมและสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัว อีกทั้งยังฝึกนิสัยการทำงานกลุ่ม การวางแผนความร่วมมือและความรับผิดชอบ
  - 1.4 พัฒนาการทางด้านสติปัญญา สติปัญญาคือเครื่องสะท้อนให้เห็นความสามารถของบุคคลที่จะใช้ความคิดอย่างมีเหตุผล การแสดงออกของเด็กแต่ละวัยแต่ละบุคคล และแต่ละช่วงเวลา ย่อมแสดงถึงความแตกต่างทางสติปัญญาด้วย จะปรากฏในแง่รายละเอียดของรูปทรง การออกแบบ สี ความคิด หรือจินตนาการ
  - 1.5 พัฒนาการทางด้านความรู้ การรับรู้ หมายถึง กระบวนการที่คนได้รับความรู้โดยอาศัยประสาทสัมผัส
    - การรับรู้ทางด้านวัตถุ จากสิ่งแวดล้อม เช่น สี แสงเงา ตำแหน่งสัดส่วน การเคลื่อนไหว
    - การรับรู้ด้านความคิดคำนึง จินตนาการ เป็นผลที่เกิดจากการรับรู้สิ่งต่าง ๆ แล้วนำมาสร้างสรรค์เป็นงานศิลปะขึ้น
  - 1.6 พัฒนาการทางด้านสุนทรียศาสตร์ เกี่ยวข้องจากการรับรู้จากประสาทสัมผัสที่บูรณาการประสบการณ์และแสดงออกเป็นผลงาน จะแสดงได้

จากการจัดองค์ประกอบภาพ การคิดและแสดงออกที่นำเสนอใจ ส่งเสริมสุนทรียภาพ ให้เกิดแก่นักเรียนได้โดยชื่นชมผลงานของตนเองและผู้อื่น ชื่นชมธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม

1.7 พัฒนาการทางด้านสร้างสรรค์ คือ การแสดงออกที่อิสระ มีลักษณะเฉพาะตัว แสดงให้เห็นได้จากการปรับปรุง เปลี่ยนแปลง หรือสร้าง สิ่งใหม่ที่ดีกว่าเก่า

2. คุณค่าทางศิลปะในทางนิเสธ (Negative Value) ช่วยในการ ปรับตัวแก้ปัญหา ศิลปะจะทำหน้าที่บำบัด คือ

2.1 ศิลปะเป็นทางระบายอารมณ์จากความเคร่งเครียด ความ เกลียด ความกลัว ความกังวลใจ

2.2 ศิลปะเป็นวิธีการจัดปมด้อย เช่น ความขลาดอาย ความ พิกการ ศิลปะจะทำให้เด็กเห็นคุณค่าในตนเอง

2.3 ศิลปะในทางบำบัด กิจกรรมศิลปะ เป็นวิธีการหนึ่ง ที่ แสดงออกให้เห็นถึงความปรารถนา ความต้องการ ความรู้สึกนึกคิด และปัญหา ต่าง ๆ ของเด็กที่มีความผิดปกติ เช่น จากการวาดภาพระบายสี เป็นสิ่งที่ช่วย ให้ครูรู้จักเด็กดีขึ้น เพราะงานศิลปะจะบอกความรู้สึกภายในของเด็ก

จะเห็นได้ว่า กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ หรือ กิจกรรมศิลปะศึกษา มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเด็ก มีคุณค่าในการส่งเสริมพัฒนาการทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา การรับรู้ การสร้างสรรค์ สุนทรียภาพ ตลอดจนการ สร้างเสริมลักษณะนิสัยที่ดีเพื่อส่งเสริมให้เด็กมีความสมบูรณ์ในทุก ๆ ด้าน และ เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีและมีคุณค่าในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคม

นอกจากศิลปะศึกษาจะมีคุณค่าในด้านต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาแล้วนั้น ศิลปะศึกษาก็ยังมีคุณค่าในการช่วยพัฒนาประเทศชาติอยู่ 5 ประการ ดังนี้ (ก่อ สวัสดิพิพาณิชย์, 2529)

1. ศิลปะศึกษาช่วยรักษาวัฒนธรรมของชาติ ทำให้เกิดลักษณะประจำ ชาติ ซึ่งคนในชาตินั้นควรภูมิใจ

2. เมื่อศิลปศึกษาช่วยรักษาวัฒนธรรมของชาติไว้ วัฒนธรรมที่เรา รักษาไว้นี้จะช่วยทำให้เกิดความมั่นคงของชาติขึ้นได้ เพราะคนในชาตินั้นจะรวมกัน เป็นกลุ่มเป็นก้อนและอยู่รวมกันโดยอาศัยวัฒนธรรมชนิดเดียวกัน
3. ศิลปศึกษาช่วยฝึกให้เยาวชนของชาติมีความคิดริเริ่ม อันจะเป็น ทางนำไปสู่การพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม
4. ศิลปศึกษาช่วยทำให้คนจำนวนหนึ่งมีอาชีพโดยอาศัยศิลปะที่ตน เล่าเรียนมา
5. ศิลปศึกษามีส่วนช่วยในการพัฒนาเศรษฐกิจโดยตรงหลายเรื่อง เช่น การออกแบบโฆษณา เป็นต้น

โลเวนเฟลด์ (Lowenfeld, 1975) ได้กล่าวว่า การที่เด็กได้ปฏิบัติงาน ศิลปะจะช่วยส่งเสริมให้เด็กได้พัฒนาในด้านสุนทรียภาพ การรับรู้ สติปัญญา อารมณ์ สังคม การสร้างสรรค์และเทคนิคในการทำงาน และได้กล่าวเน้นว่า ศิลปศึกษาเป็นวิชาที่มีโอกาสส่งเสริมพัฒนาการด้านต่าง ๆ ให้แก่เด็กได้มากกว่า วิชาอื่น ๆ อีกด้วย

ลินเดอร์แมน (Linderman, 1974) กล่าวถึง คุณค่าของศิลปศึกษาไว้ ดังนี้

1. ศิลปศึกษาช่วยพัฒนาทักษะ โดยใช้วัสดุอุปกรณ์ทางศิลปะผ่านการ ทดลองค้นคว้าการยกย้ายถ่ายเท และการปฏิบัติงาน
2. ช่วยให้เกิดความซาบซึ้งต่อการทำงานของศิลปิน ผลงานศิลปะ และสิ่งต่าง ๆ ที่มีความประณีตงดงาม
3. การสร้างสรรค์ศิลปะอย่างต่อเนื่องและด้วยวิธีการที่มีเสรีภาพยอม สร้างเสริมให้เด็กกลายเป็นบุคคลที่มีลักษณะนิสัยสร้างสรรค์
4. การสร้างสรรค์ศิลปะจะนำมาซึ่งความคิดอ่าน และการปฏิบัติที่ ยึดหยุ่นเหมาะสมและมีความเชื่อมั่นในการทำงาน

5. การสร้างสรรค์ศิลปะของเด็กจะกระตุ้นให้เด็กเป็นคนที่มีความคิด
ต่อสิ่งต่าง ๆ อย่างชัดเจนหรือเป็นรูปธรรมและมีความคิดคำนึงที่แน่นอน

นอกจากนี้ เฮอ์เบิร์ต รีด (Herbert Read, 1958) ได้กล่าวเกี่ยวกับ
เรื่องนี้ว่า ศิลปะศึกษาที่จะส่งเสริมให้เด็กเจริญเติบโตขึ้นนั้น เด็กต้องมีความสามารถ
และมีความพร้อมในการแสดงความคิดสร้างสรรค์และอารมณ์อย่างอิสระ ไม่เช่นนั้น
การทำงานศิลปะก็จะมีคุณค่าและไม่ส่งเสริมให้เด็กเจริญขึ้นแต่อย่างใด

ฉะนั้น ศิลปะศึกษาจึงเป็นวิชาที่มีบทบาทในด้านที่จะมุ่งพัฒนาคนเป็นสำคัญ
ซึ่งนักการศึกษา นักจิตวิทยา และครูอาจารย์จำนวนมากต่างก็มีความเห็นสอดคล้อง
กันว่า ศิลปะศึกษาเป็นวิชาที่มีคุณค่าอย่างยิ่งต่อการศึกษา เพราะช่วยในการสร้าง
เสริมลักษณะนิสัยและสุขภาพจิตที่ดี พร้อมทั้งส่งเสริมพัฒนาบุคลิกภาพที่ดีแก่ผู้เรียน
ทำให้เกิดพัฒนาการด้านต่าง ๆ เกิดความซาบซึ้งในความงามของธรรมชาติ และ
ศิลปวัฒนธรรมของชาติ รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์และรู้จักการทำงานร่วม
กับผู้อื่น เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุขต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พัฒนาการของเด็กอายุ 6-7 ปี

วัยนี้จัดอยู่ในช่วงของเด็กชั้นประถมศึกษาตอนต้นเป็นช่วงที่มีความสำคัญต่อการเริ่มต้นชีวิตใหม่ของเด็กเพราะเป็นระยะที่เด็กจะต้องเข้าโรงเรียนตามเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับของกระทรวงศึกษาธิการ การเข้าโรงเรียนตามระบบการศึกษาภาคบังคับจัดได้ว่าเป็นความเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญในชีวิตของเด็ก (สุชาจันทร์เอม, 2527) เด็กในวัย 6-7 ขวบ จะมีอัตราการเจริญเติบโตช้าลง กระดูกยังไม่แข็งแรง ฟันน้ำนมจะหลุดฟันแท้จะขึ้นมาแทน ระบบประสาทเปลี่ยนแปลงไปด้วย ทำอะไรมักจะมีอารมณ์เข้ามาเกี่ยวข้อง ไม่มีความอดทนมักจะถือตนเองเป็นศูนย์กลาง (สมพร สุทัศนีย์, 2531) เด็กวัยนี้เริ่มสงสัยว่าตนเองมาจากไหน มาได้อย่างไร มักจะชอบพูดคำหยาบและทำอะไรไม่เรียบร้อยเสมอ เช่น ผูกรองเท้าหลุดลุ่ย หน้าตาเนื้อตัวสกปรก เด็กวัยนี้ชอบหนีและโกหกเมื่อทำผิดเพราะกลัวถูกทำโทษ (พรรณี ชูทัย, 2528) เด็กวัยประถมศึกษาเป็นวัยที่เริ่มจะใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่กับเพื่อน และเริ่มเรียนรู้ที่จะให้ความร่วมมือ รู้จักให้และรับที่สำคัญ เด็กจะเลียนแบบพฤติกรรมต่าง ๆ จากเพื่อน (สุรางค์ วัศวตรกูล, 2533) เมื่อมาอยู่โรงเรียนเด็กมักชอบพูดเสียงดังและชอบเข้ากลุ่มกับเพื่อน ๆ ถ้าเด็กคนใดเข้ากลุ่มเพื่อนไม่ได้ก็จะนั่งฝืนกลางวัน การถือรั้นเป็นลักษณะเด่นของเด็กในวัยนี้ (พัชรี สวนแก้ว, 2536)

Diane E. Sally (1992) ได้สรุปลักษณะพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของเด็กชั้นประถมศึกษาตอนต้นที่มีอายุระหว่าง 6-7 ปี ดังนี้

1. พัฒนาการทางด้านร่างกาย (Physical Development)

ร่างกายของเด็กจะขยายออกทางส่วนสูงมากกว่าส่วนกว้าง อัตราความเจริญเติบโตจะช้าลง เล็กน้อยแต่เป็นไปอย่างสม่ำเสมอ ฟันน้ำนมเริ่มหลุดและฟ้งแท้ขึ้นมาแทนที่ กระดูกข้อมือยังไม่เจริญเต็มที่ ตาและมือยังคงเคลื่อนไหวประสานกันไม่สะดวกเพราะพัฒนาการของกล้ามเนื้อไม่เท่ากัน กล้ามเนื้อตาของเด็กหญิงจะพัฒนาได้เร็วกว่าเด็กชาย เด็กวัยนี้มีพลังงานมากจึงไม่อยู่นิ่ง

2. พัฒนาการทางด้านอารมณ์ (Emotional Development)

เมื่อเข้าโรงเรียนเด็กรู้จักการปรับตัวจากประสบการณ์เก่าเข้ากับประสบการณ์ใหม่ เช่น ครู บทเรียน สถานที่ ระเบียบวินัย สิ่งแวดล้อมใหม่ ๆ จึงทำให้เด็กมีการเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์ ความต้องการทางอารมณ์ที่สำคัญของเด็กวัยนี้ก็คืออยากเป็นที่หนึ่งหรือเป็นคนแรกไม่ว่าจะทำสิ่งใดต้องการแสดงตนให้เป็นที่ชื่นชมของครูและต้องการได้รับความยอมรับเป็นหมู่คณะ ความต้องการเหล่านี้ทำให้เด็กพยายามที่จะเสาะแสวงหากิจกรรมใหม่ ๆ แปลก ๆ ทำอยู่เรื่อยไป

3. พัฒนาการทางด้านสังคม (Social Development)

เด็กรู้จักเลือกคบเพื่อนมากขึ้น ชอบเล่นเกมที่แบ่งเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ในการเล่นเกมอาจคำนึงถึงกฎกติกาต่าง ๆ เด็กวัยนี้สามารถปฏิบัติตามกติกาได้อย่างเคร่งครัด จะไม่มีการยืดหยุ่นกติกาให้เข้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ และไม่คอยเข้าใจว่าทำไมจึงต้องยืดหยุ่น ถ้ามีการแข่งขันก็จะเอาจริงเอาจังมากและเสียงดัง ครูจึงควรอธิบายให้เด็กเกิดความคิดว่าการเล่นเกมส์ควรเป็นเรื่องสนุกไม่ใช่เคร่งเครียด และเด็กรู้จักจะทะเลาะกันบ่อย

4. พัฒนาการทางด้านสติปัญญา (Intellectual Development)

เด็กรู้จักจะรับรู้สิ่งแวดล้อมได้ตามความเป็นจริง สามารถที่จะพิจารณาเปรียบเทียบโดยใช้เกณฑ์หลาย ๆ อย่างโดยเฉพาะการจัดของเป็นกลุ่ม นอกจากนี้เด็กจะสามารถเปรียบเทียบสิ่งของว่ามากกว่า ใหญ่กว่า ยาวกว่า เข้มกว่า ถ้าหากมีของจริงตั้งให้เด็กเด็กก็จะสามารถจัดลำดับได้ พัฒนาการทางด้านภาษาและการใช้สัญลักษณ์เจริญก้าวหน้ามาก เด็กจะเริ่มเข้าใจกฎเกณฑ์ต่าง ๆ อย่างมีเหตุผล และเข้าใจความหมายของบทเรียน มีความคิดรวบยอดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและสามารถอธิบายได้ ความแตกต่างระหว่างบุคคลเกี่ยวกับพัฒนาการทางสติปัญญา เป็นสิ่งที่ครูควรตระหนัก และควรคำนึงถึงความสามารถเฉพาะของเด็ก และพยายามส่งเสริมให้เด็กแต่ละคนพัฒนาตามศักยภาพและวุฒิภาวะของแต่ละบุคคล

พัฒนาการทางศิลปะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้น

ลักษณะของการแสดงออกของเด็กในชั้นประถมศึกษาปีที่หนึ่ง เด็กยังคงมีความสนใจในการเขียนภาพต่าง ๆ ที่มีลักษณะเป็นสัญลักษณ์มีรูปทรงเรียบง่ายทางเรขาคณิต เช่น การเขียนศีรษะคนเป็นรูปทรงกลม ตัวคนเป็นรูปสามเหลี่ยมหรือเป็นรูปสี่เหลี่ยม เด็กจะค่อย ๆ พัฒนาการเขียนภาพออกไปด้วยการเขียนภาพรูปร่างง่าย ๆ เป็นภาพสิ่งของต่าง ๆ พร้อมทั้งการสร้างสรรครูปร่างต่าง ๆ ด้วยการต่อเติมผสมให้มีเนื้อหาและรายละเอียดมากขึ้นตามวัย เด็กชอบที่จะสร้างสรรคงานที่ตนรู้เข้าใจและมีประสบการณ์ในเรื่องนั้นมาแล้ว โดยเฉพาะเรื่องที่ตนเองมีความประทับใจมาก การสร้างสรรคของเด็กในชั้นประถมปีที่ 1 เด็กส่วนมากจะแสดงออกในรูปร่างที่ชัดเจนขึ้น เช่น รูปร่างและการแต่งกายของชายและหญิง การแสดงระยะใกล้ไกลด้วยการใช้รูปร่าง ขนาด เส้น และการเขียนภาพซ้อนกัน สำหรับการเขียนภาพรูปร่างสิ่งของต่าง ๆ นั้นเด็กจะเขียนสิ่งที่ได้รู้เรื่องตามความเข้าใจของเด็กมากกว่าจากภาพที่แลเห็นจริง กล่าวคือรูปร่างของสิ่งต่าง ๆ ที่เด็กเขียน แม้ว่าจะเขียนภาพนั้นโดยดูจากของจริงหรือรูปภาพ แต่รูปร่างที่เขียนขึ้นนั้นจะไม่เหมือนของจริง ทั้งนี้เพราะเด็กวัยนี้จะเขียนภาพจากความคิดเห็นตามจินตนาการของเด็กเองมากกว่าการเขียนภาพที่เลียนแบบจากของจริง นอกจากนั้น การใช้สีของเด็กวัยนี้จะแสดงออกถึงจินตนาการและอารมณ์ของเด็กด้วย กล่าวคือ เด็กจะระบายสีตามความคิดและความรู้สึกของตนมากกว่าสีที่เป็นจริงตามธรรมชาติ เช่น ระบายสีหน้าคนเป็นสีแดงหรือเขียว (วิรัตน์ พิชญ์ไพบูลย์, 2531)

เด็กในชั้นประถมปีที่หนึ่ง ชอบที่จะใช้มือปฏิบัติงานด้วยตนเอง การที่เด็กได้มีโอกาสแสดงออกอย่างอิสระตามความสนใจ ก็จะเป็นการช่วยให้เด็กได้มีความเพลิดเพลิน เป็นสุขและสนุกสนานในการสร้างสรรค ซึ่งเป็นวิธีการอันสำคัญที่จะช่วยให้เด็กได้พัฒนาตนเองในด้านพฤติกรรมทางศิลปะได้ดีขึ้น การปฏิบัติงานของเด็กในชั้นประถมนี้จะมีช่วงระยะเวลาของความสนใจอยู่ในวงจำกัด โดยเด็กจะไม่สนใจที่จะทำงานชิ้นใดชิ้นหนึ่งต่อเนื่องเป็นระยะเวลาานาน ๆ เด็กชอบการเล่นที่

เป็นการพักผ่อน สนุกสนาน และเป็นการแสดงออกความสามารถของตนชอบและสนใจในสิ่งที่เป็นประสบการณ์ใหม่ ๆ รวมทั้งต้องการแสดงออกเพื่อให้ทุกคนยอมรับในความเป็นสมาชิกของกลุ่ม

กิจกรรมสำหรับเด็กในชั้นนี้ ควรจัดให้สัมพันธ์กับความสนใจของเด็กในขณะนั้น เด็กมักจะกระตือรือร้นที่จะแสดงออก แต่จะมีช่วงของความสนใจในการทำกิจกรรมในระยะเวลาดั้งนั้น กิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นจึงจำเป็นต้องสัมพันธ์กับช่วงระยะเวลาที่เด็กสนใจด้วย เพราะถ้าเด็กหมดความสนใจแล้ว การเรียนการสอนจะไม่ได้ผล ฉะนั้น กิจกรรมที่ต้องใช้เวลาปฏิบัติงานนาน นอกจากเด็กจะทำได้ไม่สำเร็จหรือทำได้ไม่เป็นที่เรียบร้อยแล้ว เด็กอาจจะเกิดความสำนึกที่ไม่ชอบกิจกรรมนั้น ๆ ต่อไปอีก (วิรัตน์ พิชญ์ไพบูลย์, 2531)

1. ขั้นพัฒนาการทางศิลปะ เด็กของวิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ (Viktor Lowenfeld)

วิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ (Viktor Lowenfeld, 1987) ได้ศึกษาขั้นพัฒนาการทางศิลปะจากภาพวาดของเด็กวัยต่าง ๆ และวิเคราะห์แยกขั้นพัฒนาการทางศิลปะของเด็กเป็น 5 ขั้น ดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นขีดเขียน (Scribbling Stage) เด็กที่อยู่ในพัฒนาการขั้นนี้จะมีอายุประมาณ 2-4 ปี

ขั้นที่ 2 ขั้นเริ่มเขียนภาพให้มีความหมาย (Pre-Schematic Stage) เด็กที่อยู่ในพัฒนาการขั้นนี้จะมีอายุประมาณ 4-7 ปี

ขั้นที่ 3 ขั้นเขียนรูปได้คล้ายของจริง (Schematic Stage) เด็กที่อยู่ในพัฒนาการขั้นนี้จะมีอายุประมาณ 7-9 ปี

ขั้นที่ 4 ขั้นเริ่มต้นเขียนภาพอย่างของจริง (The Drawing Realism or The Gang age) เด็กที่อยู่ในพัฒนาการขั้นนี้จะมีอายุประมาณ 9-12 ปี

ขั้นที่ 5 ขั้นของการใช้เหตุผล (The Stage of Reasoning) เป็นพัฒนาการทางศิลปะขั้นสุดท้ายของวัยเด็ก จะมีอายุประมาณ 12-14 ปี

ลักษณะการแสดงออกทางศิลปะ ในแต่ละขั้นมีความแตกต่างกันไปตามขั้นพัฒนาการและตามระดับอายุ ดังนี้

1. ขั้นการตั้งชื่อรอยขีดเขียน (Naming Scribbling) ในวัยนี้เด็กจะเริ่มเล่าเรื่องหรือพูดอธิบายไปด้วย ขณะที่กำลังขีดเขียน เช่น นั่นคือแม่ นีรถหรือแม่ไปซื้อของ ถึงแม้จะไม่เป็นรูปร่างอย่างที่พูดเลย แต่มีความสำคัญอย่างมากกับพัฒนาการขั้นต่อไป การที่เด็กให้ชื่อรอยขีดเขียนของตน แสดงว่าเด็กบรรลุขั้นพัฒนาการการอีกขั้นหนึ่ง กล่าวคือการสำนึกในการเคลื่อนไหว (Kinesthetic Thinking) ของเด็กได้เปลี่ยนเป็นความคิดคำนึง (Imaginative Thinking) ที่เกี่ยวกับภาพโดยสมบูรณ์

2. ขั้นเริ่มต้นเขียนภาพให้มีความหมาย (Preschematic stage) เด็กที่อยู่ในพัฒนาการขั้นนี้จะมีอายุประมาณ 4-7 ปี ในขั้นนี้เด็กจะเริ่มเปลี่ยนจากกิจกรรมการเคลื่อนไหวมาสร้างความสัมพันธ์ของภาพที่ขีดเขียนกับสิ่งแวดล้อม ภาพที่ขีดเขียน เริ่มสื่อความหมายได้มากขึ้น ซึ่งจะพัฒนาเรื่อย ๆ ตามขั้นอายุและวุฒิภาวะของเด็ก ในขั้นนี้เด็กจะใช้สัญลักษณ์ไม่แน่นอน สัญลักษณ์ที่เด็กทำขึ้นคือคน เพราะเป็นสิ่งที่ใกล้ตัว เด็กที่สุด เด็กจะเริ่มแทนด้วยรูปแบบง่าย ๆ ซึ่งมักจะเป็นวงกลมและสี่เหลี่ยม พัฒนาการจะค่อยเป็นค่อยไปจากหัวกลมมีเส้นกึ่ง แขนขา เมื่อเด็กโตขึ้นก็สามารถพัฒนาต่อไป มีแขนอยู่ข้าง ขาหรือหัวจะค่อย ๆ สมบูรณ์มากขึ้น

สัญลักษณ์ เหล่านี้จะเปลี่ยนแปลงได้หลายรูปแบบ เพราะเด็กกำลังแสวงหาภาพที่ตนพอใจ แม้กระทั่งการเขียนในเวลาเดียวกัน เด็กก็สามารถเปลี่ยนแปลงความคิดได้ตลอดเวลา เด็กจะวาดภาพที่เขาสนใจมากกว่าความเป็นจริงหรือที่เขารู้ ถึงแม้เด็กเริ่มสื่อภาพจะไม่มีระเบียบสิ่งต่าง ๆ ภายในภาพไม่สัมพันธ์กัน การระบายสีของสิ่งต่าง ๆ ภายในภาพจะเป็นไปตามใจชอบ ไม่ถูกต้องตามความเป็นจริง นอกจากสีของสิ่งที่เด็กประทับใจเท่านั้น ที่เด็กอาจใช้สีตรงความเป็นจริง ขั้นการเขียนภาพให้มีความหมายอาจแบ่งออกได้ตามอายุ ดังนี้

- อายุประมาณ 4 ปี การวาดมีลักษณะที่พอเข้าใจได้ สามารถเดาได้

- อายุประมาณ 5 ปี เด็กสามารถวาดภาพได้ชัดเจนมากขึ้น รูปที่วาดมักเป็นรูปคน บ้าน หรือต้นไม้ ยังไม่มีการจัดวางภาพ การใช้สีตามความพอใจ ไม่คำนึงถึงความเป็นจริง

- อายุประมาณ 6-7 ปี สามารถแสดงออกเป็นภาพได้อย่างชัดเจนแต่มีความแตกต่างกันในเด็กแต่ละคน ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของเด็ก ลักษณะภาพวาดของเด็กพัฒนาการขั้นนี้อาจสังเกตได้จากการวาดภาพคน การใช้พื้นที่ว่าง การใช้สีซึ่งมีลักษณะดังนี้

ก. การวาดภาพคน เด็กจะเขียนวงกลมแทนศีรษะ มีเส้นยาวแทนแขนและขา ยังไม่มีลำตัวในระยะต้น เมื่อเด็กอายุมากขึ้น จะแสดงออกเป็นตัวรายละเอียดของใบหน้าเพิ่มขึ้น แต่จะเป็นเพียงสัญลักษณ์ของส่วนนั้น

ข. การใช้พื้นที่ว่าง เด็กยังไม่เข้าใจว่าจะวาดภาพในส่วนใดจึงจะเหมาะสม ภาพจึงขาดระเบียบ ที่ใดมีพื้นที่ว่างเด็กจะเขียนสิ่งต่าง ๆ ลงในบริเวณนั้น โดยไม่คำนึงถึงความสัมพันธ์ของสิ่งเหล่านั้น ซึ่งสิ่งที่เด็กวาดจะไม่มีความสัมพันธ์กับพื้นที่ว่างเลย

ค. การใช้สี เด็กจะใช้สีตามอารมณ์ ไม่สามารถใช้สีได้อย่างถูกต้อง เด็กใช้สีที่สดุดตา และความชอบส่วนตัว ไม่มีความสัมพันธ์กับความเป็นจริง แต่บางครั้งเด็กอาจใช้สีตรงกับความเป็นจริง เมื่อเด็กมีความประทับใจสีนั้น

ง. การออกแบบ เด็กยังไม่เข้าใจในการออกแบบ จึงยังไม่มี การออกแบบ

2. พัฒนาการทางการเขียนภาพของทอร์เรนซ์ (Torrance, 1972)

พัฒนาการทางการเขียนภาพของเด็กซึ่งเกี่ยวข้องกับจินตนาการที่แสดงออกด้านการเขียน แบ่งออกเป็น 11 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 ระยะขีดเขียนที่ไม่สามารถจะแยกความแตกต่างได้

ระยะที่ 2 ระยะที่สามารถเขียนเป็นรูปทรงเรขาคณิตต่าง ๆ เช่น วงกลม สี่เหลี่ยม แล้วตั้งชื่อตามจินตนาการว่านี่คือ บ้าน ต้นไม้ เป็นต้น

ระยะที่ 3 ระยะที่สามารถเขียนรูปสิ่งของได้ โดยการใช้เส้นและ

สี่เหลี่ยมหรือวงกลมเท่านั้น

ระยะที่ 4 ระยะที่สามารถเขียนภาพโดยเส้นและวงกลมทำเป็นรูปต่าง ๆ หรือลักษณะคนโดยมีจุดมุ่งหมายหลักเป็นเค้าโครงของมนุษย์

ระยะที่ 5 ระยะที่สามารถเขียนรูปเป็นสิ่งต่าง ๆ พร้อมการตั้งชื่อไปด้วย

ระยะที่ 6 ระยะที่สามารถตั้งใจเขียนรูปสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ในระยะเวลาหนึ่งและมีความกล้าในการทำงาน และมีความสนใจมากขึ้น สามารถเขียนรูปที่มีรายละเอียดมากขึ้น

ระยะที่ 7 ระยะที่สามารถเขียนภาพต่อเนื่อง และเกี่ยวข้องกัน แต่ความหมายของภาพนั้นชัดเจนขึ้นและสามารถสังเกตและเข้าใจได้ดีขึ้น

ระยะที่ 8 ระยะที่เขียนเป็นภาพสิ่งเคราะห์ ในบางส่วนจะแสดงความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน

ระยะที่ 9 ระยะที่เขียนภาพบริสุทธิ์แต่เพียงภาพเดียว

ระยะที่ 10 ระยะที่ภาพหลาย ๆ รูป ผสมกันด้วยความสนุกสนานในการแสดงถึงสิ่งต่าง ๆ ในภาพนั้น

ระยะที่ 11 ระยะที่สามารถพัฒนาการเขียนภาพแสดงเนื้อหาโดยการเขียนภาพเป็นชุดต่างกันได้ (Torrance, 1972 อ้างใน ประเทิน มหาจันทร์, 2531)

เด็กทุกคนมีขีดความสามารถของการสร้างสรรค์ในด้านศิลปะแตกต่างกัน เด็กแต่ละคนสามารถปรับปรุงและพัฒนาขึ้นได้ภายในขอบเขต และความสามารถของตนเช่นเดียวกัน เด็กมีการสร้างสรรค์และต้องการที่จะแสดงออกทั้งด้านความคิดและความรู้สึกต่าง ๆ ศิลปะเป็นแนวทางในการแสดงออกของเด็ก เด็กต้องการโอกาสที่จะได้แสดงออก อีกทั้งยังสามารถถ่ายทอดความรู้สึก ความเข้าใจ รวมทั้งบุคลิกภาพและความเป็นอิสระของเด็กออกมาได้ สิ่งเหล่านี้ถ่ายทอดมาจากประสบการณ์และจินตนาการของเด็กแต่ละคน (Peterson, 1958)

3. ขั้นของพัฒนาการทางการสร้างสรรค์ (Stages of Creative Development)

พัฒนาการทางการสร้างสรรค์ของเด็กแบ่งออกเป็นขั้นของการพัฒนาตามระดับอายุโดยพิจารณาจากการแสดงออกทางศิลปะ พัฒนาการทางการสร้างสรรค์แบ่งออกเป็น 5 ขั้น ดังต่อไปนี้ (De Francesco, 1958 อ้างใน ประเทิน มหาจันทร์, 2531)

1. ขั้นใช้มือ (Manipulative Stage)
2. ขั้นก่อนสัญลักษณ์ (Presymbolic Stage)
3. ขั้นสัญลักษณ์ (Symbolic Stage)
4. ขั้นเริ่มต้นของจริง (Stage of Inceptive Realism)
5. ขั้นวิเคราะห์ของจริง (Stage of Analytical Realism)

3.1 ขั้นใช้มือ (Manipulative Stage)

พัฒนาการขั้นนี้เกิดขึ้นในเด็กอายุระหว่าง 2-4 ปี กิจกรรมในขั้นนี้ได้แก่ การขีดเขียน (Scribbling) เด็กวัยนี้ใช้ดินสอหรือสีขีดไปบนกระดาษโดยไม่มีการบังคับให้เป็นรูปที่ต้องการ การให้เด็กขีดเขียนไปตามความพอใจเป็นการเปิดโอกาสให้เด็กได้ใช้แขน มือ และนิ้วมือในการขีดเขียน เพื่อเป็นการฝึกกล้ามเนื้อและสนองความพอใจในการแสดงออกของเด็กเท่านั้น การที่เด็กได้มีโอกาสใช้มือ แขน และหัวไหล่ ในการขีดเขียนเป็นการสร้างประสบการณ์ทางการเคลื่อนไหว (Kinesthetic experience) ให้แก่เด็ก ทำให้เด็กมีความเจริญงอกงามทางอารมณ์ด้วย

3.2 ขั้นก่อนสัญลักษณ์ (Presymbolic Stage)

พัฒนาการขั้นนี้เกิดขึ้นแก่เด็กในวัยก่อนเข้าเรียน วัยอนุบาล และชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ลักษณะสำคัญของพัฒนาการขั้นนี้ ได้แก่ การที่เด็กมีความเจริญงอกงามทางด้าน การเห็น เด็กเห็น "ตัวเอง" และเห็น "คน" ทัวไปจึงนำมาวาดโดยใช้วงกลมและรูปไข่แทนศีรษะและลำตัว เส้นนอนและ เส้นตั้งแทนแขน

และขาอวัยวะส่วนอื่น ๆ ไม่ปรากฏในรูป ในขั้นนี้เด็กจะตั้งชื่อสิ่งที่ตนวาดได้
ลักษณะสำคัญที่ปรากฏในขั้นนี้สรุปได้ดังนี้

1. มีความสนใจในวัตถุต่าง ๆ
2. การค้นพบสิ่งที่คล้ายกันในงานกระตุ้นให้เด็กสร้างงานจนสำเร็จ
3. การถดถอยจากขั้นสัญลักษณ์กลับไปสู่ขั้นก่อนสัญลักษณ์ มักเกิดขึ้นในบางโอกาส ทำให้เด็กต้องปรับปรุงงานให้ดีขึ้น
4. การใช้สีในระยะต้นยังขาดความหลากหลายเมื่อเด็กมีประสบการณ์มากขึ้น เด็กจะสามารถสร้างงานได้อย่างมีสุนทรีย์มากขึ้น
5. การใช้สีไม่เป็นที่นิยมมากนัก
6. ส่วนใหญ่จะวาดรูปคน
7. มีความเจริญงอกงามในการแสดงออก ได้แก่ การใช้สัญลักษณ์ เช่น ลักษณะภาพพับครึ่ง ภาพเอกซเรย์ ภาพชุดต่าง ๆ เป็นต้น
8. มีความต้องการคุณลักษณะทางสุนทรีย์ภาพ ทั้งนี้โดยการแสดงออกทางผลงานศิลปะ ซึ่งได้แก่ การจัดภาพ การใช้สี การให้จังหวะ
9. เมื่อเด็กมีการพัฒนาอย่างสร้างสรรค์ เด็กจะแสดงรายละเอียดต่าง ๆ และความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม

ลักษณะสำคัญของพัฒนาการขั้นนี้ได้แก่ การที่เด็กนำตัวเองเข้าไปอยู่ในสถานการณ์ ดังนั้น ความรู้และประสบการณ์ตรงทำให้เด็กมีความเจริญงอกงามขึ้นอย่างรวดเร็ว ในขั้นนี้เด็กนิยมใช้คำว่า "ฉัน" และ "ของฉัน" อยู่ตลอดเวลา กิจกรรมทางศิลปะจึงควรเกี่ยวข้องกับคำดังกล่าว เช่น การวาดแมวของฉัน, บ้านของฉัน, พ่อของฉัน เป็นต้น

พัฒนาการของการสร้างสรรค์ขั้นนี้ใช้มือและขั้นก่อนสัญลักษณ์
(Manipulative and Presymbolic Stage) วัยก่อนเข้าเรียนถึงชั้นประถมศึกษา-
ศึกษาปีที่ 1

คุณสมบัติที่เด่น

1. ความแตกต่างระหว่างบุคคลมีมาก กลัวความไม่ปกติ มีการเคลื่อนไหวทางร่างกายมาก พยายามนำศิลปะไปเกี่ยวพันกับความจริง เห็นความสำคัญของตนเอง

2. เปลี่ยนสัญลักษณ์อยู่เสมอทั้งในด้านการเคลื่อนไหวและเสียง

3. การเลือกทำตามความพอใจของตน

4. มีความมุ่งหมายที่ชัดเจนในกิจกรรมที่ทำ ชอบส่งเสียง มีพลัง และ
ตื่นตัว

5. ในขณะที่เด็กเติบโตขึ้น สัญลักษณ์จะมีความชัดเจนขึ้น ความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมจะเจริญงอกงามไปในแต่ละบุคคล

ความสนใจ

1. เรื่อง "ตน" มีความสำคัญมาก

2. ใช้คำว่า "ฉัน" และ "ของฉัน" ตลอดเวลา

3. บิดา มารดา มาภายหลัง พี่ น้อง และเพื่อนบ้านสนใจสัตว์เลี้ยง
และตุ๊กตา

4. สนใจครู เพื่อนนักเรียนและเพื่อนร่วมชั้น เกมสัต่าง ๆ

5. สนใจการขับร้องเพลง กิจกรรมเข้าจังหวะ และการแสดงเรื่อง
เกี่ยวกับเด็ก ๆ สัตว์ และสิ่งของต่าง ๆ นิทาน

6. มีความคิดคำนึงในโลกของเด็ก เช่น ความหวาดกลัว ความ
ประหลาดใจ ประสบการณ์ใหม่ ๆ และสนใจศิลปะทุกประเภท

ความต้องการ

1. คำแนะนำของมารดา ความรักจากบิดามารดาและครู

2. ไม่ต้องการคำสั่งที่เข้มงวด แต่ต้องการคำยกย่องชมเชยจาก
ผู้ใกล้ชิดเสมอ

3. ต้องการความมั่นใจว่ามีคนเฝ้าดูแลอยู่ให้คำแนะนำที่สม่ำเสมอ
และชัดเจน

การตอบสนอง

1. การตอบสนองจะแตกต่างกันไปตามความแตกต่างของเด็กแต่ละคน
2. ตอบสนองและสนใจในประสบการณ์ใหม่ ๆ ทุกประเภท
3. มีความกลัวในระยะแรก ๆ ต่อไปจึงมีความเชื่อมั่น
4. มีความต้องการแสดงออกตลอดเวลา
5. มีความกระตือรือร้น พร้อมทั้งจะตอบสนองเสมอต่อคำตอบที่เป็นจินตนาการ เรื่องราวและกิจกรรมต่าง ๆ ไม่คำนึงถึงโลกและความคิดของผู้ใหญ่

6. มีการตอบสนองที่ฉับไวต่อการเร้าจากสิ่งแวดล้อมที่เป็นประสบการณ์ใหม่

รูปแบบแสดงประสบการณ์ในศิลปะ เด็กจะมีท่าทีที่แสดงออกตรง ๆ มากกว่าการแสดงออกในลักษณะที่ยุ่งยากซับซ้อนเข้าใจยาก การแสดงความคิดเห็นปรากฏขึ้นบ้างและแตกต่างกันไปตามความคิดคำนึงของเด็กแต่ละคน ประสบการณ์ที่ตื่นเต้นเร้าใจและแปลกใหม่ จะพบว่าเด็กชื่นชอบที่จะนำมาสะท้อนเป็นผลงานศิลปะ (วิรุณ ตั้งเจริญ, 2526) ในการสอนศิลปะนั้น ประสบการณ์ที่ดีที่สุดที่เด็กพึงได้รับก็คือ การลงมือสร้างงานศิลปะด้วยตนเอง นั่นคือให้เด็กได้มีประสบการณ์ตรง (Jefferson, 1969) เด็กในระดับประถมศึกษาใช้เวลาสร้างงานศิลปะโดยเฉลี่ยขึ้นละประมาณ 35-40 นาที ความสนใจในงานเริ่มมากขึ้นในการสร้างงานศิลปะ ถ้าหากว่าเด็กมีความรู้สึกว่าเป็นอิสระ เด็กจะทำงานในลักษณะที่เป็นไปเองตามธรรมชาติ (ประเทิน มหาจันทร์, 2531)

การสร้างสรรค้งานศิลปะของนักเรียนก็มีกระบวนการคล้ายคลึงกันโดยต้องใช้ความคิดออกแบบสร้างสรรค์การแก้ปัญหาและตัดสินใจจากประสบการณ์เหล่านี้ เป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ ปลูกฝังพฤติกรรมในการทำงานอย่างมีระบบซึ่งพฤติกรรมการสร้างสรรค้งานนี้จะช่วยให้การปฏิบัติงานต่าง ๆ มีประสิทธิภาพดีขึ้น (วิรัตน์ พิชญ์ไพบุลย์, 2536)

หลักสูตรประถมศึกษาตอนต้น

การศึกษาเป็นกระบวนการทางสังคมที่มีความสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลง การพัฒนาสร้างสรรค์สังคมมนุษย์ ซึ่งดำเนินการอย่างต่อเนื่องคู่กับความเจริญของ มนุษย์ชาติมาช้านานและการศึกษา คือ กระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เป็น ทรัพยากรที่มีคุณภาพ รวมถึงเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาประเทศทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม ในการที่จะพัฒนาประเทศให้เจริญรุ่งเรืองนั้น ต้องอาศัยปัจจัยต่าง ๆ มากมาย ทรัพยากรบุคคลเป็นปัจจัยสำคัญยิ่ง ทรัพยากร บุคคลจะมีประสิทธิภาพเพียงใดย่อมขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพของการจัดการศึกษา และ การจัดการศึกษาในทุกกระดับ จึงต้องได้รับการพัฒนาควบคู่กับการพัฒนาประเทศ

การศึกษาระดับประถมศึกษานับเป็นขั้นพื้นฐานของการศึกษาที่สำคัญมาก ระดับหนึ่ง กล่าวคือ เป็นการศึกษาที่มุ่งวางพื้นฐานในการดำรงชีวิตให้กับคนไทย ทั้งปวงเพื่อให้มีชีวิตและความเป็นอยู่ที่มีคุณภาพ และเป็นการศึกษาระดับเดียวที่ เกือบทุกคนในประเทศได้รับ (สิริพร บุญญานันท์, 2536)

1. โครงสร้างของหลักสูตร

หลักสูตรประถมศึกษาในปัจจุบัน คือ หลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) มีการจัดการศึกษาโดยมีโครงสร้างเป็นกลุ่ม ประสพการณ์ 5 กลุ่มอันได้แก่

- กลุ่มทักษะ
- กลุ่มสร้างเสริมประสพการณ์ชีวิต
- กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย
- กลุ่มการงานพื้นฐานอาชีพ
- กลุ่มประสพการณ์พิเศษ

2. กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย

2.1 ความมุ่งหวังที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียน

กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย เป็นกลุ่มที่ว่าด้วยกิจกรรมที่สร้างเสริม นิสัย ค่านิยม เจตคติ และพฤติกรรม เพื่อนำไปสู่การมีบุคลิกภาพที่ดี กิจกรรมที่จะ ช่วยสร้างเสริมลักษณะนิสัย ได้แก่ กิจกรรมจริยศึกษา ศิลปศึกษา พลศึกษา ดนตรี และนาฏศิลป์ ลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด และผู้บำเพ็ญประโยชน์

2.2 โครงสร้างหลักสูตรกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย

หลักสูตรกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยมีโครงสร้าง ดังนี้

2.2.1 จริยศึกษา

2.2.2 พลศึกษา

2.2.3 ศิลปศึกษา

2.2.4 ดนตรีและนาฏศิลป์

2.2.5 ลูกเสือ-เนตรนารี-ยุวกาชาด

2.3 กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ป.1-2

มีลักษณะเป็นหน่วยบูรณาการ 6 หน่วย และกิจกรรมสร้าง นิสัย (ลูกเสือ-เนตรนารี ยุวกาชาด และผู้บำเพ็ญประโยชน์)

2.3.1 มั่นใจในการเคลื่อนไหว

2.3.2 ใฝ่รู้ใฝ่เรียน

2.3.3 สนุกกับจินตนาการ

2.3.4 พัฒนาความสามารถของตนเอง

2.3.5 ครอบครัวยุติธรรม

2.3.6 โรงเรียนดีมีวินัย

หลักสูตรกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยเป็นกลุ่มประสบการณ์ที่มีจุดประสงค์ เพื่อผู้เรียนได้พัฒนาค่านิยม เจตคติ พฤติกรรมและบุคลิกภาพ เน้นกระบวนการ เรียนการสอนโดยใช้กิจกรรม จริยศึกษา ศิลปศึกษา พลศึกษา ดนตรีและนาฏศิลป์ ยุวกาชาดและผู้บำเพ็ญประโยชน์ ซึ่งในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2 ได้บูรณาการ

กิจกรรมต่าง ๆ ไว้เป็นหน่วยย่อย ๆ เป็น 6 หน่วยการเรียนรู้ เพื่อต้องการให้ครูผู้สอนผสมผสาน โดยใช้เนื้อหากิจกรรมช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจเพิ่มขึ้น

โดยอาจกล่าวได้ว่ากลุ่มซึ่งมุ่งเน้นในการพัฒนาคนในชาติให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพนั้นน่าจะเป็นการเรียนการสอนในกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย กล่าวคือเป็นกลุ่มที่ว่าด้วยกิจกรรมที่เกี่ยวกับการสร้างเสริมนิสัย ค่านิยม เจตคติ และพฤติกรรม เพื่อนำไปสู่การมีบุคลิกภาพที่ดี (กรมวิชาการ, 2532) ศิลปศึกษาเป็นวิชาหนึ่งซึ่งบรรจุอยู่ในกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย อันเป็นวิชาที่สามารถสร้างเสริมและสร้างรากฐานที่ดีให้กับเด็กระดับประถมศึกษาในด้านพัฒนาการทั้งทางร่างกายและจิตใจ (วิรัตน์ พิชญ์ไพบุลย์, 2533)

3. จุดประสงค์การเรียนรู้ศิลปศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2

1. สนุกสนานเพลิดเพลินในการแสดงออกอย่างอิสระ
2. สังเกตสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติที่ใกล้ตัวแล้วนำมาทดลองปฏิบัติจริงได้
3. แสดงออกตามรูปแบบที่ต้องการอย่างมั่นใจ
4. เขียนรูปหรือระบายสีตามเรื่องราวหรือนิทานได้
5. มีความเป็นระเบียบ รักสวย รักงาม และรสนิยมดี
6. จำแนกความแตกต่างระหว่างรูปทรง สองมิติและสามมิติได้

ความคิดรวบยอด/หลักการ

1. ศิลปะมีอยู่ทั่วไปในชีวิตประจำวัน
2. การเรียนศิลปะศึกษาทำให้สนุกสนานและเพลิดเพลิน
3. ทุกคนสามารถเรียนศิลปศึกษาได้
4. ศิลปะ เป็นสื่อความเข้าใจระหว่างมนุษย์
5. ความสามารถที่แสดงความคิดออกมาเป็นภาพได้ เป็นศิลปะ
6. ความเคลื่อนไหวของวัสดุที่สร้างสรรค์ขึ้นเป็นศิลปะ

7. การนำวัสดุมาจัดออกแบบช่วยทำให้เกิดความคิดในการออกแบบต่าง ๆ ได้

ศิลปศึกษา นับเป็นวิชาที่ช่วยส่งเสริมให้เด็กมีพัฒนาการด้านต่าง ๆ โดยให้เด็กได้ทำกิจกรรม มีโอกาสสร้างสรรค์ แก้ปัญหา และได้สัมผัสสภาพความเป็นจริง เพื่อจะได้มีประสบการณ์ด้านสุนทรียภาพและการสร้างสรรค์ ซึ่งจะช่วยให้เด็กได้มีพัฒนาการที่ดีด้านอารมณ์ สังคม และสติปัญญา และความคล่องตัวในการใช้ส่วนต่าง ๆ ให้สัมพันธ์กับความคิด และการแสดงออก (วิรัตน์ พิชญไพบุลย์, 2520) นอกจากนี้ศิลปศึกษาเป็นการนำเอาศิลปะมาเป็นเครื่องมือ เพื่อใช้ในการถ่ายทอดความรู้สึนึกคิดเพื่อเป็นการฝึกฝนการทำงานของสมองให้แก่ผู้เรียนโดยส่งเสริมให้ผู้เรียนเป็นคนมีคุณภาพประสิทธิภาพในการใช้ความคิด ซึ่งเป็นผลดีต่อการศึกษาวิชาอื่น ๆ มีโอกาสในการแก้ปัญหา (มานพ ถนอมศรี, 2526) จึงนับได้ว่าศิลปศึกษาเป็นวิชาหนึ่งในหลักสูตรซึ่งมุ่งเน้นให้ผู้เรียนหาความพร้อมและส่งเสริมพัฒนาการทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ของผู้เรียน

4. หลักของการบูรณาการ

4.1 ความหมายของบูรณาการ

สำหรับบูรณาการ (Integration) ในทางการศึกษา เป็ลียง ฌ นคร (2521) ได้ให้ความหมายไว้ว่าบูรณาการหมายถึง การจัดการเรียนการสอนเรื่องใดเรื่องหนึ่งให้มีวิชาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องรวมอยู่ด้วย โดยให้เป็นไปในทางเดียวกันตลอดเรื่อง สมพงษ์ พลตะสุรย์ (2521) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรที่บูรณาการว่าหมายถึง หลักสูตรที่จัดมวลประสบการณ์ต่าง ๆ ไว้ครบถ้วนตามความจำเป็นแห่งชีวิตด้วยสัดส่วนที่พอเหมาะพอดี และเหมาะสมกับวัยของผู้เรียนและสภาพแวดล้อมต่าง ๆ และ สุมน อมรวิวัฒน์ (2522) ได้อธิบายเป็นข้อสรุปเกี่ยวกับบูรณาการทางการศึกษาว่าเป็นลักษณะของการนำประสบการณ์ต่าง ๆ ที่จำเป็นแก่ชีวิตมาสัมพันธ์กันอย่างเหมาะสมกลมกลืน ได้สัดส่วนมีความสมดุลและสามารถนำไปสู่การแก้ปัญหาต่าง ๆ ทำให้ชีวิตมีความสุข และคำว่าบูรณาการนี้ยังมีที่ไ้ใช้ร่วมกับคำที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ดังต่อไปนี้

4.1.1 หลักสูตรบูรณาการ (Integration - Course of Study) คือ หลักสูตรที่จัดกิจกรรมของนักเรียนให้สอดคล้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของนักเรียนและวิชาต่าง ๆ ที่เรียนก็ให้สัมพันธ์กับความเป็นอยู่ในทุก ๆ วิชาของนักเรียน บูรณาการในหลักสูตรนี้เน้นทางกิจกรรม และถือว่าวิชาต่าง ๆ ไม่ได้เรียนเพื่อจำกันอย่างแต่ก่อน ไม่มีแบบสอบถามความจำแต่ให้กิจกรรมโดยให้ทำงานอย่างใดอย่างหนึ่ง กิจกรรมในหลักสูตรบูรณาการนี้ต้องให้เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตจริง ๆ ไม่ใช่เรื่องสมมุติหรือที่อยู่ไกลตัว แต่ต้องเป็นประสบการณ์จริงของนักเรียน

4.1.2 รายการสอนบูรณาการ (Integrated Program) รายการสอนบูรณาการเป็นแผนการสอนที่รายวิชาไม่แยกต่างหากจากกันอย่างที่เคยสอนกันมาก่อน แต่จะจัดเรื่องที่เรียนเป็นหน่วย ๆ และให้เกี่ยวข้องกับประสบการณ์และปัญหาทั่ว ๆ ไปของชีวิตเด็กกว่าวิชาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องับเรื่องนั้น ๆ มาประกอบรายการสอนแผนบูรณาการนี้โรงเรียนต้องจัดเรื่องที่จะเรียนเป็นหน่วย ๆ บางที่เรียกว่ากลุ่มวิชาที่มีเรื่องต่อเนื่องกันไปตามลำดับตลอดภาคหรือปีการศึกษา (เปลื้อง ณ นคร, 2521)

4.2 ลักษณะของการบูรณาการความรู้

การบูรณาการความรู้ (Integration) คือ การรวมหน่วยความรู้โดยพยายามหลอมรวมเนื้อหาวิชาทั้งหมดให้เป็นกิจกรรมของเด็กที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันและสนองความต้องการของผู้เรียนให้มากที่สุด โดยไม่มีการเน้นหรือกล่าวถึงเนื้อหาวิชาแต่ความรู้ต่าง ๆ จะถูกนำมารวมกันภายใต้หน่วยหนึ่ง ๆ ส่วนหน่วยนั้นจะใช้อะไรเป็นศูนย์กลางหรือเป็นแกนแล้วแต่ผู้พิจารณาหลักสูตรจะกำหนด (สุมิตร คุณานุกร, 2518) จากโครงสร้างของกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยในหลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1.2 ได้ปรับให้มีการบูรณาการซึ่งหมายถึง การนำเอาเนื้อหาวิชาต่าง ๆ มาผสมผสานเข้าด้วยกัน คือ

หน่วยที่ 1 มั่นใจในการเคลื่อนไหว

ใช้พลศึกษาเป็นแกน

- หน่วยที่ 2 ใฝ่รู้ใฝ่เรียน
ใช้จริยศึกษาเป็นแกน
- หน่วยที่ 3 สนุกกับจินตนาการ
ใช้ศิลปศึกษาเป็นแกน
- หน่วยที่ 4 พัฒนาความสามารถของตนเอง
ใช้พลศึกษาเป็นแกน
- หน่วยที่ 5 ครอบครัวยุคใหม่
ใช้จริยศึกษาเป็นแกน
- หน่วยที่ 6 โรงเรียนดีมีวินัย
ใช้จริยศึกษาเป็นแกน

เนื่องจากหลักสูตรกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2 ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 นี้เป็นลักษณะบูรณาการเนื้อหาวิชาเข้าด้วยกัน จึงจำเป็นต้องประกอบด้วยครูที่มีความรู้ความสามารถในสาขาวิชาต่าง ๆ ภายในกลุ่มคือ พลศึกษา จริยศึกษา ศิลปะ ดนตรีและนาฏศิลป์จึงจะทำให้การจัดการเรียนการสอนบรรลุตามจุดหมายของหลักสูตร (กรมวิชาการ, 2533)

4.3 ความสัมพันธ์ระหว่างวิชาศิลปศึกษากับวิชาอื่น

ศิลปศึกษาเป็นมวลประสบการณ์ทางด้านศิลปะที่จัดให้กับเด็กเพื่อให้ได้ใช้ประสบการณ์ในการสร้างสิ่งใหม่สำหรับพัฒนาความรู้ ทักษะและความคิดทางด้านศิลปะ โดยจัดให้สอดคล้องกับปรัชญาหรือแนวคิดทางการศึกษา สำหรับเด็กในชั้นประถมต้น หลักสูตรได้กำหนดให้การเรียนการสอนเป็นไปในรูปแบบของการบูรณาการขององค์ความรู้ในวิชาต่าง ๆ เข้าด้วยกัน โดยอาศัยกิจกรรมพื้นฐานที่จำเป็นต่อการเรียนรู้และรับรู้เพื่อพัฒนาในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคม และสุนทรียภาพ ซึ่งในส่วนของวิชาศิลปศึกษา พลศึกษา ดนตรีและนาฏศิลป์ได้มีคุณลักษณะพื้นฐานร่วมกันเช่นในการจัดกิจกรรมการออกแบบและสร้างสรรค์ จะต้องประกอบไปด้วย เส้น สี แสง ความอ่อนโยนนุ่มนวล ความ

ขัดแย้ง ในส่วนของดนตรีและนาฏศิลป์ก็มีลีลา ความอ่อนโยน นุ่มนวล เร่งเร้า และประสานกลมกลืนในรูปของเสียงดนตรี ซึ่งสามารถจัดกิจกรรมศิลปะกับดนตรี ร่วมกันได้ เช่น กิจกรรมการเขียนภาพระบายสีจากจังหวะของเสียงดนตรี เป็นต้น ฉะนั้นในการเรียนการสอนในปัจจุบันจะเห็นได้ว่า การเรียนวิชาศิลปะศึกษาได้มีการ พัฒนาขึ้น ดังนี้

4.3.1 ได้มีการบูรณาการผสมผสานการเรียนวิชาศิลปะในแขนง ต่าง ๆ เข้าด้วยกัน

4.3.2 ได้มีการบูรณาการผสมผสานการเรียนวิชาศิลปะเข้ากับ วิชาการแขนงอื่น ๆ ดังเช่น วิชาดนตรี นาฏศิลป์ ทัศนศิลป์ซึ่งเกี่ยวข้องกับการรับรู้ อารมณ์ และกระบวนการทางด้านความคิดสร้างสรรค์ ตลอดจนการสร้างเสริม ประสิทธิภาพด้วยเพราะการนำลักษณะ เฉพาะต่าง ๆ มาบูรณาการร่วมกัน จึงทำให้ เห็นได้ว่าวิชาศิลปะสามารถปรับและประยุกต์ให้เข้ากันได้ เช่นเดียวกับกิจกรรม อื่น ๆ ด้วยเหตุนี้เองในหลักสูตรทั่ว ๆ ไป จึงกำหนดให้มีการบูรณาการวิชาศิลปะ เข้ากับวิชาการแขนงอื่น ๆ ด้วย (Hurwitz and Day, 1991)

กิจกรรมศิลปะศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา

การเรียนศิลปะมุ่งเปิดโอกาสให้ผู้เรียน แสวงหาคำตอบด้วยตนเอง อย่างอิสระซึ่งเป็นธรรมชาติของวิชาศิลปะที่ประกอบด้วยเรื่องราวของประสบการณ์ ความคิดสร้างสรรค์จินตนาการ อารมณ์ ความรู้สึกที่ละเอียดอ่อน ประณีต ทักษะ ความรู้สำหรับการจัดกิจกรรมการสอนศิลปะในโรงเรียนประถมศึกษานั้น จึงเป็นสิ่ง สำคัญมาก เพราะศิลปะนอกจากจะมีกิจกรรมหลายสาขามาประกอบกันแล้ว ยังต้อง มีความยากง่ายเหมาะสมกับความสามารถและความสนใจของเด็กอีกด้วย (วิรัตน์ พิชญ์ไพฑูลย์, 2531)

โครงสร้างของหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 วิชาศิลปศึกษา ได้กำหนดไว้ในกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ซึ่งประกอบด้วย จริยศึกษา ศิลปศึกษา ดนตรีและนาฏศิลป์ พลศึกษา และกิจกรรมสร้างนิสัย กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยนี้เป็นกลุ่มประสบการณ์ที่มุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงค่านิยม เจตคติ และพฤติกรรมในตัวผู้เรียนตามแนวทางที่พึงประสงค์

วิรุณ ตั้งเจริญ (2527) กล่าวไว้ในรายงานการวิจัยเรื่อง วิวัฒนาการศิลปศึกษาและสุนทรียภาพของเด็กไทยในปัจจุบันว่า หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 เน้นคุณค่าของการฝึกปฏิบัติกิจกรรมศิลปะในวัยเด็กใน 3 ด้านคือ

1. คุณค่าทางจิตใจ (Spiritual Values) ได้แก่ รสนิยมที่พึงมีต่อศิลปะการชื่นชมต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการเห็นคุณค่าของความงาม
2. คุณค่าทางกาย (Physical Values) ได้แก่ การแสดงออกด้วยความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การแสดงออกตามความถนัดและความสามารถเฉพาะบุคคล รวมทั้งการได้มีความสุขสนุกสนานเพลิดเพลิน
3. คุณค่าทางสังคม (Social Values) ได้แก่ การอยู่ร่วมกับผู้อื่นและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1. ความสำคัญของกิจกรรมศิลปศึกษา

ศิลปะนั้นมุ่งส่งเสริมให้เด็กพัฒนาลักษณะนิสัยไปในทางที่ดีพร้อมกันในทุก ๆ ด้าน มีความเจริญงอกงามในทางสร้างสรรค์อย่างสูงสุด และส่งเสริมความเจริญเติบโตขึ้นตามวุฒิภาวะความสนใจและความต้องการของเด็ก พินิจ ภาวิงคะรัต (2509 อ้างใน วิรุณ ตั้งเจริญ, 2527) ได้เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับความมุ่งหมายในการสอนศิลปศึกษา กล่าวว่า ในการจัดการศึกษาในประเทศไทยของเรานั้น ได้วางความมุ่งหมายทั่วไปในการที่จะอบรมเด็ก เพื่อให้เด็กสามารถดำรงคนเป็นพลเมืองดีของชาติในระบอบประชาธิปไตยได้ในภายหน้า การสอนศิลปศึกษาในแนวใหม่ ตั้งอยู่บนรากฐานของจิตวิทยาว่าด้วยการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมให้เด็ก

แต่แต่ละคนเกิดความเจริญงอกงาม เปิดโอกาสที่จะให้เด็กแสดงออกมาทางความคิด สร้างสรรค์ ส่งเสริมพัฒนาการทางการรับรู้ ความงามของศิลปะที่ตนได้ประดิษฐ์ขึ้น เป็นการช่วยให้เกิดการสังเกต เกิดทักษะและความเข้าใจ และสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวัน ดังนั้นในการสอนศิลปศึกษาตามวิธีใหม่จะช่วย ทำให้เด็กรู้จักหน้าที่และความหมายของศิลปะ โดยให้ศิลปะบูรณาการอยู่ในหลักสูตร ในความเป็นอยู่ของบ้าน ในชุมชน ตลอดจนประเทศชาติ ด้วยเหตุนี้เอง การเรียน ศิลปะจึงควรเรียนจากประสบการณ์และการกระทำให้มากที่สุด ส่งเสริมความ ต้องการของเด็กตามธรรมชาติ เช่น ตามนิสัยทั่วไปของเด็ก อยากรู้อะไร อยากรู้อะไร ต้องการรู้ในสิ่งที่พบเห็นหรือได้ยินได้ฟัง หรือจากเหตุการณ์แวดล้อมในชีวิตประจำวัน ไม่ชอบอยู่หนึ่งชอบเคลื่อนไหวอย่างเสรี ประสบการณ์เหล่านี้ ถ้าจัดให้มีขึ้นในวิชา ศิลปศึกษา ย่อมจะส่งเสริมความเจริญงอกงามของเด็กซึ่ง พินิจ ภวังคะรัตน์ (2509 อ้างใน วิรุณ ตั้งเจริญ, 2527) กล่าวถึงความสำคัญของกิจกรรมศิลปศึกษามี ประโยชน์หลายด้านดังนี้คือ

ด้านกายภาพ กิจกรรมทางศิลปะจะช่วยส่งเสริมให้เด็กได้มีการ เคลื่อนไหวและการใช้เครื่องมือออกแรงในการฉีกกระดาษ การตัดกระดาษ นวด คลึง ปั้นดิน การเลื่อย การตัดไม้จะช่วยทำให้ร่างกาย กล้ามเนื้อในส่วนต่าง ๆ ของร่างกายเจริญเติบโต

ด้านอารมณ์ ศิลปะช่วยให้มีความซาบซึ้ง ชื่นชมและรู้คุณค่าในธรรมชาติ ในความงามของสิ่งของ สิ่งที่ดีงามรอบ ๆ ตัวของเด็ก ตลอดจนการสัมผัสในการ ทำกิจกรรมและการงามต่าง ๆ ของเด็กเอง ย่อมช่วยความเจริญทางด้านอารมณ์

ด้านสติปัญญา ศิลปะช่วยเสริมสร้างให้เกิดปัญญา ความรู้ การแก้ปัญหา ต่าง ๆ ด้วยตนเอง และสามารถสร้างสรรค์ในสิ่งที่ต้องนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น ที่บ้าน โรงเรียน และชุมชน เพื่อการแต่งกาย จัดบ้าน จัดสวน จัดดอกไม้ และ การซื้อหาอุปกรณ์ เครื่องใช้เครื่องตกแต่ง ตลอดจนการสร้างสรรคศิลปะในวิธี ต่าง ๆ

ด้านสังคม ศิลปะมีส่วนช่วยเสริมสร้างความเข้าใจอันดี และการรู้จักทำงานร่วมกัน โดยการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ และรู้จักแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ตลอดจนการวิจารณ์ ดีชม อันจะก่อให้เกิดประโยชน์ อันเป็นวิถีทางของระบอบประชาธิปไตย

เลิศ อำนันทนะ (2523) ได้แสดงความคิดเห็นสอดคล้องกับ พินิจ ภวังคะรัต โดยกล่าวว่า กิจกรรมทางศิลปะเป็นแนวทางเดียวที่จะส่งเสริมให้เด็กทุกคนได้แสดงออกอย่างอิสระเสรี โดยการพัฒนาความคิดริเริ่มใหม่ ๆ กับการทดลองด้วยวัสดุนานาชนิด และสามารถประสบความสำเร็จได้ง่ายกว่าวิชาอื่น ๆ ในหลักสูตร

เกษร ธิตะจारी (2526) ได้กล่าวว่า การเรียนรู้ศิลปะในระดับประถม ก็เป็นการวางรากฐานการเรียนรู้ให้มีความเข้าใจ และสามารถสร้างประดิษฐ์สิ่งต่าง ๆ ได้ตามวุฒิภาวะ และความสามารถเฉพาะ นอกจากนั้น ศิลปะยังช่วยเสริมสร้างความเจริญเติบโตในด้านต่าง ๆ ด้วยกันคือ

1. ความเจริญทางด้านสติปัญญา (Intellectual Growth)
2. ความเจริญทางด้านอารมณ์ (Emotional Growth)
3. ความเจริญทางด้านสังคม (Social Growth)
4. ความเจริญทางด้านกาย (Physical Growth)
5. ความเจริญทางการรับรู้ (Perceptual Growth)
6. ความเจริญทางด้านสุนทรียภาพ (Aesthetic Growth)
7. ความเจริญทางการสร้างสรรค์ (Creative Growth)

1. ทางด้านสติปัญญา (Intellectual Growth) หมายความว่า การเป็นผู้รอบรู้ในการทำงานทั้งเป็นผู้ริเริ่มสร้างสรรค์และประดิษฐ์ผลงานให้ดีขึ้นตามลำดับ เป็นการฝึกสติปัญญาให้เจริญงอกงาม และรู้จักการแก้ปัญหาต่าง ๆ ในการทำงานได้ด้วยตนเอง มีความเชื่อมั่น ตลอดจนความสามารถในการสร้างสรรค์

สิ่งต่าง ๆ สำเร็จลุล่วงด้วยดี และมีคุณภาพอย่างฉลาด

2. ทางอารมณ์ (Emotional Growth) สามารถสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ให้สอดคล้องและเหมาะสมกับความรู้สึกที่ต้องการแสดงออก รู้จักสร้างจินตนาการในผลงานเพื่อให้ผู้พบเห็นเกิดอารมณ์สมจริง มีสุนทรียภาพในการทำงาน และมีทัศนคติที่ดีต่องานศิลปะทั่วไป

3. ทางสังคม (Social Growth) ศิลปะเป็นส่วนกลางของมวลชน เป็นสื่อเชื่อมโยงความสัมพันธ์อันดีงามของสังคม ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจอันดี รู้จักรับผิดชอบร่วมกัน และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นด้วยใจยุติธรรม

4. ทางกาย (Physical Growth) การสร้างสรรค์งานศิลปะทุกชนิด จัดเป็นการออกกำลังกาย เช่น การขีด การเขียน การฉีก การตัด การคลึง การนวด และการปั้น รวมทั้งการเคลื่อนไหวต่าง ๆ มีส่วนช่วยพัฒนาให้ร่างกายเจริญเติบโตทั้งสิ้น

5. ทางการรับรู้ (Perceptual Growth) การทำงานที่ใช้ความสามารถและความถนัดของตนเอง การค้นหาวิธีแปลก ๆ ใหม่ ๆ อยู่เสมอ ก่อให้เกิดความรับรู้ขึ้นเอง เช่น การรับรู้ที่จะตอบสนองความต้องการของสังคมนั้น คือ เราจะต้องรู้ว่าสังคมต้องการอะไรเพื่อเราจะได้ทำงานให้สอดคล้องกับความต้องการ นอกจากนั้นการพัฒนาผลงานของตนเองก็จัดเป็นการรับรู้อย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นสิ่งที่ทุกคนมีอยู่ในตัวเอง

6. ทางสุนทรียภาพ (Aesthetic Growth) การเป็นผู้มีความรู้สึกละเอียดอ่อนและมีพรสวรรค์ในการสร้างหรือมองสิ่งต่าง ๆ ได้ลึกซึ้งกว่าผู้อื่น และสามารถจำแนกแยกแยะอธิบายให้ผู้อื่นเกิดอารมณ์คล้อยตามได้

7. ทางการสร้างสรรค์ (Creative Growth) มีความเป็นอิสระในการสร้างสรรค์งาน ดังนั้นจึงรู้จักปรับปรุงผลงานอยู่เสมอ และการสร้างสรรค์งานด้วยความคิด อันเกิดจากสติปัญญาของตนเอง ไม่ใช่ลอกเลียนแบบของผู้อื่น ผลงานจึงมีลักษณะ เป็นของตัวเอง

2. ความหมายของกิจกรรมศิลปะ

กิจกรรม หมายถึง มวลประสบการณ์ต่าง ๆ ที่จัดให้แก่ผู้เรียนและทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ (กรมวิชาการ, 2532) การจัดกิจกรรมศิลปะศึกษา คือ การจัดประสบการณ์ทางศิลปะให้แก่ผู้เรียน เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาทางทักษะทัศนคติ ความคิดและรูปแบบพฤติกรรมการจัดกิจกรรมทางศิลปะศึกษาควรเลือกจัดให้เหมาะสมกับความเจริญเติบโตและพัฒนาการของผู้เรียน (Lansing, 1976) ตลอดจนการพิจารณาถึงความรู้สึกของผู้เรียนทั้งในด้าน บุคลิกภาพ ความพึงพอใจ ความปรารถนา ความต้องการและข้อจำกัดด้านต่าง ๆ ที่จะช่วยให้ครูสามารถเลือกแนวทางในการสร้างแรงจูงใจให้สอดคล้องกับความต้องการและความสนใจของผู้เรียน เพราะกิจกรรมที่ดีจะมีผลต่อการพัฒนาผู้เรียนอย่างฝังรากลึก ติดตัวไปจนเป็นผู้ใหญ่ กลายเป็นมาตรฐานชีวิตของความเป็นผู้ใหญ่ที่ดี (Jefferson, 1969)

Lowenfeld (1987) ได้ให้ความหมายของกิจกรรมศิลปะไว้ดังนี้ กิจกรรมศิลปะ เป็นกระบวนการของมนุษย์ขั้นพื้นฐานของทุก ๆ สังคม นับตั้งแต่สังคมที่ล่าหลังความเจริญมากที่สุด จนถึงสังคมที่มีอารยธรรมมากที่สุดได้แสดงออกถึงภาพลักษณ์ของตนออกมาโดยผ่านกระบวนการทางศิลปะ แต่ที่สำคัญยิ่งไปกว่านั้นทุกคนได้สอดใส่ความคิดและอารมณ์ของตนเข้าไปในรูปแบบของงานศิลปะ ศิลปะ เป็นกิจกรรมที่ทุกคนพอใจและเป็นเรื่องส่วนบุคคลสำหรับทุก ๆ วัย ถึงแม้ว่างานศิลปะจะเป็นงานที่เกี่ยวกับการรับรู้โลกภายนอกมากยิ่งขึ้น แต่งานศิลปะก็ยิ่งให้ทางระบายออกของอารมณ์ ความรื่นรมย์และความหวาดกลัวของชีวิต เด็ก ๆ ใช้งานศิลปะ เป็นเครื่องมือของการเรียนรู้โดยผ่านทาง การพัฒนาแนวคิดต่างๆ ซึ่งสามารถเห็นรูปแบบทางตาได้โดยผ่านการสร้างสัญลักษณ์ต่าง ๆ ซึ่งสามารถจับยึดและเป็นมโนคติของสภาพแวดล้อมและโดยผ่านการจัดองค์ประกอบและการจัดวางสัญลักษณ์เหล่านี้ รวมกันเป็นองค์ประกอบเดียวกับศิลปะ เป็นกิจกรรมที่มีพลังและสอดคล้องกันพร้อมด้วยศักยภาพอย่างยิ่ง สำหรับการศึกษาคือเพื่อเด็ก ๆ ของเรากระบวนการวาดภาพ การระบายสีหรือการสร้างสรรคในกระบวนการที่ซับซ้อนซึ่งเด็กแต่ละคนจะนำความรู้พื้นฐานต่าง ๆ ของเขามารวมกันเพื่อสร้างรูปแบบอันใหม่ที่มีความหมายในกระบวนการของการเลือกสรรคการตีความและการสังเคราะห์ความรู้พื้นฐาน

เหล่านี้

เด็ก ๆ ไม่ได้ทำให้เราเพียงรูปภาพหรือรูปปั้นที่เราเห็น แต่เด็กทำให้เราเห็นถึงส่วนที่เป็นตัวของเขาเอง นั่นคือเด็กแสดงออกให้เห็นว่าเขาคิดอย่างไร รู้สึกอย่างไร และเขาเห็นได้อย่างไร กิจกรรมศิลปะมีความสำคัญมาก สำหรับการเรียนด้วยการกระทำ อันเป็นการเรียนจากการลงมือทำงานซึ่งต้องมีทั้งการวางแผนงาน การดำเนินงาน การแก้ปัญหาต่าง ๆ ตลอดจนการวัดผลแต่ละขั้นตอนของการดำเนินงาน ต้องการความคิดสร้างสรรค์ไม่น้อยวิชาศิลปะมีส่วนช่วยให้การกระทำกิจกรรมดำเนินไปอย่างราบรื่นและในขณะที่เด็กประกอบกิจกรรมทางศิลปะต้องมีการวางแผนงาน มีการอภิปรายมีการประเมินคุณค่าของงาน เด็กจะได้รับประสบการณ์หลายด้านเป็นต้นว่าทางด้านภาษา ทางด้านสังคมนอกจากนั้นผลอันเนื่องมาจากการทำกิจกรรมศิลปะก็คือช่วยให้เด็กเกิดการเรียนรู้โดยการสังเกต สามารถใช้ความรู้และวิจารณญาณของตนตัดสินใจว่าสิ่งใดงามสิ่งใดไม่งาม สิ่งใดดีสิ่งใดไม่ดี สิ่งใดไพเราะสิ่งใดไม่ไพเราะ รู้จักจำแนกประเภทของงาน ตลอดจนรู้จักชื่นชมงานได้อย่างถูกต้อง การที่เด็กจะมีคุณสมบัติดังกล่าวนี้ได้ก็ด้วยได้รับการปลูกฝังจากครูและผู้ปกครองทางบ้าน โดยอาศัยประสบการณ์ทางศิลปะ เป็นปัจจัยสำคัญ (Lowenfeld, 1987)

3. ประเภทของกิจกรรมศิลปะศึกษา

วิชาศิลปะศึกษาเป็นวิชาที่เน้นการปฏิบัติกิจกรรมในเนื้อหาหรือแผนการสอนมาก นิรมล ตีรณสาร สวัสดิบุตร (2525) ให้ทัศนะว่า ครูเป็นผู้เลือกกิจกรรมศิลปะศึกษาให้เหมาะสมกับจุดมุ่งหมายของการสอนวิชาศิลปะศึกษาเป็นสื่อในการเรียนรู้ และได้แยกประเภทกิจกรรมศิลปะศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาเป็น 4 ประเภท คือ

3.1 กิจกรรมการสร้างภาพ ได้แก่ การสร้างภาพโดยใช้กระดาษ สีขาว สีอ่อนหรือสีดำกับสีเทียน สีชอล์ค กระดาษทรายกับสีเทียน กระดาษเปียกขึ้นกับปากกาหมึกดำ การสร้างภาพด้วยการละเลงสีกับแปรงเปียก (Finger painting) การหยดสี เป่าสี เช็ดสี พับสี ฟันสี การสร้างภาพชนิดต่าง ๆ เช่น ภาพคน ภาพท่าทาง ภาพเฉพาะเค้าโครงรอบนอก ภาพทิวทัศน์ ภาพผนัง ภาพโฆษณา หรือภาพ

ที่ใช้เครื่องมือช่วยการสเก็ตซ์ภาพ (Sketch) โดยการใช้กระดาษและดินสอคำ หรือปากกา หรือดินสอถ่านสื่อความหมายให้ผู้ดูเข้าใจรูปร่างหรือบุคลิกลักษณะ การพิมพ์ภาพโดยใช้แม่พิมพ์จากธรรมชาติ เศษวัสดุ กระดาษเจาะหรือตัด การแกะ วัสดุอ่อนและนำมาพิมพ์ การออกแบบ การตัดฉีกด้วยผ้า กระดาษแล้วหากาวประสาน หรือการสร้างภาพด้วยการใช้ชิ้นส่วนต่าง ๆ มาปะเรียงติดกัน (Mosaic) ด้วย เศษวัสดุ เศษพืชหรือการสร้างภาพด้วยวัสดุผสมหลายอย่างผสมกันหลายวิธี

3.2 กิจกรรมการสร้างงานศิลปะอย่างอื่น เป็นกิจกรรมศิลปะที่ นอกเหนือจากการสร้างภาพ เช่น การปั้นดินน้ำมัน การปั้นดินเหนียว งานปักผ้า แบบง่าย ๆ งานร้อยดอกไม้ งานประดิษฐ์สิ่งของด้วยใบตอง ใบมะพร้าว ฯลฯ งานกระดาษ ด้วยการตัด กรีด ม้วน ครูด พับ การออกแบบต่าง ๆ เช่น จัดดอกไม้ จัดแจกัน จัดป้ายประกาศ การทำหุ่นง่าย ๆ การทำภาพแขวน งานไม้สำหรับเด็กโต งานประดิษฐ์จากเศษวัสดุหลาย ๆ ชนิดหลาย ๆ วิธี

3.3 กิจกรรมเกี่ยวกับหลักการของศิลปะ ได้แก่ การได้ศึกษารู้ หลักการทางศิลปะศึกษาจะช่วยให้เด็กเรียนเข้าใจความงาม ซึ่งสามารถนำศิลปะไป ใช้ในชีวิตประจำวันได้ กิจกรรมที่เกี่ยวกับหลักการทางศิลปะสำหรับนักเรียนประถม- ศึกษา ได้แก่ การทดลองความเข้มอ่อนแก่ของสีในภาพ การทดลองความสมดุลของ ภาพ การฝึกหัดสังเกตรสส่วนประสานกับส่วนของภาพ เพื่อช่วยให้สามารถสร้างภาพได้ เหมาะสม การฝึกหัดสังเกตรสพื้นผิวของสิ่งต่าง ๆ จะช่วยให้เด็กเรียนนำลักษณะพื้นผิว ไปใช้ในการสร้างภาพ

3.4 กิจกรรมที่เกี่ยวกับการเรียนรู้เรื่องงานศิลปะของผู้อื่น ได้แก่ การได้เห็นและศึกษางานที่ผู้อื่นทำ นักเรียนสามารถเรียนรู้ถึงความงามทำให้มีความคิด สร้างสรรค์ดีขึ้น โดยมีการดูงานศิลปะของนักเรียนรุ่นก่อน แล้วอภิปราย การดู ภาพถ่าย สไลด์ फिल्मสคริป ภาพยนตร์ที่แสดงผลงานของศิลปิน การไปชมนิทรรศการ หรืองานแสดงผลงานศิลปะ การฟังวิทยากรบรรยายเกี่ยวกับศิลปะ การศึกษาค้นคว้า ประวัติและผลงานศิลปิน การสังเกตรสสิ่งที่เกิดขึ้นจากฝีมือการสะสมงานศิลปะ การพูด เขียนวิจารณ์งานศิลปะ เป็นต้น

4. การจัดกิจกรรมศิลปะศึกษา

ฮิลเดอบรันด์ ได้ให้ข้อเสนอแนะในการจัดกิจกรรมศิลปะไว้ดังนี้ คือ (Hildebrand, 1975)

1. ให้ความสำคัญในกระบวนการทำงานของเด็กมากกว่าคำนึงถึงผลงานของเด็ก
2. ให้ความสำคัญสนับสนุนการแสดงออกทางด้านการสร้างสรรค์โดยหลีกเลี่ยงการให้เด็กวาดลอกเลียนแบบ หรือวาดภาพระบายสีจากสมุดวาดภาพ ทำให้เด็กไม่ได้ใช้ความคิด อิสระ ซึ่งทั้ง 2 แบบนี้มีอิทธิต่อการสร้างสรรค์
3. แสดงความชื่นชมต่อผลงานความก้าวหน้าของเด็ก
4. วางแผนและเตรียมกิจกรรมต่าง ๆ สำหรับเด็กให้พร้อม
5. ควรจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้เด็กสามารถหยิบได้ง่ายและสะดวกในการใช้
6. ควรหลีกเลี่ยงคำถามที่ว่า "กำลังทำอะไรอยู่" หรือ "เดี๋ยวสิ่งที่คุณทำคืออะไร"
7. ฝึกฝนและแนะนำให้เด็กได้ลองฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง รู้จักการแสดงออกและมีทัศนคติที่ดีต่องานศิลปะ โดยคำนึงถึงความเหมาะสมตามวุฒิภาวะของเด็กด้วย
8. ให้คิดว่า กิจกรรมทางด้านศิลปะมีความสำคัญเหมือนกับการจัดประสบการณ์ในการเขียนและการอ่าน
9. ให้ความรู้ในด้านศิลปะ เช่น เรื่องสี ขนาด และรูปร่าง เป็นต้น แก่เด็ก
10. อธิบายให้ผู้ปกครองเข้าใจถึงจุดมุ่งหมายและแนวทางในการส่งเสริมการสร้างสรรค์ทางด้านศิลปะแก่เด็ก

วิรัตน์ พิชญ์ไพฑูรย์ (2529) ให้แนวความคิดการจัดกิจกรรมศิลปะศึกษาให้แก่เด็ก ไว้ดังนี้

1. ควรช่วยส่งเสริมให้เด็กได้มีโอกาสทดลองสร้างสรรค์กิจกรรมใหม่ ๆ
2. ให้เด็กมีโอกาสตรวจสอบความถนัด และความสนใจด้านการจัดกิจกรรมและการใช้วัสดุที่มีขอบข่ายกว้างขวาง
3. ควรจัดให้เด็กมีโอกาสทำงานเป็นกลุ่ม เพื่อให้เด็กทำการเรียนรู้การทำงานร่วมกับผู้อื่น
4. ควรมอบหมายงานที่ใช้จินตนาการให้เด็กมีอิสระ สามารถเลือกรูปแบบและวางแผนงานของตน

Robert Schirmacher (1993) ได้กล่าวถึงการจัดกิจกรรมศิลปะสำหรับเด็กว่าควรเป็นกิจกรรมที่มีลักษณะ ดังนี้คือ

1. ให้เด็กได้แสดงออกถึงลักษณะ เฉพาะตัว
2. เป็นการผสมผสานระหว่างกระบวนการ และผลงาน
3. เปิดโอกาสให้เด็กได้สร้างสรรค์
4. เปิดโอกาสให้เด็กได้ค้นหาและทดลองด้วยตนเอง
5. เปิดโอกาสและสนับสนุนให้เด็กได้ทำงานอย่างอิสระ

ประเทิน มหาจันทร์ (2531) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมศิลปะศึกษาสำหรับเด็กในชั้นประถมศึกษา ว่าควรมีลักษณะ ดังนี้คือ

1. การกระตุ้น การที่จะให้เด็กไปประกอบกิจกรรมในทางศิลปะอย่างสมบูรณ์นั้น สิ่งสำคัญคือการกระตุ้นการแสดงออกของเด็ก ขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อมที่เด็กพบเห็นอยู่เสมอ หากครูไปวางกำหนดกฎเกณฑ์ว่าเด็กต้องสร้างสิ่งนั้นสิ่งนี้ขึ้นมา ทั้งที่เขาไม่สมัครใจ ผลงานศิลปะจะไม่สมบูรณ์ ครูหรือผู้ปกครองจะต้องหาสิ่งหนึ่งสิ่งใดมากระตุ้นให้เด็กแสดงออกได้อย่างเต็มที่

2. จินตนาการ หมายถึง ความคิดคำนึงของเด็ก หากปราศจากความคิดคำนึงเสียแล้ว ผลงานที่เด็กผลิตออกมาเป็นเสมือนผลแห่งการลอกแบบ ถ้าหากเขาได้สร้างงานขึ้นมาอย่างอิสระ ใครจินตนาการเช่นไร ถ่ายทอดให้ปรากฏออกมาเช่นนั้น ทำให้ครูสามารถทราบถึงความมกงามในทางจินตนาการของเด็กแต่ละคนโดยพิจารณาจากผลงานนั้น ๆ

3. การระบายออก หมายถึง การระบายอารมณ์ออกมาในขณะที่สร้างงานศิลปะ เป็นความมุ่งหมายหลัก สำหรับศิลปะในชั้นประถมศึกษาให้เด็กได้ระบายความรู้สึกออกมาได้อย่างเต็มที่ ไม่ว่าจะเป็นความโกรธแค้น ความดีใจ ความเสียใจ ความเมตตากรุณา ความอ่อนโยน โดยเฉพาะสำหรับเรื่องความโกรธนั้น ศิลปะประเภทการปั้นและการระบายสีด้วยนิ้วมือใช้เป็นเครื่องปลดปล่อยได้ดีเมื่อเด็กได้แสดงออกแล้วจะเกิดความสบายใจ

4. ผลงานของเด็กในทางศิลปะ เด็กสามารถแสดงอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด ความคิด สร้างสรรค์ให้ปรากฏในผลงานของเขาซึ่งถือว่าเด็กทุกคนได้รับความสำเร็จแล้ว ฉะนั้นครูจึงไม่ควรตำหนิผลงานของเด็ก โดยใช้มาตรฐานของผู้ใหญ่เป็นเกณฑ์ตัดสิน

5. ความภาคภูมิใจ ความภาคภูมิใจของเด็กเกิดขึ้นจากการที่เด็กได้สร้างผลงานขึ้นมาแล้วได้รับคำชมเชย และการให้กำลังใจจากครู ความภูมิใจจะเป็นแรงกระตุ้นให้เด็กสร้างงานขึ้นต่อ ๆ ไป ดังนั้น ครูจึงไม่ควรตบตรงไปตรงมา แต่ควรสร้างความภาคภูมิใจโดยการชมเชยให้กำลังใจแก่เด็ก

วิรุณ ตั้งเจริญ (2526) ได้ให้ข้อเสนอแนะในการจัดกิจกรรมศิลปะสำหรับเด็กชั้นประถมศึกษาว่าการสนับสนุนการเสนอกิจกรรมศิลปะให้เด็กสร้างสรรค์นั้น ครูควรมีเป้าหมาย หรือความเชื่อเกี่ยวกับผลงานทางศิลปะของเด็กไว้ในใจว่า เด็กควรจะเป็นผู้ริเริ่ม มีอิสระทางความคิด จินตนาการ และมีความกระตือรือร้นในการรับรู้

พีระพงษ์ กุลพิศาล (2523) กล่าวถึงข้อคิดในการจัดกิจกรรมศิลปะ สำหรับเด็กว่าควรคำนึงถึงการวางแผนกิจกรรมการสอนล่วงหน้าตลอดเทอมทั้งใน ด้านการกำหนดจุดประสงค์การจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ สภาพห้องเรียน และวิธีการ สอนให้สอดคล้องกับแผนที่วางไว้ คุณลักษณะของครูผู้สอนรวมถึงการวางแผนร่วมกับ ผู้ปกครองเพื่อช่วยเสริมสร้างประสบการณ์ทางศิลปะ ขณะที่เด็กอยู่บ้าน

สุชาดา สถาวร (2536) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบสำคัญที่สนับสนุน การจัดกิจกรรมศิลปะ คือ ครูผู้สอน ห้องเรียนศิลปะ วัสดุการทำงาน การวัด และ การประเมินผลศิลปศึกษา

นอกจากนี้ Gaitskell (1985) กล่าวถึง กุญแจสำคัญในการวางแผน จัดโปรแกรมศิลปศึกษาว่า สิ่งที่สำคัญสำหรับผู้ดำเนินการจัดจะต้องคำนึงถึง คือ การเรียนรู้จะต้องสัมพันธ์กับจุดมุ่งหมาย สื่อการสอน เครื่องมือ เทคนิควิธีการทั้ง การทั้งการใช้เครื่องมือและเทคนิคการสอนการจัดชั้นเรียน และมาตรฐานการ ประเมินผล

5. รูปแบบการสอน และวิธีสอนศิลปศึกษา

5.1 รูปแบบการสอน

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทางศิลปศึกษาที่ใช้กันอยู่ ในโรงเรียน มี 3 แบบด้วยกัน คือ (ชวลิต ดาบแก้ว และ สุภาวดี เหมานนท์, 2525)

1. การสอนแบบบอกให้โดยตรง (Direct method)
2. การสอนแบบแสดงออกอย่างเสรี (Free expression method)
3. การสอนแบบมีความมุ่งหมายในการเรียน (Meaningful method)

5.1.1 การสอนแบบ Direct Method

วิธีสอนแบบนี้ เป็นวิธีสอนแบบครูบอกให้นักเรียนทำโดยตรง ให้นักปฏิบัติตามกฎ หรือคำแนะนำของครู เป็นวิธีการลอกเลียนแบบ จากครูเขียนไว้หรือของจริง นักเรียนต้องวาดให้เหมือนจริง การสอนแบบนี้สอนตามทฤษฎีเหมือนจริง (Native Realism) โดยเน้นคุณค่าในด้านทักษะ (Skill) แสดงความแม่นยำในการใช้มือให้สัมพันธ์กับประสาทตา (Hand Co-ordination) ครูไม่ยอมให้เด็กมีเสรีภาพในการทำงาน การสอนแบบนี้ไม่เป็นการส่งเสริมความคิดจินตนาการทางสร้างสรรค์ การสอนในทฤษฎีนี้ได้ตระหนักถึงความเก็บกดและพื้นฐานประสบการณ์ที่มีผลต่อการแสดงออกทางด้านศิลปะ และมีได้คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล สิ่งที่ตามมาคือเด็กเบื่อหน่ายกับกิจกรรมศิลปะที่ครูเป็นผู้กำหนด (วิรุณ ตั้งเจริญ, 2526) การสอนแบบนี้เหมาะสำหรับนักศึกษาศาสน์ศิลป์ (Academy of art) ผิดกับผู้เรียนเป็นศิลปิน จึงไม่เหมาะสำหรับเด็ก แต่เกิดผลดี คือ เด็กได้ฝึกความชำนาญในการทำงาน (ประเทิน มหาจันทร์, 2531)

5.1.2 การสอนแบบ Free Expression Method

วิธีนี้เป็นวิธีสอนตรงข้ามกับวิชาแรก คือ เป็นวิธีสอนปราศจากการบังคับหรือควบคุมเด็กอย่างเต็มที่ การเลือกรูปวาดหรือวัสดุเพื่อการแสดงออก เด็กได้รับความเพลิดเพลิน การแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ เป็นวิธีสอนที่มีคุณค่าแก่เด็ก ดังนี้ (ประเทิน มหาจันทร์, 2531)

1. เปิดโอกาสให้เด็กเลือกแนวความคิด หรือเนื้อเรื่องของตนเองในการแสดงออก
2. เปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงออกอย่างอิสระตามวิธีการของตนเอง
3. ปล่อยให้เด็กสร้างสรรคด้วยตนเอง

การสอนวิธีนี้เหมาะที่ครูจะนำมาใช้สำหรับเด็ก การสอนแบบนี้ไม่ใช่พัฒนาเด็กเป็นรายบุคคล เรื่องความรู้ด้านศิลปะและคุณค่าของศิลปะ

5.1.3 การสอนแบบ Meaningful method

เป็นวิธีใหม่ทำให้การสอนศิลปะได้ผลน่าพอใจ ผู้เรียนมีเสรีภาพเพียงพอด้านอารมณ์และความคิด รู้คุณค่าในศิลปะและการดำรงชีวิต การสอนแบบนี้มีหลัก 2 ประการ คือ

1. การกระทำต้องมีความมุ่งหมาย
2. มีความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผล

การสอนแบบนี้มีความหมายนี้ มุ่งหมายให้ศิลปะมีความสัมพันธ์ระหว่างศิลปะและสังคม ศิลปะมีความสำคัญ เด็กนำประสบการณ์มาแสดงออกด้านศิลปะอย่างสร้างสรรค์และรู้คุณค่า นำไปใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตในสังคม

5.2 วิธีสอนวิชาศิลปะศึกษา

วิธีสอนและเทคนิคการสอนเป็นกิจกรรมและประสบการณ์ที่ครูผู้สอนนำไปปฏิบัติการสอนให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ พร้อมทั้งเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางด้านพุทธรณีสัถย์ จิตพิสัยและทักษะนิสัย

ประเทิน มหาจันทร์ (2531) ให้ทัศนะถึงวิธีสอนศิลปะว่า การแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ เป็นวิธีสอนศิลปะวิธีหนึ่งซึ่งมีคุณค่าแก่เด็กดังนี้

1. เปิดโอกาสให้เด็กเลือกแนวความคิด หรือเนื้อเรื่องของตนในการแสดงออก
2. เปิดโอกาสให้เด็กแสดงออกอย่างอิสระตามวิธีการของตนเอง
3. ให้สิทธิในการสร้างงานด้วยตนเอง

ชวลิต ดาบแก้ว และ สุดาวดี เหมานนท์ (2525 : 21-23) ให้ความเห็นว่าการสอนศิลปะศึกษานั้นมีหลายวิธีแต่ที่สำคัญในการสอนควรยึดหลัก 3 ประการ คือ

1. การสอนให้เด็กเกิดการสร้างสรรค์ (creative) เด็กทุกคนมีพลังอำนาจในการแสดงออกตามทัศนะของตนโดยนำประสบการณ์มาสร้างงานศิลปะ ซึ่งสอดคล้องกับทัศนะของ วิรุณ ตั้งเจริญ (2526) เกี่ยวกับทฤษฎีปัญญาทาง

ศิลปะศึกษาว่า การสั่งสมประสบการณ์ ทำให้เด็กเกิดความคิดรวบยอด ครูมีบทบาทหน้าที่ส่งเสริมให้เด็กแสดงออกในวิถีทางที่สังคมยอมรับ

2. การสอนตามศูนย์สนใจเด็ก (interest) เป็นการสอนที่让孩子แสดงออกตามความสามารถของแต่ละบุคคลโดยอิสระ คำนี้ถึงความสนใจของเด็กเป็นสิ่งสำคัญ ครูจัดบทเรียนโดยกำหนดหัวข้อเรื่องตามเหตุการณ์และสิ่งแวดล้อมที่เด็กสนใจ เช่น เรื่องภายในบ้าน ประเพณีสำคัญในท้องถิ่น

3. การสอนให้สัมพันธ์กับวิชาอื่น ๆ (Correlate) การสอนมุ่งถึงพัฒนาการของความสนใจและความแตกต่างระหว่างบุคคล ครูอาจจะจัดกิจกรรมทางศิลปะให้สัมพันธ์กับวิชาอื่น ๆ ได้ โดยใช้วิธีศิลปะเป็นตัวนำบทเรียน

วิธีสอนและเทคนิคการสอนที่ครูนำไปใช้ มี 2 ประเภท คือ

1. การสอนที่ถือครูเป็นศูนย์กลาง (Teacher Centered) เป็นการสอนแบบดั้งเดิมที่ครูเคยใช้กันมา ครูมีหน้าที่พูดอธิบายตัวอย่าง สาธิต ทดลองหรือกำหนดกิจกรรมให้นักเรียนทำโดยไม่คำนึงถึงจุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหาวิชาและความแตกต่างระหว่างบุคคล (Individual Differences)

2. การสอนที่ถือเด็กเป็นศูนย์กลาง (Child Centered) เป็นการสอนให้เน้นไปตามแนวหลักสูตรใหม่ เน้นให้นักเรียนคิดเป็น ทำเป็นและแก้ปัญหาเป็น และดำรงชีวิตอยู่ได้ในสังคม การทำรายงานเป็นกลุ่ม ให้ข้อมูล แนะนำและช่วยเหลือ

การสอนที่ถือเด็กเป็นศูนย์กลางมีหลายวิธี เช่น

- การสอนแบบหน่วยบูรณาการ
- การสอนแบบใช้ชุดการสอนต่าง ๆ
- การสอนแบบแบ่งกลุ่มทำกิจกรรม
- การสอนแบบอภิปราย
- การศึกษานอกสถานที่
- การศึกษาด้วยตนเอง
- การแสดงบทบาทสมมติ

- การสอนแบบโปรแกรม
- การสร้างสถานการณ์จำลอง
- การสอนแบบเล่นเกม

ชวลิต ดาบแก้ว และ สุดาวดี เหมานนท์ (2525) ได้กล่าวถึง การสอนวิชาศิลปศึกษา โดยใช้รูปแบบการสอนต่าง ๆ ดังนี้

1. การสอนแบบสาธิต คือ การสอนที่ครูแสดงหรือทำวิธีการที่ถูกต้อง ที่สุดให้นักเรียนดู เช่น การสาธิตการใช้เครื่องมือ สาธิตการพิมพ์แบบต่าง ๆ สาธิต การปั้น หรือแกะสลัก โดยครูสาธิตเองหรือเชิญวิทยากรหรือนักเรียนแสดงการสาธิต เอง มีด้วยกัน 3 วิธี คือ

- 1.1 สาธิตให้ดูทั้งชั้น (Class Demonstration)
- 1.2 สาธิตให้ดูเป็นหมู่ (Group Demonstration)
- 1.3 สาธิตให้ดูเป็นรายบุคคล (Individual Demonstration)

2. การสอนแบบอภิปราย เป็นการสอนแบบเปิดโอกาสให้นักเรียนแสดง ความคิดเห็นเพื่อหาแนวทางแก้ปัญหาในทางวิชาการ ฝึกให้นักเรียนรู้จักคิด แสดงความคิดเห็น ใช้เหตุผล ฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การวางแผนทางและเป็นการพัฒนา บุคลิกภาพของนักเรียน การสอนแบบอภิปรายมีหลายแบบ คือ

2.1 การอภิปรายหมู่ (Group Discussion) เป็นการอภิปราย เรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยกลุ่มเดียวหรือหลายกลุ่ม ถ้ากลุ่มใหญ่กลุ่มเดียวเรียกว่า Class Discussion ถ้าอภิปรายเป็นกลุ่มย่อยเรียกว่า Group Discussion การอภิปรายแบบนี้ต้องมีผู้มีความรู้ วิทยากรหรือครูที่ปรึกษาแต่ละกลุ่มจะต้องมี ประธาน รองประธานและเลขานุการ ซึ่งมีหน้าที่จัดสรุปผลการอภิปราย การแบ่ง กลุ่มอภิปรายมี 2 วิธีคือ

1. กำหนดหัวข้อ หรือเรื่องเดียวกันทุกกลุ่ม โดยให้เลือก เข้ากลุ่มตามความสนใจของแต่ละบุคคล
2. กำหนดหัวข้อเรื่องให้นักเรียนเลือกเรื่องอภิปราย

กลุ่มละ เรื่อง เลือกประธานกลุ่ม รองประธานกลุ่มและ เลขานุการ เพื่อดำเนินการ
อภิปราย

เลิศ อานันทนะ (2529) ได้กล่าวถึง การเปรียบเทียบระหว่างวิธี
สอนศิลปะ เด็กแนวเก่าและแนวใหม่ดังนี้

วิธีการสอนศิลปะแบบเก่า

1. ส่งเสริมการลอกเลียนแบบ
2. มุ่งฝึกทักษะของอวัยวะบางส่วน เช่น ความแม่นยำในการใช้

กล้ามเนื้อมือและประสาทตา

3. มีจุดประสงค์เพื่อฝึกคนให้เป็นจิตรกร ศิลปินหรือช่างฝีมือในอนาคต
4. วิธีการแสดงออกมุ่งเน้นให้เด็กทำงานตามตัวอย่าง หรือผลงาน
ของผู้อื่นที่เคยประสบความสำเร็จมาแล้ว
5. ยึดถือผลงานในเชิงวัตถุ โดยเน้นคุณภาพของงานศิลปะ เพื่อหวัง
รางวัล คะแนน คำยกย่องชมเชยต่าง ๆ เป็นเป้าหมายในการเรียนรู้
6. กำหนดเนื้อหากิจกรรมในลักษณะตายตัว
7. ครูมีบทบาทชี้แนะความคิดของเด็ก เช่น การออกคำสั่งบงการ
ชี้แนะแนวทางการแสดงออกอย่างเคร่งครัด บางครั้งมีอิทธิพลเหนือความคิดของเด็ก
จนกระทั่งทำตามตัวอย่างของครู ในรูปแบบเดียวกัน
8. การปกครองชั้นเรียนมีลักษณะ เป็นเชิงเผด็จการ
9. เกณฑ์การวัดและการประเมินผลการเรียน โดยมีครูเป็นผู้ตัดสิน
ชี้ขาดตามความพอใจ

วิธีการสอนศิลปะแนวใหม่

1. ส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และจินตนาการ
2. มุ่งพัฒนาการด้านร่างกายและจิตใจตลอดชีวิตของเด็ก
3. มีจุดประสงค์ เพื่อเตรียมคนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีจิตใจรักศิลปะ
ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม
4. ส่งเสริมให้เด็กมีโอกาสแสดงออกอย่างอิสระเสรี (Free

Expression) โดยการสำรวจ ทดลอง ค้นคว้า ด้วยตนเอง

5. ไม่ถือผลงานเป็นสิ่งสำคัญ เน้นที่กระบวนการเรียนรู้ เช่น การแสดงออกทางศิลปะในรูปแบบตามความคิดจินตนาการ
6. กำหนดเนื้อหากิจกรรมไม่แน่นอน อาจเปลี่ยนแปลงยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสมกับสถานการณ์
7. ครูลดบทบาทผู้นำในชั้นเรียนของตนเองลง โดยสนับสนุนให้นักเรียนเสนอความคิดเห็นและแสดงออกตามความสนใจของแต่ละคน
8. การปกครองชั้นเรียน มีลักษณะเป็นประชาธิปไตย โดยมีนักเรียนศูนย์กลางในการแสดงออก
9. เกณฑ์การวัดและประเมินผลการเรียน ครูและนักเรียนมีส่วนร่วมในการพิจารณา

ประเทิน มหาจันทร์ (2531) ได้กล่าวถึงวิธีสอนศิลปะลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

1. การแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นวิธีสอนศิลปะที่มีคุณค่าแก่เด็กดังนี้
  - เปิดให้เด็กเลือกแนวความคิด หรือเนื้อเรื่องของตนเองในการแสดงออก
  - เปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงออกอย่างอิสระ ตามวิธีของตนเอง
  - ให้สิทธิโดยการสร้างงานด้วยตนเอง
2. การสร้างงานตามเรื่องที่กำหนด เป็นการแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ในทางศิลปะของเด็ก โดยอาศัยชื่อเรื่องเป็นตัวกำหนดขอบเขตของงาน เพื่อให้เด็กมีโอกาสสร้างสร้งงานตามความเข้าใจ ความต้องการ และความถนัดของตน
3. การลอกแบบ เป็นการสอนให้เด็กฝึกความชำนาญในการสร้างผลงาน โดยใช้ตัวแบบเป็นสิ่งเ้าในการสร้างงาน จะไม่ส่งเสริมในเรื่องความคิดสร้างสรรค์

4. การทำตัวคำสั่ง การสอนด้วยวิธีนี้ ครูเป็นผู้ออกคำสั่งให้เด็กปฏิบัติตามเป็นขั้น ๆ เช่นครูปฏิบัติแล้วให้เด็กทำตาม จะให้เด็กแก้ไขเมื่อทำผิดพลาดไปพร้อมกับครู เด็กแต่ละคนจะทำงานเสร็จพร้อม ๆ กันในเวลาเดียวกัน

5. การสอนโดยใช้แม่แบบ เป็นการสอนที่ครูสร้างแม่แบบขึ้น แล้วให้เด็กนำแม่แบบไปลอกไว้บนกระดาษ

6. การสอนโดยใช้แบบฝึก โดยครูเป็นผู้เตรียมบทเรียน เช่น การฝึกระบายสีจากสมุดภาพ

กิจกรรมการเตรียมการสอน หมายถึง วิธีสอนและเทคนิคการสอนซึ่งมีด้วยกันหลายแบบ สรุปได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. การสอนที่ถือครูเป็นศูนย์กลาง (Teacher Centered) เป็นการสอนแบบเดิมที่ครูเคยใช้กันมา ครูมีหน้าที่พูด อธิบาย ทำตัวอย่าง สาธิต หรือทดลองให้นักเรียนดู แล้วบอกให้นักเรียนทำตาม

2. การสอนที่ถือเด็กเป็นศูนย์กลาง (Child Centered) การสอนแบบนี้เป็นการสอนที่เน้นให้นักเรียนคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น ครูเปลี่ยนบทบาทจากผู้ออกคำสั่งมาเป็นผู้ให้คำแนะนำ โดยให้ผู้เรียนกระทำกิจกรรมด้วยตนเอง

วิธีสอนศิลปะแบบต่าง ๆ เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ทางศิลปะของเด็ก โดยจะนำมาใช้ลักษณะใด ต้องคำนึงถึงจุดมุ่งหมายของกิจกรรมนั้น ๆ ควบคู่ไปกับพัฒนาการของผู้เรียน ตาม วัย ความต้องการ และความสนใจ เพราะแต่ละบทเรียนย่อมมีความมุ่งหมายแตกต่างกันทั้งในด้านความรู้ ทักษะ และเจตคติ

6. สื่อการสอนและห้องเรียนศิลปะศึกษา

6.1 ความหมายของสื่อการสอน

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2521) ได้ให้ความหมายของสื่อการสอนไว้ดังนี้

1. สิ่งสิ้นเปลืองต่าง ๆ ซึ่งเรียกว่า "วัสดุ" ได้แก่ รูปภาพ แผนภูมิ แผนที่ ซอล์ค แบบเรียน फिल्मภาพยนตร์ ฯลฯ

2. เครื่องมือที่มีความคงทนถาวร ซึ่งเรียกว่า "อุปกรณ์"

ได้แก่ กระจาดคำ โต้ะ แก้อี้ เครื่องฉาย เครื่องเสียง ฯลฯ

3. กระบวนการและวิธีการ ซึ่งรวมทั้งวิธีการใช้วัสดุ อุปกรณ์ และกระบวนการที่เป็นอิสระ คือ ไม่ต้องใช้วัสดุอุปกรณ์อย่างใดเลย อาทิ การสาธิต การทดลอง การฟัง วิทยากร การทัศนศึกษานอกสถานที่

6.2 สื่อการสอนวิชาศิลปะศึกษา

การใช้สื่อการสอนวิชาศิลปะศึกษา

การใช้สื่อการสอนมีความหมายหรือมีบทบาทต่อผู้เรียนอย่างมาก วิรุณ ตั้งเจริญ (2526) ได้กล่าวว่า การใช้สื่อการสอนให้ได้ผล ครูจะต้องรู้จักผลิตหรือรู้จักเลือกใช้สื่อการสอนที่ดี ซึ่งสื่อการสอนที่ดีควรประกอบด้วย

1. ต้องตรงเนื้อหาวิชาที่สอน
2. มีรูปแบบ เรื่องราวที่เร้าความสนใจ
3. ให้ความรู้ความเข้าใจและให้ความคิด
4. เหมาะสมกับวุฒิภาวะและการรับรู้ของเด็ก
5. คู่กับเวลาและการลงทุนในการผลิต
6. ประหยัดหรือใช้วัสดุในท้องถิ่น

นอกจากนี้ การเลือกใช้สื่อการสอนจะต้องให้เหมาะสมกับหน้าที่ของสื่อการสอนโดยแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้ (วิรุณ ตั้งเจริญ, 2526 : 125)

1. ประเภทของสื่อการสอนที่ทำให้ผู้เรียนได้รับรู้แล้วช่วยขยายความรู้ความคิด และความเข้าใจของผู้เรียน ผลจากการรับรู้นั้นจะมีผลต่อการสร้างสรรค์งานศิลปะโดยตรงหรือไม่ก็ได้ สื่อการสอนในลักษณะนี้ คือ วัสดุ อุปกรณ์ และการสาธิต สื่อเหล่านี้จะช่วยขยายเนื้อหาสาระทางศิลปะ เมื่อถึงโอกาสที่ผู้เรียนได้กระทำกิจกรรมศิลปะความรู้ ความคิดและความเข้าใจเหล่านั้นจะมีผลต่องานศิลปะทั้งในด้านเนื้อหาและรูปแบบ
2. ประเภทของสื่อการสอนที่ทำให้ผู้เรียนได้รับรู้เพื่อเป็นสื่อ

คลาใจในการแสดงออก และการสร้างสรรค์งานศิลปะ สื่อการสอนในลักษณะที่จะ ทำหน้าที่กระตุ้นการรับรู้ทั้งด้านเนื้อหาและรูปแบบ กระตุ้นให้เกิดอารมณ์ ความ คิดและจินตนาการ แสดงออกมาเป็นงานศิลปะ สื่อการสอนชนิดนี้คือ วัตถุต่าง ๆ เช่น คน หุ่นนิ่ง ทิวทัศน์ ฯลฯ

3. ประเภทของสื่อการสอนที่ผู้เรียนปฏิบัติแล้ว เกิดความรู้ ความคิดและความเข้าใจผลจากการปฏิบัติ คือ ผลงานศิลปะตามเป้าหมายของการ ใช้สื่อชนิดนี้ ได้แก่ การทดลอง และปฏิบัติกิจกรรมศิลปะ ซึ่งการเสนอสื่อนี้จะมี สภาพเป็นนามธรรม และปฏิบัติงานด้วยสื่อวัสดุที่เป็นรูปธรรม

นิรมล ตีรณสาร สวัสดิบุตร (2525) ได้กล่าวถึงว่า ส่วนประกอบสำคัญอีกอย่างหนึ่งของการเรียนการสอนวิชาศิลปะศึกษา ซึ่งครูต้อง เอาใจใส่ เลือกใช้ให้เหมาะสม เพื่อช่วยให้การเรียนการสอนได้ผลเต็มที่คือ วัสดุ อุปกรณ์และได้ให้ความหมายคำว่า "วัสดุ" หมายถึง สิ่งที่ใช้แล้วหมดเปลืองไป เช่น กระดาษ สี กาว ฯลฯ วัสดุสำหรับงานศิลปะอาจเป็นวัสดุที่มีขายอยู่ทั่วไป หรือเป็นวัสดุเหลือใช้ หรือวัสดุที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น วัสดุที่เหมาะสมสำหรับ นักเรียนประถมศึกษาซึ่งครูสามารถเลือกใช้ได้ ได้แก่

1. วัสดุ

1.1 วัสดุที่ต้องซื้อ

สีที่เป็นแท่ง เช่น สีเทียน (Wax Crayon) เหมาะ สำหรับนักเรียนประถมศึกษาตอนต้น สีเทียนที่ดีควรมีสีจัด ไม่มีเทียนไขมากเกินไป ไม่งออ่อนง่าย สีชอล์ค (pastel) มีราคาแพงไม่เหมาะสำหรับเด็กเล็ก สีชอล์ค ควรมีสีจัด ไม่ใช่เป็นฝุ่นชอล์คมากเกินไป และควรใช้กระดาษเปียก สีถ่านเหมาะ สำหรับเด็กโต ใช้เขียนภาพเน้นเรื่องแสง และเงา สีเมจิก หรือปากกาสักหลาด ให้สีสดใสเรียบเนียน ไม่เหมาะสำหรับเขียนภาพที่ต้องเน้นเรื่องแสงเงา ทั้งยังมี ราคาแพง สีน้ำ (Water Colour) ใช้ได้กับกระดาษแห้งและกระดาษเปียก กระดาษที่ใช้กับงานศิลปะมีหลายแบบควรเลือกใช้ตามลักษณะของกิจกรรม เช่น กระดาษปรู๊ฟ (เหมือนกระดาษหนังสือพิมพ์) กระดาษปอนด์ กระดาษวาดเขียน

กระดาษการ์ด กระดาษเทา (พื้นขรุขระ เหมาะสำหรับสีชอล์คและสีถ่าน)
กระดาษดำ (เหมือนกระดาษวาดเขียนใช้กับสีเทียนหรือสีชอล์ค) กาวเทป
ไม้เนื้ออ่อน ฝ้าย ดินน้ำมัน ฯลฯ

1.2 วัสดุที่ไม่ต้องซื้อ

เศษวัสดุหรือวัสดุเหลือใช้ และวัสดุที่หาได้ในท้องถิ่น

2. อุปกรณ์ หมายถึง เครื่องมือที่ใช้ในการทำงาน เป็นสิ่งที่ไม่
หมดเปลืองในการใช้ตามปกติ มีอายุการใช้งานตามชนิดหรือคุณภาพของสิ่งนั้น
ได้แก่ มีด ลูกกลิ้ง เครื่องมือ แกะสลัก กรรไกร พู่กัน และเครื่องเขียนอื่น ๆ

การเรียนการสอนวิชาศิลปะศึกษาตามจุดหมายของหลักสูตรและ
แผนการสอน เพื่อให้บรรลุจุดประสงค์เฉพาะของวิชานั้น การเตรียมความพร้อม
ของครูในด้านสื่อการสอนมีส่วนสำคัญให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ ความเข้าใจใน
บทเรียนได้มากขึ้น อีกทั้งความพร้อมของนักเรียนในด้านวัสดุ อุปกรณ์การเรียนก็มี
ส่วนช่วยให้การดำเนินการสอนของครูเป็นไปด้วยบรรยากาศของการเรียนการสอน
ที่มีคุณภาพ สนุกสนาน ทั้งนี้เพราะครูและนักเรียนต่าง ๆ มีส่วนร่วมในกิจกรรม
ระหว่างเรียน แต่มีส่วนประกอบสำคัญที่ขาดไม่ได้ คือ การจัดห้องเรียนให้มี
บรรยากาศเหมาะกับวิชาที่เรียน ซึ่งเป็นการจัดสภาพสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัวผู้เรียน
ให้เกิดสิ่งเร้าภายใน แรงจูงใจและความสนใจต่อผู้เรียน

6.3 การจัดห้องเรียนวิชาศิลปะศึกษา

วิชาศิลปะศึกษา มีลักษณะเฉพาะทั้งเนื้อหาวิชา กระบวนการเรียน
การสอนและตัวครูผู้สอนการสอนเน้นให้เด็กได้แสดงออกอย่างเสรี มีความคิดริเริ่ม
สร้างสรรค์ การทำงานเป็นกลุ่ม มีความเพลิดเพลินและมีความพอใจในผลงานของ
ตนเอง นำไปสู่การพัฒนาบุคลิกภาพและพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของเด็ก การจัด
สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม บรรยากาศเหมาะกับวิชาที่เรียนเพื่อกระตุ้นเร้าใจให้
ผู้เรียนมีความกระตือรือร้น อยากกระทำ อยากรู้อยากเห็นและมีเจตคติที่ดีต่อวิชา
ศิลปะศึกษา ประเสริฐ ศิลรัตน์ (2529) กล่าวว่า การส่งเสริมกิจกรรมการ

เรียนการสอนศิลปศึกษา ควรมีความพร้อมที่สมบูรณ์ เช่น ห้องเรียน เครื่องมือ เครื่องใช้ วัสดุที่ใช้บรรยายภาคีในการทำงาน และห้องเรียนศิลปะที่สมบูรณ์ควรมีขนาดใหญ่กว่าห้องเรียนปกติ พอเพียงพอสำหรับการปฏิบัติงานของเด็ก เครื่องมือ ควรประกอบด้วยอ่างล้างมือ ที่เก็บเครื่องมือและวัสดุ โต๊ะ เก้าอี้ ตู้หรือบอร์ด แสดงผลงาน พื้นควรทำความสะอาดได้ง่าย ไม่ลื่น มีทางระบายอากาศ ถ่ายเท อากาศได้สะดวก การจัดห้องเรียนคำนึงถึงหลักใหญ่ ๆ ดังนี้ (ชวลิต ดาบแก้ว และ สุดาวดี เหมทานนท์, 2525)

1. ขนาดและสภาพห้องเรียน ต้องมีขนาดพอเหมาะกับจำนวนนักเรียนที่จะทำการเรียนการสอนและทำกิจกรรมได้สะดวก และสว่างเพียงพอทั่วทั้งห้องเรียน ไม่ควรมีเสียงรบกวนมาก สีภายในห้องควรมีสีที่ช่วยเพิ่มความสว่างภายในห้องเรียน อีกประการหนึ่ง คือ การถ่ายเทอากาศ ควรมีประตูหน้าต่างมาก ๆ เพื่อให้อากาศภายในห้องเย็นสบายไม่อึดอัด
2. วัสดุอุปกรณ์ในห้องเรียน เครื่องใช้ต่าง ๆ ควรประกอบด้วย โต๊ะ เก้าอี้ ขาหย่างเขียนภาพ ชั้นตู้ อ่างล้างมือ บอร์ด กระดาษทราย หุ่นจำลอง กระเป๋าหนัง วัสดุสิ้นเปลือง เช่น กระดาษ สี พู่กัน สีโปสเตอร์ ดินน้ำมัน กาว มีด กรรไกร พร้อมตู้เก็บเครื่องมือ
3. การจัดโต๊ะเรียนตามลักษณะของกิจกรรมในการเรียนการสอน เช่น จัดโต๊ะนักเรียนเป็นหน้ากระดานหันไปหน้าชั้น แบบครูเป็นศูนย์กลางเรียน เหมาะสำหรับการสอนแบบบรรยาย แบบสาธิต การจัดโต๊ะเรียนที่เหมาะสมกับการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา คือ การจัดโต๊ะเรียนเป็นกลุ่มเพื่อให้นักเรียนสามารถปฏิบัติกิจกรรมร่วมกันและปฏิบัติงานได้
4. การจัดห้องเรียนประจำวิชาหรือวิชาเฉพาะ คือ ห้องเรียนวิชาใดวิชาหนึ่งโดยเฉพาะ เช่น ห้องเรียนศิลปะ
5. การจัดบรรยากาศในห้องเรียน ให้เด็กได้มีอิสระในการแสดงออกไม่ควรมีระเบียบมาก ภายในห้องควรมีระเบียบ ความสะอาดและสะดวกในการทำกิจกรรม บุคลิกของครูมีความสำคัญต่อพฤติกรรมแสดงออกของนักเรียน (วณิช บรรจง, 2516 อ้างถึงใน บรรจง บุญการี, 2532) กล่าวว่า

สิ่งแวดล้อมทำให้นักเรียนพอใจ สนใจ ต้องการที่จะรับรู้ในเนื้อหาที่เรียน ในการสร้างบรรยากาศในห้องเรียนนั้น หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ได้ให้ความสำคัญในส่วนนี้มาก พุสตี กุณอินทร์ (2521) กล่าวว่า จากแผนการสอนตามเนื้อหาวิชาในกลุ่มประสบการณ์นั้นขึ้นอยู่กับการจัดบรรยากาศในห้องเรียนให้เหมาะสมกับกิจกรรมการเรียน ในความคิดของ วิชัย วงษ์ใหญ่ (2521) เกี่ยวกับการสอนวิชาศิลปศึกษาให้สอดคล้องกับหลักสูตรใหม่ว่า เด็กจะเรียนได้ดีเมื่อเด็กมีความสบายใจ จิตใจแจ่มใสร่าเริง สนใจในสิ่งที่กระทำอยู่และไม่สนใจในการเรียนเมื่อถูกบังคับ

7. การวัดและประเมินผลวิชาศิลปศึกษา

การวัดและประเมินผลวิชาศิลปศึกษา นอกจากจะวัดและประเมินผลตามจุดประสงค์ที่กำหนดในแผนการสอนแล้ว ครูจะต้องติดตามพัฒนาการของเด็กในด้านต่าง ๆ การแสดงออกของเด็กหรือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันพึงประสงค์หรือไม่ การวัดผลวิชาศิลปศึกษา กรมวิชาการได้เสนอวิธีวัดผลไว้ 2 วิธีในแต่ละแผนการสอน คือ การสังเกต และการตรวจผลงาน (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2521) ซึ่งได้ผลจากการทดสอบทางด้านปฏิบัติงาน การให้เขียนตอบและการสอบปากเปล่า วิชัย วงษ์ใหญ่ (2521) ได้ให้แนวคิดว่าการประเมินผลงานศิลปะของเด็ก ไม่ควรมุ่งให้ความสำคัญของผลงานของเด็กโดยการเปรียบเทียบผลงานของเด็กในกลุ่ม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ นิรมล ตีรสาร สวัสดิบุตร (2525) ว่า โรงเรียนต่าง ๆ ในปัจจุบันเน้นหนักในทางวัดและประเมินผลตัวผลงานศิลปะของนักเรียน วิธีวัดของครูอยู่ที่การตรวจผลงานของนักเรียน การวัดและประเมินออกมาในรูปคะแนนเป็นส่วนใหญ่ วิชัย วงษ์ใหญ่ (2529) ให้แนวคิดว่าการประเมินผลศิลปะของเด็ก ครูต้องคำนึงถึงว่า ผลงานไม่ใช่เป็นสิ่งสำคัญที่สุด ต้องระลึกเสมอว่า เรากำลังฝึกรบมความเป็นมนุษย์ให้กับเด็กไม่ใช่การสอนเด็กให้เป็นศิลปิน

การประเมินผลการเรียนวิชาศิลปศึกษา คือการวัดพัฒนาการของนักเรียนในด้าน การสร้างสรรค์ สุนทรียภาพ สติปัญญา สังคม การรับรู้ และการ

วัดพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนการสอนวิชาศิลปะในด้านความรู้ความเข้าใจ ความคิด ความนิยมในศิลปะ ทักษะ ทักษะและการนำไปใช้ (ประภัสร์ นิยมธรรม, 2522)

การวัดผลการเรียนการสอนวิชาศิลปะศึกษามีเนื้อหาและวิธีการแตกต่างกว่าวิชาอื่น ๆ ในหลักสูตรโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อวัดความเจริญงอกงามที่เกิดขึ้นจากการเรียนและการประกอบกิจกรรมทางศิลปะ (วิรัตน์ พิชญ์ไพบุลย์, 2516) การวัดผลจึงไม่มีกฎตายตัวแน่นอนนัก ผู้สอนจะต้องใช้ความพยายามหลาย ๆ วิธี และติดตามผลอย่างสม่ำเสมอ (เลิศ อานันท์นะ, 2518) การประเมินผลการเรียนการสอนควรทำ 3 ขั้นตอน คือ

1. การประเมินผลก่อนการเรียน (Pre-Evaluation)
2. การประเมินผลระหว่างเรียน (Formative Evaluation)
3. การประเมินผลเพื่อตัดสินผลการเรียน (Summative Evaluation)

วิรัตน์ พิชญ์ไพบุลย์ (2516) กล่าวถึงวิธีการที่จะประเมินผลการเรียนการสอนวิชาศิลปะศึกษาสรุปได้ว่า สามารถทำได้หลายวิธีโดยพิจารณาให้เหมาะสมกับลักษณะต่าง ๆ ของการเรียนและกิจกรรม เช่น การวัดพัฒนาการในด้านต่าง ๆ สามารถทำได้โดยการสัมภาษณ์ การสอบถาม ซึ่งอาจเป็นแบบตั้งคำถาม หรือชนิดที่มีคำตอบให้เลือก หรือการวัดพัฒนาการของนักเรียน เช่น ความเจริญทางอารมณ์ สามารถใช้การบันทึกพฤติกรรมหรือวิธีสังเกต โดยคอยสังเกตพฤติกรรมของเด็กอยู่เสมอและบันทึกเก็บไว้ สำหรับการวัดผลทางพฤติกรรมในด้านความรู้ ความเข้าใจ ความคิดและการออกแบบนั้นสามารถใช้วิธีการทดสอบได้เป็นอย่างดี เป็นต้น นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงการวัดผลทางศิลปะศึกษาด้านต่าง ๆ ไว้ดังนี้

ก. การวัดพัฒนาการด้านต่าง ๆ

พัฒนาการด้านต่าง ๆ ที่เกิดจากการเรียน การสอนวิชาศิลปะศึกษา แบ่งออกเป็น 6 หมวดใหญ่ ๆ คือ

1. พัฒนาการทางการสร้างสรรค์ สามารถคิดดัดแปลง แก้ปัญหาทำสิ่งต่าง ๆ ที่ดีมีคุณค่ากว่าเดิมได้ นักเรียนแสดงออกโดยการวาง

แผนงานออกแบบ วัตถุประสงค์โดยการทดสอบและการสังเกต

- 1.1 การทำงานได้อย่างอิสระไม่ต้องคอยถามผู้อื่น
- 1.2 มีความเชื่อมั่นในความคิดเห็นของตน
- 1.3 ไม่ลอกแบบของผู้อื่น
- 1.4 สามารถออกแบบได้รวดเร็ว แน่นนอน ทันที
- 1.5 มีลักษณะการแสดงออกแตกต่างกับคนอื่นและงดงาม

ดีด้วย

2. พัฒนาการทางสุนทรียภาพ สามารถรู้และเข้าใจในคุณค่าทางศิลปะอย่างมีหลักเกณฑ์ นักเรียนแสดงออกโดยสามารถเข้าใจและนิยมในศิลปะ วัตถุประสงค์โดยการทดสอบ การสังเกต สัมภาษณ์ และแบบสำรวจ

- 2.1 ความนิยมเข้าใจที่เกิดจากความรู้สึกภายใน
- 2.2 ความนิยมเข้าใจที่อาศัยประสบการณ์และการปฏิบัติ

ทางศิลปะ

- 2.3 มีความเข้าใจและหลักการทางสุนทรียภาพได้ถูกต้อง

เหมาะสม

- 2.4 สามารถเลือก แบ่งแยก และให้เหตุผลงานศิลปะที่ดี

3. พัฒนาการทางการเรียนรู้ สามารถสังเกตเข้าใจในงานศิลปะถูกต้องตามหลักศิลปะ นักเรียนแสดงออกโดยการอธิบาย การให้เหตุผลในความงามอย่างถูกต้อง การวัดความสามารถในด้านนี้ทำได้โดยการทดสอบ การสังเกต การสัมภาษณ์

3.1 การสังเกตถึงความถูกต้องของงานตามหลักเกณฑ์ของงานศิลปะ เช่น แสง เงา ความตื้นลึก ความแตกต่างในเรื่องนี้

3.2 ความรู้สึกที่เกิดจากการดูงานศิลปะ เช่น ความรู้สึกในเรื่องพื้นผิวอ่อนหรือแข็งกระด้าง

3.3 ความรู้สึกในการเคลื่อนไหว เช่น การเคลื่อนไหวของร่างกายและสิ่งของ

4. พัฒนาการทางด้านสติปัญญา มีความสามารถในด้านต่าง ๆ

สามารถจดจำได้ละเอียดถูกต้อง ฉลาด เฉียบแหลม การแสดงออกโดยการแก้ปัญหาได้ดี การวัดผลโดยการสังเกต การทดสอบและการสัมภาษณ์

4.1 สามารถสร้างสรรค์งานศิลปะได้ถูกต้องมีรายละเอียดมาก และงดงาม

4.2 การใช้หลักการทางศิลปะได้เหมาะสม เช่น การใช้สีในการออกแบบ

4.3 มีความรู้ในเรื่องราวต่าง ๆ ได้ละเอียดถูกต้องมาก

5. พัฒนาการทางด้านอารมณ์ มีความสามารถแสดงออกอย่างอิสระ และควบคุมอารมณ์ได้ มีความมั่นใจในการทำงาน พัฒนาการทางด้านอารมณ์รวมไปถึงสุขภาพจิต ความมั่นคงทางอารมณ์ และพัฒนาการทางบุคลิกภาพด้วยการแสดงออกโดยการทำงานได้อย่างสุขุม เป็นระเบียบ และควบคุมได้เหมาะสม การวัดทำได้โดยการสังเกต การสัมภาษณ์

5.1 การสร้างสรรค์งานศิลปะได้อย่างอิสระ มีความมั่นใจในการทำงาน

5.2 มีความเป็นระเบียบในการทำงาน

5.3 มีความสบายและสุขใจในการทำงาน

6. พัฒนาการทางกาย มีความสามารถในการปฏิบัติทางศิลปะใช้เครื่องมือและอุปกรณ์ได้คล่องแคล่ว มั่นคง ไม่เป็นอันตราย มีความแน่นอนและแม่นยำในการทำงาน การแสดงออกโดยการปฏิบัติ และการเคลื่อนไหว การวัดโดยการสังเกต การสัมภาษณ์และการทดสอบ

6.1 มีทักษะในการเขียน ปั้น และใช้เทคนิคต่าง ๆ ได้คล่องแคล่วว่องไว

6.2 ลักษณะภาพที่แสดงออก มีความสัมพันธ์ในการฝึกเขียน และความรู้สึกลึก

7. พัฒนาการทางด้านสังคม มีความสามารถเข้าใจในสิ่งแวดล้อม เข้าใจในความต้องการของผู้อื่น และสามารถเข้ากับผู้อื่นได้อย่างเป็นสุข การแสดงออกโดยการทำงาน การประสานงาน การคิด และการเข้าใจใน

ผู้อื่น การวัดโดยการสังเกต การสัมภาษณ์และการทดสอบ

7.1 มีประสบการณ์ในสิ่งแวดล้อมดี สามารถแสดงออกในงานศิลปะได้อย่างถูกต้อง

7.2 มีความเข้าใจในการแสดงออกของผู้อื่นได้

7.3 มีความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดี และมีความสุขในการทำงาน

7.4 มีความเข้าใจในวัฒนธรรมต่าง ๆ ของผู้อื่น

ข. การวัดพฤติกรรมด้านต่าง ๆ

พฤติกรรมด้านต่าง ๆ ของนักเรียนช่วยให้ครูเข้าใจนักเรียน และสามารถนำมาใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอนวิชาศิลปะศึกษาให้ได้ผล ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาได้

1. ในด้านความรู้ สามารถทราบและจำเรื่องราวของประสบการณ์ที่ได้รับ รวมทั้งประสบการณ์ที่สัมพันธ์ได้อย่างถูกต้อง แสดงออกโดยการระลึกถ่ายทอด สามารถวัดได้โดยการทดสอบ การสัมภาษณ์ การสังเกต

1.1 ความรู้เกี่ยวกับศัพท์เฉพาะทางศิลปะ

1.2 ความรู้เกี่ยวกับประวัติทั่วไปของศิลปะ

1.3 ความรู้เกี่ยวกับวัสดุ และขบวนการทำ

2. ในด้านความเข้าใจ สามารถเข้าใจในคุณค่าและหลักการของศิลปะจนประเมินผลงานของศิลปะนั้นได้ การแสดงออกโดยการอธิบาย การวัดโดยการทดสอบ การสังเกต และการสัมภาษณ์

2.1 ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงสร้างทางศิลปะ

2.2 ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการ กฎและการสร้างสรรค์

งานศิลปะ

2.3 ความสามารถในการประเมินผลงานของศิลปะ

2.4 ความสามารถในการให้เหตุผลในการพิจารณา

3. ในด้านความคิดและการออกแบบ สามารถแก้ปัญหาในการออกแบบ การใช้เหตุผล และสรุปผลการตีความ การแสดงออกโดยการแก้ปัญหา และการออกแบบ สามารถวัดได้โดยการทดสอบ การสังเกตและการแสดงความคิดเห็น

3.1 ความสามารถแก้ปัญหาในการออกแบบ

3.2 ความสามารถในการสร้าง และแสดงความสมเหตุสมผลของการออกแบบ

4. ในด้านศิลปะนิยม มีความรู้และเข้าใจในคุณค่า และความสำคัญของงานศิลปะ แสดงออกโดย การอธิบาย นิยาม สามารถวัดได้โดยการสัมภาษณ์ การสังเกต การทดสอบ การจัดอันดับคุณภาพ และแบบภาพต่าง ๆ

4.1 ความนิยมศิลปะที่เกิดจากความรู้สึกภายใน

4.2 ความนิยมที่อาศัยประสบการณ์และการปฏิบัติ

4.3 การอธิบายและการประเมินผลงานศิลปะ

5. ในด้านทัศนคติและความสนใจ มีความเชื่อ ความนิยมและสนใจที่จะปฏิบัติตามความเชื่อ การแสดงออกโดยการติดตามความเชื่อ การร่วมในกิจกรรมอย่างสุขใจ สามารถวัดได้โดยการสังเกตและการจัดอันดับคุณภาพ

5.1 ความเชื่อมั่นในการทำงานของตน

5.2 ความสนใจในการเรียนและตั้งใจ

5.3 การทำงานได้เรียบร้อย

5.4 ความคิด ความเข้าใจและความเชื่อในแบบของศิลปะ

6. ในด้านทักษะและการนำไปใช้ มีความสามารถในการใช้วัสดุ และเครื่องมือได้ถูกต้อง รวดเร็ว สามารถสร้างสรรค์งานได้รวดเร็วและประหยัด แสดงออกโดยการปฏิบัติงาน การใช้วัสดุ เครื่องมือการแก้ปัญหา และการนำไปใช้วัดได้โดยการสังเกต และแบบทดสอบ

6.1 ความสามารถในการให้แสงสีและเงา

6.2 ความสามารถในการเขียนภาพด้วยวิธีต่าง ๆ

6.3 ความสามารถในการใช้วัสดุและเครื่องมือ

- 6.4 ความสามารถในการทำงานศิลปะได้เรียบร้อยตามกำหนด
- 6.5 ความสามารถในการนำไปใช้ได้เหมาะสม
- 6.6 ความสามารถในการแก้ปัญหา การใช้ทั่วไป
- 6.7 ความสามารถในการมองเห็นแบบ ลักษณะโครงสร้างทางศิลปะที่เหมาะสมในความงามและการใช้สอย

จากแนวคิดข้างต้นจะเห็นว่าสิ่งที่มีความสำคัญในการวัดผลทางศิลปะ ได้แก่ เครื่องมือที่ใช้ในการวัด ซึ่ง วิรัตน์ พิชญ์ไพบุลย์ (2516) กล่าวถึงนั้นมีความสอดคล้องกับเครื่องมือที่ใช้ในการวัดผลทางศิลปศึกษาที่ ชลอ พงษ์สามารถ (2526) เสนอแนะไว้ดังนี้

1. การทดสอบ (Testing) เป็นวิธีวัดผลที่สำคัญและใช้มาก ในการวัดพฤติกรรมทางสมอง (Cognitive Domain) การทดสอบทราบสมรรถภาพของผู้เรียนผู้สอน
2. การสังเกต (Observation) ใช้ตั้งแต่เริ่มบทเรียน ครูเป็นผู้สังเกต ความตั้งใจ สนใจต่อการสอนของครู ตั้งใจปฏิบัติงานทั้งงานเฉพาะตัวและงานกลุ่ม จนงานสำเร็จ
3. การสัมภาษณ์ (Interview) การสนทนาอย่างมีจุดมุ่งหมาย ย่อมทำให้พบกับข้อเท็จจริงบางประการได้ เช่น บุคลิกภาพ ท่วงทีวาจา ปฏิภาณไหวพริบ ทักษะคติ นิสัยบางประการ จากคำพูดการแก้ไข้ปัญหาเฉพาะหน้า
4. แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นการวัดความรู้สึก (Affective Domain) ความคิดเห็น ความสนใจ ทักษะคติ บางที่ใช้คู่กับการสัมภาษณ์ การสร้างแบบสอบถาม
5. การตรวจผลงาน (Checking) เป็นการวัดผลจากผลงานสำเร็จ ทำให้ครูได้ทราบถึงความก้าวหน้าของนักเรียน การแก้ปัญหา ความถูกต้อง ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

จะเห็นว่าเครื่องมือที่ใช้ในการวัดผลทางศิลปศึกษามีหลายตัว ซึ่งแต่ละตัวนั้นมีศักยภาพในการวัดแต่ละสิ่งที่แตกต่างกัน ครูผู้ทำการวัดผลนั้นจะต้องทำการพิจารณาเลือกเครื่องมือให้เหมาะสมกับสิ่งที่ต้องการจะวัด จึงจะทำให้การวัดผลนั้นมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ครูควรอธิบายวิธีการให้คะแนนให้นักเรียนทราบ โดยเฉพาะการวัดผลในด้านความรู้ ทักษะ การออกแบบ และการนำไปใช้ (ประภัสร์ นิยมธรรม, 2523) สิ่งสำคัญสิ่งหนึ่งคือ ความคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างเพศ วัยวุฒิ พื้นฐานความรู้ และประสบการณ์ของเด็กแต่ละคน และต้องไม่นำมาตรฐานของผู้ใหญ่ไปเทียบกับการแสดงออกของเด็กด้วย (เลิศ อำนันทนะ, 2518)

การวัดและประเมินผล เป็นกระบวนการที่ครูผู้สอนใช้เป็นเครื่องมือในการตรวจสอบผลการเรียนการสอน สำหรับตัวครูผู้สอนและของนักเรียนว่า เมื่อมวลประสบการณ์หรือกิจกรรมการเรียนการสอนในแต่ละแผนการสอนนั้น ๆ ลึกลงนั้นบรรลุจุดประสงค์หรือไม่ หากว่ามีจุดบกพร่องจะได้แก้ไขปรับปรุง ทั้งตัวครูผู้สอน นักเรียนและกระบวนการเรียนการสอน อนุกรมวิธานตามผลประโยชน์สูงสุดควรคำนึงถึงนักเรียนเป็นสำคัญ เป็นต้นว่า เพศ อายุ ความแตกต่างระหว่างบุคคล สภาพแวดล้อมและประสบการณ์ขั้นพื้นฐานของเด็ก พฤติกรรมที่แสดงออกทางด้านอารมณ์ สังคม จิตใจ สติปัญญาและสภาพความพร้อมทางด้านร่างกายของเด็ก ซึ่งเป็นส่วนประกอบของการเรียนรู้ของเด็ก สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของวิชาศิลปศึกษาที่กำหนดไว้ในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521

8. เนื้อหาของกิจกรรมศิลปะ

โปรแกรมของกิจกรรมทางศิลปะของเด็กชั้นประถมปีที่หนึ่ง และสอง ควรจะประกอบด้วยประสบการณ์ในด้านการเขียนภาพระบายสี การปั้น การพิมพ์ การออกแบบ และสร้างสรรค์จากวัสดุต่าง (วิรัตน์ พิชญ์ไพบุลย์, 2533)

จากการศึกษาโครงสร้างของหลักสูตรในระดับประถมศึกษาปีที่ 1 และ
เนื้อหากิจกรรมที่เหมาะสมพอจะสรุปได้ว่า กิจกรรมในระดับ ป.1 ควรมีลักษณะดังนี้

กิจกรรมการเขียนภาพระบายสี

ด้านวัตถุประสงค์ของกิจกรรม

1. ให้มีความรู้เกี่ยวกับชนิดต่าง ๆ ของดินสอ
2. ให้มีทักษะในการเขียนภาพด้วยดินสอ
3. สามารถเขียนภาพด้วยดินสอโดยเฉพาะการใช้เส้นในลีลาต่าง ๆ ได้
4. ให้เข้าใจในคุณสมบัติของสีเขียน
5. ให้มีความเพลิดเพลินในการแสดงออกและสร้างสรรค์
6. ให้สามารถใช้มือปฏิบัติงานได้ตามความคิดและจินตนาการ
7. ให้รู้เทคนิคของการเขียนภาพโดยเฉพาะความอ่อนแก่ของสี
8. ให้เด็กได้แสดงออกถึงประสบการณ์ส่วนตัว
9. ให้มีความรู้ในวัสดุและเครื่องมือที่ใช้

ด้านเนื้อหากิจกรรม

1. ความสัมพันธ์ของมนุษย์ ได้แก่ เหตุการณ์ ในชีวิตประจำวัน, ประเพณีและวัฒนธรรมในท้องถิ่น, ชีวิตและบุคคลที่ทำประโยชน์ในสังคม, กิจกรรมในโรงเรียน ฯลฯ
2. ธรรมชาติ ได้แก่ ภูเขา, น้ำตก, ทะเล
3. สิ่งมีชีวิต ได้แก่ พืช เช่น ต้นไม้, ไม้, ผัก, ผลไม้ และสัตว์ เช่น สัตว์เลี้ยงในบ้าน นก, ปลา ฯลฯ
4. สิ่งที่มีมนุษย์สร้าง ได้แก่ บ้าน, ทางรถยนต์, เชื้อน, เสื้อผ้า ฯลฯ
5. อารมณ์และความรู้สึก ได้แก่ ความสนุก ความตื่นเต้น, ความรัก, ความเศร้า ฯลฯ

6. ปัญหาและข้อถกเถียง ได้แก่การตั้งคำถาม เช่น วาดภาพระบายสีด้วยสีเดียว หรือหลายสี ดีกว่ากัน ฯลฯ

7. แนวคิด ได้แก่ คำพังเพย, สุภาษิต, จินตนาการ ฯลฯ

8. องค์ประกอบศิลป์ ได้แก่ เส้น, สี, รูปเรขาคณิต สามมิติ, สองมิติ, พื้นผิว, จังหวะ ฯลฯ

การดำเนินกิจกรรม

1. ลากเส้นและระบายสีตามสีลาจังหวะของเสียงดนตรี
2. ลากเส้นตามความเคลื่อนไหวของท่าทางคน หรือสัตว์
3. ลากเส้นตามความเคลื่อนไหวของธรรมชาติและสิ่งต่าง ๆ เช่น ลมพัดต้นไม้ไหว

4. ลากเส้นเป็นภาพโดยไม่ต้องยกมือ
5. ลากเส้นด้วยวัสดุอุปกรณ์ชนิดต่าง ๆ เช่น ปากกา ฟู่กัน เป็นรูปทรงอิสระ

6. การเขียนภาพลายเส้นอย่างง่าย ๆ เช่น เส้นตรง เส้นโค้ง ฯลฯ ประกอบเป็นรูปทรงอิสระหรือรูปทรงธรรมชาติ

7. การเขียนภาพด้วยสีดินสอหรือสีเทียนเป็นหรือรูปทรงอิสระหรือเรื่องราวต่าง ๆ

8. การเขียนภาพด้วยเทคนิคสีเทียน โดยการขีดขีด หรือใช้สีเทียนผสมสีน้ำ

9. การทดลองสี หยดสี เทสี เป่าสี ฯลฯ

ด้านสื่อสำหรับกิจกรรม

1. สี
  - 1.1 สีเทียน
  - 1.2 สีชอล์ก
  - 1.3 สีโปสเตอร์
  - 1.4 สีเมจิก
  - 1.5 สีน้ำ

2. กระดาษ
  - 2.1 กระดาษบริฟ
  - 2.2 กระดาษวาดเขียน
  - 2.3 สมุดแบบฝึกหัด
  - 2.4 สมุดวาดเขียน
3. ที่รองเขียน
  - 3.1 โຕ้ะ เก้าอี้
  - 3.2 กระดานรองเขียน
4. ดินสอ
  - 4.1 ดินสอแรเงา
  - 4.2 ดินสอธรรมดา (HB)
  - 4.3 ดินสอกด
5. ตัวอย่างผลงาน
6. แผ่นจอภาพ
7. สไลด์
8. วี ดี โอ
9. วัสดุ หรือ ของจริง (ใช้เป็นแบบวัตถุภาพ)

ด้านการประเมินผลภายในกิจกรรม

1. การตรวจผลงาน
2. การสังเกต
3. ความคิดสร้างสรรค์
4. ความสวยงาม
5. ความสะอาด
6. การจัดองค์ประกอบศิลป์
7. การถ่ายทอด
8. งานเสร็จตามเวลา

กิจกรรมการปั้น แกะสลัก

ด้านวัตถุประสงค์ของกิจกรรม

1. ให้มีประสบการณ์ในการใช้ดิน ซึ่งเป็นวัสดุสำคัญของการสร้างสรรค์ศิลปะ
2. ให้สร้างสรรค์รูปร่างต่าง ๆ จากดิน รวมทั้งการตกแต่งพื้นผิวให้สวยงาม
3. ให้มีความรู้ในวัสดุและเครื่องมือที่ใช้
4. ให้เข้าใจในความงามของงานที่ทำ
5. ให้มีความรู้ในการใช้วัสดุอื่น ๆ นอกจากดินในการสร้างงานประติมากรรม
6. ให้เข้าใจเกี่ยวกับโครงสร้าง และการรับน้ำหนักของรูปทรงที่ทรงตัวอยู่ได้
7. ให้รู้ความหมาย และประเภทของงานประติมากรรม
8. ให้มีทักษะในการสร้างงานประติมากรรม

ด้านเนื้อหากิจกรรม

1. มนุษย์
2. สิ่งมีชีวิต เช่น พืช สัตว์
3. สิ่งที่มนุษย์สร้าง เช่น สิ่งของ เครื่องใช้
4. รูปทรงเรขาคณิต
5. รูปทรงอิสระ

การดำเนินกิจกรรม

1. การปั้นรูปทรงแบบง่าย เช่น เป็นเส้น แผ่น ก้อนกลม
ด้วยดินเหนียว
2. การปั้นรูปทรงธรรมชาติ เช่น ผลไม้ ดอกไม้ คน สัตว์
ด้วยดินเหนียว
3. การปั้นรูปทรงอิสระด้วยดินเหนียว
4. การปั้นออกแบบลวดลายด้วยดินน้ำมัน

5. การปั้นรูปทรงเรขาคณิต
6. การปั้นรูปด้วยดินเหนียว หรือวัสดุอื่น ๆ เช่น กระดาษ
ซีเมนต์
7. การปั้นดินเหนียวหรือวัสดุอื่นที่มีอยู่ในท้องถิ่นทำเป็น
เครื่องประดับ ของเล่นของใช้
8. การปั้นด้วยกระดาษหรือเศษวัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่นเป็น
รูปผลไม้ คน สัตว์ เป็นภาพนูน
9. การปั้นด้วยกระดาษเป็นรูปผลไม้ คน สัตว์ สิ่งของเป็น
รูปลอยตัว
10. การปั้นด้วยเศษวัสดุ เช่น ซีเมนต์ เศษโคมเป็นรูปผลไม้
คน สัตว์ สิ่งของ เป็นรูปลอยตัว

ด้านสื่อสำหรับกิจกรรม

การปั้น

1. ดินเหนียว
2. ดินน้ำมัน
3. กระดาษผสมกาว
4. ปูนปลาสเตอร์
5. รูปปั้นตัวอย่าง
6. ภาพงานปั้น
7. เครื่องมือจากธรรมชาติ เช่น มือ นิ้ว และฝ่ามือ
8. เครื่องมือชุด ตัด และตกแต่งผิวดิน

ด้านการประเมินผลภายในกิจกรรม

1. การตรวจผลงาน
2. การสังเกต
3. ความคิดสร้างสรรค์
4. ความสวยงาม
5. ความสะอาด

6. การจัดองค์ประกอบศิลป์
7. การถ่ายทอด
8. งานเสร็จตามเวลา
9. หลักเกณฑ์การให้คะแนน
10. ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการให้คะแนน

กิจกรรมการพิมพ์ภาพ

ด้านวัตถุประสงค์ของกิจกรรม

1. ให้เข้าใจถึงหลักการพิมพ์แบบง่าย ๆ
2. ให้รู้เทคนิคการทำแม่พิมพ์แบบง่าย ๆ
3. ให้สามารถพิมพ์ภาพจากวัสดุธรรมชาติ เช่น ใบไม้ กิ่งไม้

เปลือกหอย ฯลฯ

4. ให้รู้วิธีการพิมพ์ภาพแบบต่าง ๆ
5. ให้สามารถอธิบายความงามของงานได้

ด้านเนื้อหากิจกรรม

1. ความสัมพันธ์ของมนุษย์ ได้แก่ เหตุการณ์ในชีวิตประจำวัน ประเพณีและวัฒนธรรมในท้องถิ่น ชีวิตและบุคคลที่ทำประโยชน์ในสังคม กิจกรรมในโรงเรียน ฯลฯ

2. ธรรมชาติ ได้แก่ ภูเขา น้ำตก ทะเล

3. สิ่งมีชีวิต ได้แก่ พืช เช่น ต้นไม้ ใบไม้ ผลไม้ และสัตว์ เช่น สัตว์เลี้ยงในบ้าน นก ปลา ฯลฯ

4. สิ่งที่มนุษย์สร้าง ได้แก่ บ้าน ทางรถยนต์ เชื้อน

เสื้อผ้า ฯลฯ

5. อารมณ์และความรู้สึก ได้แก่ ความสนุก ความตื่นเต้น ความรัก ความเศร้า ฯลฯ

6. ปัญหาและข้อถกเถียง ได้แก่ การตั้งคำถาม เช่น การพิมพ์ภาพ ด้วยสีเดียว หรือหลายสีดีกว่ากัน ฯลฯ

7. รูปทรงอิสระ หรือลวดลายต่าง ๆ ที่เลียนแบบ หรือออกแบบ
เอง

8. องค์ประกอบศิลป์ ได้แก่ เส้น สี รูปเรขาคณิต สามมิติ
สองมิติ พื้นผิว จังหวะ ฯลฯ

การดำเนินกิจกรรม

1. การพิมพ์ภาพจากส่วนต่าง ๆ ของพืช เช่น ใบไม้ ผลไม้
เปลือกไม้ ให้เป็นรูปทรงอิสระ ลวดลายต่าง ๆ หรือรูปทรงเรขาคณิต
2. การพิมพ์ภาพจากวัสดุธรรมชาติ เช่น ก้อนหิน เปลือกหอย
ให้เป็นรูปทรงอิสระ ลวดลายต่าง ๆ
3. การพิมพ์ภาพจากวัสดุสังเคราะห์ที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น เช่น
ฝาจาก ไม้บรรทัด นิ้ว ดินสอ เป็นรูปทรงอิสระหรือรูปทรงต่าง ๆ
4. การพิมพ์ภาพด้วยส่วนต่าง ๆ ของมือ เช่น นิ้วมือ สันมือ
ฝ่ามือ ให้เป็นรูปทรงอิสระ หรือเรื่องราวต่าง ๆ
5. การพิมพ์ภาพจากพื้นวัสดุที่ ผิวมัน หรือผิวหยาบ เช่น กระจก
ไม้ ให้เป็นรูปทรงอิสระหรือเรื่องราวต่าง ๆ
6. การพิมพ์ภาพด้วยแม่พิมพ์ที่นักเรียน สร้างขึ้น จากเศษวัสดุ
ต่าง ๆ เช่น เชือก กระดาษขยำ
7. การพิมพ์ภาพด้วยแม่พิมพ์ที่มีรอยนูน พิมพ์เป็นลวดลายต่าง ๆ

ด้านสื่อสำหรับกิจกรรม

1. วัสดุจากธรรมชาติ เช่น ใบพืช เปลือกไม้ ฯลฯ
2. วัสดุจากเศษวัสดุ เช่น เชือก ฝา กระดุม ฯลฯ
3. วัสดุจากความคิดสร้างสรรค์ในการทำแม่พิมพ์ เช่น
ปูนปลาสเตอร์ ไม้ โฟม ฯลฯ
4. อุปกรณ์ในการพิมพ์ภาพ เช่น กระดาษ สี ลูกกลิ้ง กระจก
 ฯลฯ
5. ตัวอย่างแม่พิมพ์ และภาพพิมพ์สำเร็จ
6. แผนภูมิการพิมพ์ ตามขั้นตอน

ด้านการประเมินผลภายในกิจกรรม

1. การตรวจผลงาน
2. การสังเกต
3. ความคิดสร้างสรรค์
4. ความสวยงาม
5. ความสะอาด
6. การจัดองค์ประกอบศิลป์
7. การถ่ายทอด
8. งานเสร็จตามเวลา
9. หลักเกณฑ์การให้คะแนน
10. ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการให้คะแนน

กิจกรรมงานออกแบบสร้างสรรค์จากเศษวัสดุ

ด้านวัตถุประสงค์ของกิจกรรม

1. ให้นักเรียนเพลิดเพลินในการแสดงออกอย่างอิสระ
2. ให้นักเรียนในด้านต่าง ๆ นอกจากการใช้มือ เช่น การเป่าสี
3. ให้นักเรียนคิดที่ดีต่อการสร้างสรรค์ ลักษณะใหม่ เช่น หยอดสี
สลัดสี ฉีก ตัด ปะกระดาษสี
4. ให้นักเรียนรู้สร้างสรรคงานศิลปะจากเศษวัสดุมาติดเป็นภาพ
ตามจินตนาการได้
5. จำแนกความแตกต่างระหว่างรูปทรงสองมิติและสามมิติได้
6. สามารถแสดงออกตามรูปแบบที่ต้องการอย่างมั่นใจ

การดำเนินกิจกรรม

1. การสร้างภาพด้วยการตัดม้วน ฉีกกระดาษปะติดเป็นรูปทรง
ธรรมชาติ รูปทรงอิสระ รูปทรงเรขาคณิต
2. การสร้างภาพปะจากภาพถ่าย หนังสือพิมพ์ เศษกระดาษ
เศษวัสดุอื่น ๆ ให้เป็นรูปทรงอิสระหรือประกอบเป็นเรื่องราว

3. การประดิษฐ์ด้วยวัสดุธรรมชาติเช่นเปลือกหอย กาบมะพร้าว เป็นของเล่น หรือเครื่องประดับตกแต่งหรือของใช้

4. การประดิษฐ์ด้วยเศษวัสดุสังเคราะห์ เช่น เชือกไนลอน ลวด หลอดกาแฟ เป็นของใช้ของเล่น เครื่องประดับ

5. การสร้างภาพหมูนจากวัสดุท้องถิ่น หรือจากวัสดุอื่น ๆ

6. การสร้างภาพแขวนจากวัสดุท้องถิ่น หรือจากเศษวัสดุอื่น ๆ

7. การพับกระดาษเป็นรูปทรงธรรมชาติ รูปทรงอิสระ หรือ รูปทรงเรขาคณิต

8. การพับกระดาษเป็นรูปทรงต่าง ๆ ประกอบเป็นเรื่องราว ด้านเนื้อหากิจกรรม

1. ความสัมพันธ์ของมนุษย์ ได้แก่ เหตุการณ์ในชีวิตประจำวัน ประเพณีและวัฒนธรรมในท้องถิ่น ชีวิตและบุคคลที่ทำประโยชน์ในสังคม กิจกรรม ในโรงเรียน ฯลฯ

2. ธรรมชาติ ได้แก่ ภูเขา น้ำตก ทะเล

3. สิ่งมีชีวิต ได้แก่ พืช เช่นต้นไม้ ใบไม้ ผัก ผลไม้และสัตว์ เช่น สัตว์เลี้ยงในบ้าน นก ปลา ฯลฯ

4. สิ่งที่มีมนุษย์สร้าง ได้แก่ บ้าน ทางรถยนต์ เชื้อน เสื้อผ้า ฯลฯ

5. อารมณ์และความรู้สึก ได้แก่ ความสนุกความตื่นเต้น ความรัก ความเศร้า ฯลฯ

6. ปัญหาและข้อถกเถียง ได้แก่ การตั้งคำถาม เช่น ใช้กระดาษสี ด้วยสีเดียว หรือหลายสี ดีกว่ากัน ฯลฯ

7. แนวคิด ได้แก่ คำพังเพย สุภาษิต จินตนาการ ฯลฯ

8. องค์ประกอบศิลป์ ได้แก่ เส้น สี รูปเรขาคณิต สามมิติ สองมิติ พื้นผิว จังหวะ ฯลฯ

ด้านสื่อสำหรับกิจกรรม

1. ตัวอย่างผลงาน
2. วัสดุธรรมชาติ
3. กระดาษสีต่าง ๆ
4. กาว แป้งเปียก
5. เชือกชนิดต่าง ๆ
6. เศษวัสดุเหลือใช้ เช่น หลอดกาแฟ ฯลฯ
7. มีด กรรไกร
8. แป้ง สาลี
9. ไม้ช่าง ไม้ฉลุ
10. สี ฟูกัน

ด้านการประเมินผลภายในกิจกรรม

1. การตรวจผลงาน
2. การสังเกต
3. ความคิดสร้างสรรค์
4. ความสวยงาม
5. ความสะอาด
6. การจัดองค์ประกอบศิลป์
7. การถ่ายทอด
8. งานเสร็จตามเวลา
9. หลักเกณฑ์การให้คะแนน
10. ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการให้คะแนน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

วิเชียร เทียบเมือง (2520) ได้ศึกษาปัญหาและความคิดของครูชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ในการทดลองการใช้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ผลการวิจัยพบว่า ครูผู้สอนยังขาดความรู้ ความถนัดในการสอนบางเนื้อหา โดยเฉพาะเนื้อหาศิลปะศึกษา ดนตรี และนาฏศิลป์ ครูสอนไม่ครบเนื้อหาตามแผนการสอน สาเหตุที่สอนไม่ครบ เนื่องจากเวลาเรียนไม่พอ ครูผู้สอนขาดความชำนาญและทักษะ ขาดอุปกรณ์การสอน และบางเนื้อหายากเกินความสามารถของผู้เรียน

มาลินี กุลมาตย์ (2522) ได้ศึกษาและวิจัยเรื่อง การเปรียบเทียบความคาดหวังของครู ครูใหญ่ และศึกษานิเทศก์ที่มีต่อประสิทธิภาพของหลักสูตรประโยคประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 กลุ่มวิชาสร้างเสริมลักษณะนิสัย พบว่าครู ครูใหญ่ และศึกษานิเทศก์มีความเห็นว่า วิชาศิลปศึกษานั้น เนื้อหาไม่เหมาะสมในระดับปานกลาง แต่ควรปรับปรุงกิจกรรมบางอย่างให้เหมาะสมกับวัยของผู้เรียนและสามารถปฏิบัติตามที่สอนได้

มนัส มีโย และคณะ (2525) ได้ศึกษาโดยการสำรวจปัญหาและความต้องการของนักเรียนโรงเรียนเรยีนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ถึงประถมศึกษาปีที่ 6 ที่มีต่อการเรียนวิชาศิลปศึกษา โดยใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 โรงเรียนเรยีนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ปีการศึกษา 2520-2522 จำนวน 120คน ผลการสำรวจ พบว่า ความต้องการที่นักเรียนส่วนใหญ่มีความเห็นสอดคล้องกัน คือมีความต้องการแก้ไขปัญหาในการทำงานด้วยตัวเองก่อน ถ้าแก้ไขปัญหานั้นไม่ได้จริง ๆ จึงจะขอคำแนะนำจากครู

ประวิทย์ แซ่เตีย และคณะ (2525) ได้สำรวจปัญหาและความต้องการของนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 1-3 ที่มีต่อการเรียนการสอนวิชา ศิลปศึกษา ของนักเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และสอบถามทัศนะของผู้ปกครองและอาจารย์ที่มีต่อวิชาศิลปศึกษาผลการวิจัยพบว่า นักเรียนชายชอบเขียนภาพเรื่องราวเกี่ยวกับชาวประมง สงคราม หมู่บ้านอวกาศ ครอบครัวของตนเอง การจราจรทางอากาศ ของเล่นของตนเอง โทรทัศน์ เครื่องบิน เรือรบชอบใช้สีส้ม สีเขียว สีม่วง สีเหลืองและสีฟ้า นักเรียนหญิงชอบเขียนภาพเกี่ยวกับครอบครัวของตนเอง นั้่นเป็นหมอ โรงพยาบาล ห้องนอนของตนเอง กีฬาวាយน้ำ สวนดอกไม้ ผลไม้ จักรยาน แก้วน้ำ โทรทัศน์ ดอกไม้ ชอบใช้สีม่วง สีเขียว สีเหลือง สีฟ้า และสีส้ม และยังพบอีกว่า นักเรียนชายและหญิงชอบเขียนรูปทรงอิสระมากกว่ารูปทรงเรขาคณิต ชอบบุคลิกภาพของครูผู้สอนคล้ายคลึงกัน คือ อายุไม่มาก เป็นชายหรือหญิงก็ได้ แต่งกายเรียบร้อย ชอบพูดคุย สอนตรงเวลา สำหรับผู้ปกครองส่วนมากยังไม่เข้าใจเนื้อหาวิชาศิลปศึกษา อาจารย์ประจำชั้นมีความเห็นว่า การเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษาเหมาะสมดี แต่เนื้อหายังขาดความเหมาะสม ทำให้ นักเรียนไม่เกิดความกระตือรือร้นในการทำงาน จุดมุ่งหมายของหลักสูตรไม่บรรลุวัตถุประสงค์ได้ครบทั้ง 5 ประการ คือในเรื่องการสร้างให้มีจิตสำนึกในคุณค่าและประโยชน์ของศิลปะของชาติ นักเรียนไม่สามารถแสดงออกเท่าที่ควร

ชูจิตต์ วัฒนารมย์ (2528 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "คุณค่าของกิจกรรมศิลปศึกษาต่อนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษา ตามการรับรู้ของครูศิลปศึกษาและผู้เชี่ยวชาญทางศิลปศึกษา" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณค่าของกิจกรรมศิลปศึกษาต่อนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษา ตามการรับรู้ของครูศิลปศึกษาและผู้เชี่ยวชาญทางศิลปศึกษาและเพื่อเปรียบเทียบการรับรู้ของครูศิลปศึกษาและผู้เชี่ยวชาญทางศิลปศึกษาเกี่ยวกับคุณค่าของกิจกรรมศิลปศึกษาที่มีต่อนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษา ซึ่งผลการวิจัยพบว่า ครูศิลปศึกษาและผู้เชี่ยวชาญทางศิลปศึกษาเห็นว่า กิจกรรมศิลปศึกษาประเภทต่าง ๆ ได้แก่ การเขียนภาพระบายสี การปั้น แกะสลัก การพิมพ์ภาพ งานออกแบบสร้างสรรค์จากเศษวัสดุ งานสาน ถักทอ และ

เย็บปักและการรู้คุณค่าทางศิลปศึกษา ส่วนใหญ่มีคุณค่ามากในการส่งเสริมด้านความรู้ทางศิลปะ เทคนิคการทำงานศิลปะ ความคิดสร้างสรรค์ พัฒนาการทางอารมณ์ ความสนุกสนานเพลิดเพลิน ความสัมพันธ์และการทำงานร่วมกับผู้อื่น การสร้างนิสัยการทำงานที่ดีในการทำงาน ส่วนด้านการส่งเสริมการประหยัดและการนำไปใช้ในชีวิตรประจำวันนั้น กิจกรรมศิลปศึกษาเหล่านี้ส่วนใหญ่มีคุณค่าระดับปานกลาง ครูศิลปศึกษาและผู้เชี่ยวชาญทางศิลปศึกษามีการรับรู้ไม่แตกต่างกัน ในคุณค่าของกิจกรรมศิลปศึกษาที่มีต่อนักเรียนระดับประถมศึกษา

บรรจง บุญการี (2532 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง สภาพและปัญหาการสอนศิลปศึกษาของครูประถมศึกษา ในโรงเรียนสังกัด สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดลพบุรี วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการสอนศิลปศึกษาของครูประถมศึกษา ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดลพบุรี ในด้านการเตรียมการสอน การดำเนินการสอน การผลิตและการใช้สื่อการสอน การวัดและประเมินผล ตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ ครูผู้กำลังทำหน้าที่สอนวิชาการต่าง ๆ รวมทั้งสอนศิลปศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2, 4, 6 ในโรงเรียนที่ประกอบด้วยแบบสอบถามชนิดเลือกตอบ ผลการวิจัยพบว่า ด้านการเตรียมการสอนมีการปฏิบัติมากที่สุดคือการทำบันทึกการสอนมีการปฏิบัติน้อยที่สุดคือ การเข้าอบรม ด้านการดำเนินการสอนมีการปฏิบัติมากที่สุดคือ การเดินสังเกตและให้คำแนะนำช่วยเหลือนักเรียนกำลังทำงานมีการปฏิบัติน้อยที่สุด คือ การให้บอกภาพของครูบนกระดานดำ ด้านการผลิตและการใช้สื่อการสอน มีการปฏิบัติมากที่สุด คือ การใช้สื่อการสอนที่เป็นของจริง มีการปฏิบัติน้อยที่สุด คือ การได้รับสื่อการสอนจากหน่วยงานเอกชนหรือส่วนบุคคล ปัญหาสำคัญคือ การขาดแคลนงบประมาณในการผลิตด้านการวัดและประเมินผล ปัญหาสำคัญคือ การขาดแคลนงบประมาณในการผลิต ด้านการวัดและประเมินผล ปัญหาสำคัญ คือ ขาดความรู้ทั้งนี้ครูผู้สอนส่วนใหญ่มีความต้องการในการเข้าอบรมสัมมนาเชิงปฏิบัติการในทุกด้าน เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนให้ดีขึ้น

เทียนชัย เสาจินดารัตน์ (2534) ได้ทำการศึกษาสภาพและความต้องการของครูประจำชั้นในการสอนศิลปศึกษา ในด้านกิจกรรมการสอน การผลิตและการใช้สื่อการสอน การวัดและประเมินผล และการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสภาพกับความต้องการของครูประจำชั้น ในการสอนศิลปศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ในด้านสภาพการปฏิบัติการสอนศิลปศึกษา พบว่า

1. ด้านกิจกรรมการสอน มีการปฏิบัติมากที่สุด คือ การเดินสังเกต และให้คำแนะนำช่วยเหลือขณะที่นักเรียนทำงาน
2. การผลิตและการใช้สื่อการสอน มีการปฏิบัติมากที่สุด คือการใช้สื่อต่าง ๆ เช่น รูปภาพ ของจริง เพื่อสร้างความบันดาลใจให้เกิดความคิดใหม่ ๆ
3. ด้านการวัดและประเมินผล มีการปฏิบัติมากที่สุด คือ การวัดและประเมินผล โดยคำนึงถึงพัฒนาการและการสังเกตพฤติกรรมการเรียนศิลปะ และการวัดผลโดยตรวจผลงาน

ในด้านความต้องการในการสอนศิลปศึกษา ครูประจำชั้นมีความต้องการโดยส่วนรวมมาก เมื่อจำแนกเฉพาะด้านพบว่า

1. ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน มีความต้องการมากที่สุด คือการที่รับการฝึกอบรมเทคนิคและวิธีการสอนศิลปะในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อจูงใจความสนใจของนักเรียน
2. ด้านการผลิตและการใช้สื่อการสอนมีความต้องการมากที่สุด คือ การเข้ารับการฝึกอบรมวิธีการใช้วัสดุเหลือใช้ หรือวัสดุธรรมชาติที่หาได้ในท้องถิ่น มาผลิตสื่อการสอน
3. ด้านการวัดและประเมินผล มีความต้องการมากที่สุด คือ การได้รับเครื่องมือหรือแบบฟอร์มการประเมินผลสำเร็จรูปของวิชาศิลปะแต่ละกิจกรรม

พิภพ บิติ (2534 : บทคัดย่อ) ทำการวิจัยเรื่องปัญหาและความต้องการ การพัฒนาสมรรถภาพด้านการสอนศิลปศึกษาของครูโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด เขตการศึกษา การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจปัญหาและความต้องการการพัฒนาสมรรถภาพด้านการสอนศิลปศึกษา

ของครูประถมศึกษา สังกัดสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด เขตการศึกษา 4 ในด้านการเตรียมการสอน วิธีสอนและเทคนิคการสอน วัสดุและสื่อการสอน การวัดและประเมินผลและการส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยคือครูโรงเรียนประถมศึกษา จำนวน 424 คน จากโรงเรียนประถมศึกษา 212 โรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า ครูโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการศึกษาจังหวัด เขตการศึกษา 4 ประสบปัญหาและความต้องการการพัฒนาสมรรถภาพด้านการสอนศิลปศึกษาด้านการวิจัยผล และประเมินผลวิธีสอน และเทคนิคการสอน การส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียน วัสดุและสื่อการสอนและการเตรียมการสอนอยู่ในระดับมาก

สุชาดา สถาวร (2536 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาเกี่ยวกับการเข้าร่วมกิจกรรมพิเศษทางศิลปะ มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาเกี่ยวกับการเข้าร่วมกิจกรรมพิเศษทางศิลปะ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่ ร้อยละ 79.43 เป็นชายและหญิงไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรม นักเรียนส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการส่งผลงานศิลปะเข้าประกวด นักเรียนร้อยละ 61.36 ที่เคยส่งผลงานเข้าประกวดไม่ได้รับรางวัลและบุคคลที่ให้การสนับสนุนการเรียนศิลปศึกษามากที่สุด คือ ครูอาจารย์ รองลงมาคือ ผู้ปกครอง ทางด้านทัศนคติที่มีต่อการเข้าร่วมกิจกรรมพิเศษทางศิลปะ นักเรียนส่วนใหญ่ชอบกิจกรรมศิลปศึกษา เพราะเวลาทำงานจะรู้สึกสนุกสนานเพลิดเพลินและภาคภูมิใจ กิจกรรมที่ชอบมากที่สุด คือ การวาดภาพระบายสีด้วยสีไม้ ชอบครูศิลปะที่ร่าเริงแจ่มใสมากที่สุด ชอบการประเมินผลงานศิลปะด้วยวิธีตรวจให้คะแนนทันทีหลังทำงานเสร็จเรียบร้อย และนักเรียนส่วนใหญ่มีความสนใจมากที่จะเข้าร่วมกิจกรรมพิเศษทางศิลปะที่นอกเหนือจากการเรียนในเวลาปกติ

นักเรียนที่ตอบแบบสอบถามร้อยละ 20.57 เคยมีประสบการณ์เข้าร่วมกิจกรรมพิเศษทางศิลปะมีความคิดเห็นสิ่งที่นักเรียนได้เรียนรู้อีกมากที่สุดจากการเข้าร่วมกิจกรรมพิเศษทางศิลปะคือ วิธีการทำงาน ศิลปะแบบต่าง ๆ ชอบการเลือก

กลุ่มกิจกรรมที่ไม่จำกัดเวลามากที่สุด และชอบเตรียมอุปกรณ์มาเอง นักเรียนมีความสนใจเข้าร่วมกิจกรรมศิลปะมากที่สุด เพราะว่าชอบทำงานศิลปะ นักเรียนมีความคิดเห็นว่าเป็นสถานที่ที่สะอาด การจัดตำราเอกสารทางศิลปศึกษา และการจัดนิทรรศการเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการจัดกิจกรรมพิเศษทางศิลปะ

นักเรียนที่ไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมพิเศษทางศิลปะ ร้อยละ 79.43 มีความคิดเห็นว่าการเข้าร่วมกิจกรรมเพราะต้องการเรียนรู้วิธีการทำงานศิลปะแบบต่าง ๆ และความสนุกสนานเพลิดเพลิน กิจกรรมที่ชอบมากที่สุด คือ การวาดภาพระบายสี ชอบเลือกกลุ่มทำกิจกรรมเอง และเตรียมอุปกรณ์เอง ชอบกิจกรรมการวาดภาพระบายสี โดยไม่กำหนดหัวข้อ ชอบปั้นสิ่งของตามจินตนาการด้วยดินน้ำมัน ชอบประดิษฐ์สิ่งของด้วยวัสดุเหลือใช้ ชอบพิมพ์ภาพด้วยสีน้ำมันและชอบนำงานศิลปะไปใส่กรอบแขวนหรือตั้งโชว์

1.1 งานวิจัยที่เกี่ยวกับพัฒนาการทางศิลปะระดับประถมศึกษา

ภัทรา สุคนธ์ทรัพย์ (2505) ได้ทำการวิจัยเรื่อง พัฒนาการทางศิลปะของเด็กไทยในชั้นประถมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนประถมศึกษาแห่งหนึ่งในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาขั้นพัฒนาการทางศิลปะของเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้น โดยเปรียบเทียบเพศ อายุ กลุ่มประชากร เป็นเด็กนักเรียนชั้นอนุบาล ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. เด็กจะมีพัฒนาการทางศิลปะอยู่ในขั้นต่าง ๆ ตามระดับอายุ ดังนี้
  - 5-6 ขวบ จนถึง 7 ขวบ อยู่ในขั้นพัฒนาการขั้นที่ 2 หรือขั้นต้นของการเขียนภาพให้มีความหมาย
  - 7-8 ขวบ จนถึง 10 ขวบ อยู่ในขั้นที่ 3 หรือขั้นเขียนรูปได้คล้ายของจริง
  - 9-11 ขวบ อยู่ในขั้นที่ 4 หรือเริ่มต้นของการเขียนภาพอย่างของจริง
  - 11 ขวบ เป็นวัยที่มีแนวโน้มอยู่ในระยะต้น ของขั้นพัฒนาการขั้นที่ 5

หรือขั้นการใช้เหตุผล

2. เด็กที่อยู่ในขั้นพัฒนาการทางศิลปะขั้นเดียวกัน เขียนภาพแสดงลักษณะรูปคน การใช้ช่องว่าง การใช้สี และการออกแบบแตกต่างกันไปตามลำดับวัย เด็กอายุมากจะเขียนภาพ มีลักษณะใกล้เคียงกับลักษณะของภาพในขั้นพัฒนาการขั้นต่อไปได้มากขึ้น

3. เด็กส่วนมากมีพัฒนาการทางการวาดภาพอยู่ในขั้นเดียวกับการปั้น

4. เด็กหญิงทุกวัย ชอบวาดภาพบ้านและคน แต่วัย 9-10 ขวบ วาดภาพทิวทัศน์เพิ่มขึ้น 10-11 ขวบ วาดฉากนวนิยายหรือเรื่องราว และภาพสัตว์เพิ่มขึ้น ส่วนเด็กผู้ชายทุกวัยชอบวาดฉากรบ แต่บางวัยมีการวาดสิ่งอื่น ๆ รองลงไปจากฉากรบ คือ 5 ขวบ วาดฉากนิยายหรือเรื่องราว 9 ขวบ วาดฉากการต่อสู้ 10 ขวบ วาดทิวทัศน์และบ้าน 11 ขวบ วาดฉากท้องทะเล

5. เด็กหญิงส่วนมากของกลุ่มตัวอย่าง วาดภาพบ้านและคนมากที่สุด และปั้นภาชนะที่ใช้ในบ้านมากที่สุด แต่เด็กชายส่วนมากวาดฉากรบมากที่สุด

อชชา แสงอสนีย์ (2514) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาขั้นพัฒนาการทางศิลปะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้น ที่ได้รับการสอนศิลปะตามแนวเก่าและแนวใหม่ จุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาขั้นพัฒนาการทางศิลปะของเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้น โดยยึดหลักเกณฑ์พัฒนาการทางศิลปะของโลเวนเฟลด์ (Lowenfeld) ประชากรเป็นนักเรียนชั้นประถมตอนต้น ของโรงเรียนสมถวิล ราชดำริ และโรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ฝ่ายประถม ผลการวิจัยพบว่า ลักษณะการวาดภาพของคนของนักเรียนทุกกลุ่มอายุ พัฒนาขั้นพัฒนาการทางศิลปะขั้นที่ 1 ไปแล้ว นักเรียนที่พัฒนาถึงขั้นพัฒนาการทางศิลปะขั้นที่ 2 มีรวมทั้งสิ้นร้อยละ 81.35 โดยพบว่าลักษณะการวาดภาพคนของนักเรียนที่อยู่ในขั้นพัฒนาการขั้นที่ 2 มีลักษณะดังนี้คือ

1. เขียนวงกลมแทนศีรษะ มีเส้นยาว แสดงลำตัว แขน ขา ไม่แสดงเพศ

2. ลักษณะคล้ายกับลักษณะที่ 1 แต่แสดงเพศด้วยกระโปรงหรือกางเกง

3. มีเส้นอื่น ๆ เพิ่มเติมนอกจากเส้นยาว ๆ ที่แทนลำตัว แขน ขา แต่ไม่แสดงเพศ
4. ใช้เส้นเรขาคณิตและเส้นอื่น ๆ ปนกัน แสดงเพศด้วย ผม กระโปรง และกางเกง

นอกจากนี้ยังพบว่าเด็กที่มีพัฒนาการทางศิลปะ ชั้นที่ 1 ชั้นที่ 2 และชั้นที่ 3 จะวาดภาพคนหน้าตรงมากที่สุด ส่วนพัฒนาการทางศิลปะชั้นที่ 4 จะวาดภาพหน้าตรงและหน้าข้างปนกัน และไม่มีนักเรียนในกลุ่มอายุใดที่พัฒนาการถึงชั้นที่ 5 เลย

อัจฉรา แยมสรवल (2518) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างผลสัมฤทธิ์วิชาวาดภาพกับความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนระดับประถมศึกษา โรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จำนวน 199 คน เป็นนักเรียนชาย 119 คน นักเรียนหญิง 80 คน พบว่า ความสามารถในการคิดสร้างสรรค์ทั้ง 3 ด้าน คือ ความคิดริเริ่ม ความคิดขั้นสูงในการคิด ความคล่องในการคิด มีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ในการเรียนวิชาวาดภาพ คือ ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์มีพิสัย 0.30 ถึง 0.34 มีนัยสำคัญที่ระดับ .01 ผู้วิจัยอธิบายว่า การจัดการเรียนการสอนในวิชาวาดภาพเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียน และวิธีการสอนก็มีบทบาทต่อนักเรียนมาก เพราะการสอนตามหลักสูตรของโรงเรียนสาธิตนั้น เน้นการสร้างบรรยากาศที่ดีให้นักเรียนกล้าพูด กล้าทำ กล้าคิด กล้าแสดงออกอย่างเต็มที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสอนวิชาวาดภาพ เปิดโอกาสให้นักเรียนแสดงออกตามความสามารถและความต้องการ อันอาจช่วยส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียน

บุษบา กาญจนวาริทิพย์ (2529) ได้ศึกษาเรื่องวิวัฒนาการของหลักสูตรและการสอนศิลปศึกษาในประเทศไทย พุทธศักราช 2435 ถึง 2526 พบว่า ในจำนวนหลักสูตรประถมศึกษา 10 ฉบับ ได้ให้ความสำคัญในการเรียนศิลปะหรือศิลปศึกษากับเยาวชน การสอนศิลปศึกษามีพัฒนาการแตกต่างกันไปตามยุคตามสมัย สรุปได้เป็น 2 ยุคกว้าง ๆ คือ

- ยุคแรก (พ.ศ. 2435-2502) ระบุให้ศิลปศึกษาเป็นวิชาพื้นฐานที่มุ่ง

ปลูกฝังลักษณะนิสัยในการสังเกต การจัดการเรียนการสอนเน้นความชำนาญในด้านทักษะฝีมือในการวาดภาพพระบายสี การรักสวยรักงามและความเป็นระเบียบเรียบร้อย การจัดการเรียนการสอนใช้ครูเป็นศูนย์กลางของการเรียนโดยกำหนดให้นักเรียนสร้างผลงานศิลปะเลียนแบบจากครู หรือเหมือนแบบที่ครูสาธิตให้ดู สื่อการเรียนเริ่มจากใช้ของจริง หุ่นจำลอง ตัวอย่างภาพที่ครูวาดให้ดู จากสมุดภาพเป็นตัวแบบให้นักเรียนทำตาม การประเมินผลใช้ความพึงพอใจของผู้ใหญ่ หรือเห็นดีเห็นงามจากครูเป็นเกณฑ์การตัดสิน ความรู้ความเข้าใจศิลปะจึงเป็นวิธีเลือกเลียนค่าความงามตามแนวนิยมของผู้ใหญ่

- ยุคที่สอง (พ.ศ. 2503-2526) หลักสูตรมีการเปลี่ยนแปลง มีจุดมุ่งหมายใหม่คือ มุ่งให้นักเรียนแสดงตามความสนใจ ตามความสามารถเฉพาะตน มีการส่งเสริมให้มีการริเริ่มสร้างสรรค์ และจินตนาการจากกิจกรรมศิลปะที่นอกเหนือไปจากการวาดภาพพระบายสี มีประสบการณ์กว้างขวางและพัฒนาการไปตามวัย วิธีสอนเปลี่ยนไป กิจกรรมการเรียนการสอนนักเรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียน ครูเป็นเพียงผู้แนะนำ จัดประสบการณ์ให้เหมาะสมกับพัฒนาการ และความสนใจของเด็ก สื่อการสอน เปลี่ยนแปลงไปตามลักษณะของกิจกรรมและความเจริญทางเทคโนโลยีทางการศึกษา และการผลิต มีลักษณะเป็นระบบวิธีตามหลักวิชาการ การประเมินผลเน้นความสำคัญของการพัฒนาการจากการแสดงออกที่สอดคล้องกับลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์มากกว่าผลงานที่สำเร็จ

ปราณี ศรีโชค (2530) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษากิจการแสดงออกทางศิลปะ โดยการเขียนภาพพระบายสีของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากิจการแสดงออกทางศิลปะโดยการเขียนภาพพระบายสีของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เกี่ยวกับลักษณะการวาดภาพตย ภาพสัตว์ ภาพอิสระ การเลือกใช้ประเภทของสี การเลือกใช้สีและงานสร้างสรรค์ โดยใช้เครื่องมือที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นตามเกณฑ์ขั้นพัฒนาการทางศิลปะ เด็กของ วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ และนำผลงานการแสดงออกทางศิลปะ เด็กโดยการเขียนภาพพระบายสีมาวิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าสถิติโดยหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และ

t-test ผลการวิจัยพบว่า

1. นักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีพัฒนาการทางการเขียนภาพคน ภาพสัตว์และภาพอิสระ อยู่ในขั้นพัฒนาการทางศิลปะขั้นที่ 5 คือ ขั้นการเขียนภาพโดยใช้เหตุผล (The Stage of Reasoning)
2. นักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีพัฒนาการทางการเขียนภาพแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01
3. นักเรียนชายและนักเรียนหญิงเขียนภาพแสดงเนื้อหาและเรื่องราวแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ .05 ตามลำดับ
4. นักเรียนชายและนักเรียนหญิงเลือกใช้ประเภทของสี ต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สีประเภทที่นักเรียนเลือกใช้มากที่สุดคือ สีดินสอ สีประเภทที่นักเรียนเลือกใช้น้อยที่สุดคือ สีน้ำ
5. นักเรียนชายและนักเรียนหญิงเลือกใช้สีทั้ง 12 สีแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สีที่นักเรียนชายและนักเรียนหญิงเลือกใช้มากที่สุดคือสีเหลือง สีที่นักเรียนชายและนักเรียนหญิงเลือกใช้น้อยที่สุดคือ สีขาวและสีเทา
6. นักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีความสามารถในการแสดงออกทางศิลปะ เกี่ยวกับงานสร้างสรรค์แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 งานสร้างสรรค์ที่นักเรียนชายและนักเรียนหญิงทำคะแนนได้สูงที่สุดคืองานสร้างสรรค์โดยการเขียนภาพ ส่วนงานสร้างสรรค์ที่นักเรียนชายและนักเรียนหญิงทำได้น้อยที่สุดคือ งานสร้างสรรค์โดยการสลับตำแหน่งภาพ

สมสมร ภูประกร (2530) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษาขั้นพัฒนาการทางการวาดภาพของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร" ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาขั้นพัฒนาการทางการวาดภาพของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่า นักเรียนแต่ละกลุ่มอายุโดยส่วนใหญ่มีขั้นพัฒนาการทางการวาดภาพเป็นไปตามเกณฑ์ที่ วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ เคยศึกษาค้นพบและสรุปไว้ ทั้งนี้ยกเว้นนักเรียนกลุ่มอายุ 12/1 - 14/0 ปี ส่วนใหญ่ที่มีพัฒนาการวาดภาพไม่เป็นไปตามเกณฑ์ของ วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ คือ แทนที่จะมีขั้นพัฒนาการ

อยู่ในขั้นที่ 5 ขั้นการวาดภาพเลียนแบบธรรมชาติกลับอยู่ในขั้นที่ 4 คือ ขั้นที่เด็กเริ่มการเขียนรูปร่างของจริง ลักษณะการวาดรูปคน การใช้ช่องไฟ การใช้สี และการออกแบบของนักเรียนโดยเฉลี่ยอยู่ในระดับที่ตรงตามเกณฑ์ปานกลาง นักเรียนบางคนที่มีพัฒนาการทางการวาดภาพจัดอยู่ในขั้นที่สอง หรือสาม หรือสี่ มีพัฒนาการทางการวาดภาพของลักษณะข้ามขั้นไปอยู่ในขั้นพัฒนาการที่สูงขึ้น

วิรัตน์ คุ่มคำ (2534) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่เรียนวิชาศิลปะศึกษาด้วยกลวิธีระดมสมอง" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่เรียนวิชาศิลปะศึกษาด้วยกลวิธีระดมสมอง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย

1. แบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์ที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์ โดยอาศัยรูปภาพเป็นสื่อ แบบ ก (Torrance Tests of Creative Thinking Figural Form A.) ของ ดร. อี พอล ทอร์แรนซ์ แบบทดสอบฉบับนี้ประกอบด้วยกิจกรรม 3 ชุด คือ กิจกรรมชุดที่ 1 เป็นการวาดภาพต่อเติมจากสิ่งเร้าซึ่งเป็นกระดาษรูปไข่สี่เหลี่ยม 1 ภาพ กิจกรรมชุดที่ 2 เป็นการวาดภาพต่อเติมให้สมบูรณ์จากสิ่งเร้า ซึ่งเป็นเส้นลักษณะต่าง ๆ จำนวน 10 เส้น กิจกรรมที่ 3 เป็นการต่อเติมภาพจากสิ่งเร้าซึ่งเป็นเส้นคู่ขนาน จำนวน 30 คู่

2. งานวิจัยต่างประเทศ

วอลเตอร์ (Walters : 1983-A) ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษา นักเรียนตัวอย่าง 3 กลุ่ม ซึ่งได้รับผลกระทบจากการใช้หลักสูตรศิลปะศึกษาในโรงเรียนมานิโตบา (Manitoba Schools) ในแคนาดา" มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อส่งเสริมการศึกษาที่ประกอบด้วยการเรียนรู้ในหลักสูตรวิชาศิลปะศึกษาระดับมัธยมศึกษา พิจารณาถึงสิ่งที่ต้องการศึกษาพิเศษ และสภาพปัญหาในกลุ่มตัวอย่างศึกษาได้แบ่งนักเรียน เป็น 3 กลุ่ม โรงเรียนประถมศึกษาส่วนภูมิภาคที่ใช้หลักสูตรศิลปะศึกษา ที่สอนโดยครูที่ไม่ใช่ครูพิเศษสอนศิลปะศึกษาในมานิโตบา (Manitoba)

ประเทศแคนาดา กลุ่มที่ศึกษามีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน ข้อมูลนี้นำไปสู่การ
 ปรับปรุงระดับโรงเรียน ในส่วนภูมิภาคในการใช้หลักสูตร พบว่า ต้องได้รับการ
 พัฒนาปรับปรุงมีอยู่ 5 ปัญหา ในหลักสูตรศิลปศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา คือ

- 1) ครูในโรงเรียนประถมศึกษามีความต้องการเรียนศิลปะขั้นพื้นฐาน
- 2) ในทัศนะของผู้บริหาร ครู ผู้ปกครองต้องการให้มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงในการ
 เรียนศิลปศึกษา
- 3) นักพัฒนาและบุคลากรที่เกี่ยวข้องครูประถมศึกษาต้องการจัด
 ระเบียบเนื้อหาการเรียนในหลักสูตรให้ดี
- 4) สิ่งสำคัญควรจะเป็นการแสดงออก
 ตามกระบวนการของศิลปะ
- 5) การประเมินผลของศิลปะเพื่อเป็นการพัฒนา
 พฤติกรรมและมีการตอบสนองในการนำไปใช้

เมย์ (May : 1985-A) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "What Art Means
 to Third and Fourth Grades: A two-year Case Study Curriculum
 Ethnography" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาว่า ประสบการณ์จากโปรแกรมศิลปะใน
 ชั้นเรียนมีความหมายต่อเด็กอย่างไร ตัวอย่างประชากร คือ นักเรียนเกรดสาม
 จำนวน 3 กลุ่ม เดิมซึ่งขึ้นไปอยู่ในระดับเกรดสี่จำนวน 61 คน โรงเรียนที่เลือก
 มานั้นเป็นตัวแทนประชากรระดับต่ำ ระดับปานกลางค่อนข้างต่ำและระดับปานกลาง
 โดยการดูจากการปฏิบัติจริงรวมทั้งการสังเกต การบันทึกเสียง การสัมภาษณ์แบบ
 สอดถาม แบบการวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตร ผลการวิจัยพบว่า นักเรียน
 จัดอันดับสติปัญญาและความสามารถในการเรียนศิลปะของตนต่ำกว่าที่ผู้ใหญ่ประเมิน
 ผลงานของพวกเขาที่นักเรียนชอบ คือ กิจกรรมที่เปิดโอกาสให้มีความยืดหยุ่นใน
 การใช้ความคิด และการศึกษาค้นคว้ากิจกรรมที่นักเรียนชอบน้อยที่สุด เป็นกิจกรรม
 ที่ต้องการให้นักเรียนถ่ายทอดออกมาให้เหมือนจริง และมีจุดประสงค์คลุมเคลือ
 ลับสน หรือต้องมีการควบคุม นักเรียนชอบทำงานโดยใช้ความคิดจินตนาการของ
 ตนเองมากกว่าจะเรียนแบบจากครู นักเรียนส่วนใหญ่เห็นว่าศิลปะคือการปฏิบัติแต่มี
 จำนวนมาก สนใจในการดู การชื่นชมความงามและการวิจารณ์

เมโรส (Meros, 1990) ได้ศึกษาถึงผลของกิจกรรมศิลปศึกษา สำหรับบุคคลปัญญาอ่อน ขึ้นปัญญาอ่อนมาก และขั้นรุนแรง ที่มีผลต่อพฤติกรรมในทางบวก เกี่ยวกับการพัฒนาการทางด้านสังคม และทางอารมณ์ กลุ่มประชากรเป็นกรณีศึกษา จากบุคคลปัญญาอ่อนมาก และปัญญาอ่อนรุนแรงที่อยู่ในศูนย์พัฒนาบุคคลปัญญาอ่อน ซึ่งได้รับการดูแลรักษาในระดับปานกลาง กิจกรรมจะจัดขึ้นสัปดาห์ละครั้งเป็นเวลา 3 เดือน ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจะได้รับการดูแลเป็นรายบุคคลหรือแบ่งเป็นกลุ่มย่อย ซึ่งจะได้รับการแนะนำและกระตุ้นในแต่ละระดับโดยพัฒนาจากง่ายไปสู่ยาก กิจกรรมศิลปะจะถูกสอนในด้านของกระบวนการและการใช้วัสดุต่าง ๆ ซึ่งจะเปิดโอกาสให้ได้แสดงความคิดสร้างสรรค์อย่างอิสระ ครูจะเป็นผู้คอยสนับสนุนช่วยเหลือ และให้กำลังใจ โดยจะมีการประเมินผลตั้งแต่เริ่มทดลอง คือบันทึกการสังเกตพฤติกรรมแบบรายงานความก้าวหน้า และผลงานศิลปะ ผลการศึกษาพบว่า กรณีศึกษาทั้ง 5 รายมีผลที่เป็นพฤติกรรมทางบวกที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์

เบเบท์ไคโดห์ (Bebeteidoh : 1987) ได้ศึกษาสภาพของวิชาศิลปะในโรงเรียนระดับประถมศึกษา ในรัฐเบนเดล ประเทศไนจีเรีย โดยมีจุดหมายลักษณะสภาพของวิชาศิลปศึกษาในระดับประถมศึกษา ในรัฐเบนเดล เกี่ยวกับนโยบาย ความแตกต่าง ศึกษาติดตามทิศทางหลักสูตรศิลปศึกษา วัตถุประสงค์ เนื้อหา วิธีการสอนของครู คุณภาพของครูและวิธีการวัดและประเมินผลในส่วนของความแตกต่างกัน ในการใช้หลักสูตรระหว่างชุมชนเมือง ชานเมืองและชนบท เกี่ยวกับวัตถุประสงค์ เนื้อหา วิธีการสอน คุณภาพของครูผู้สอนและการวัดและประเมินผล

กลุ่มประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ครู 40 คน จากโรงเรียน 20 โรงเรียนในเขตเมือง ครู 40 คน จาก 20 โรงเรียนในเขตชานเมือง และครู 40 คน จาก 20 โรงเรียนในเขตชนบท รวม 120 คน ใช้แบบสอบถามซึ่งพัฒนาโดยนักวิจัยจากการคัดเลือกของผู้บริหาร ผลการวิจัย พบว่า 1) โรงเรียนระดับประถมศึกษาในรัฐเมนเดลส่วนใหญ่ไม่ปฏิบัติตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตรศิลปศึกษา กำหนดนโยบายศิลปศึกษาแห่งชาติ 2) เนื้อหาโครงสร้างของหลักสูตรศิลปศึกษา

ในโรงเรียนประถมศึกษาในรัฐเบนเดลเน้นความสำคัญในด้านทัศนศึกษา ศิลปะการแสดงจนเต็มรูปแบบในหลักสูตรศิลปศึกษา 3) โปรแกรมศิลปศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาในเบนเดลทำอย่างง่าย 4) โครงสร้างแบบแผนถูกทำลายโดยครูศิลปะส่วนใหญ่ในเบนเดล ในแนวของการส่งเสริมวัฒนธรรมแห่งชาติและความคิดสร้างสรรค์ตามเกณฑ์ของหลักสูตรศิลปะ 5) การวัดและประเมินผล ครูส่วนใหญ่ไม่ปฏิบัติตามวิธีการวัดและประเมินผลของหลักสูตรศิลปะ ในด้านวัฒนธรรมและความคิดสร้างสรรค์ 6) ครูในชนบทและชานเมืองในเบนเดลต้องการให้นักเรียนขายผลงานเพื่อหารายได้จากกิจกรรมศิลปะมากกว่าครูในเขตเมือง 7) ครูประถมศึกษาในเบนเดลเน้นความสำคัญของผลงานสำเร็จรูปมากกว่ากระบวนการทำงาน 8) ผู้บริหารในเบนเดลไม่ส่งเสริมคุณภาพด้านวิชาการให้แก่ครูศิลปะ

ฮอปสัน (Hopson, 1985) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "การศึกษาปัญหาของครูศิลปศึกษาที่บรรจุใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อจำแนกและบรรยายถึงสภาพปัญหาต่าง ๆ ของครูศิลปศึกษาที่บรรจุใหม่ในรัฐเนแบรסקา ไอโอวา มิสซูรี แคนซัส โคโลราโด ไวโอมิง และรัฐเซาท์ดาโกต้า ซึ่งเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ด้านการสอนตั้งแต่ 1-2 ปี เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหาด้านการสอนศิลปศึกษา โดยจำแนกออกเป็น 4 ด้าน คือ ด้านการคุมชั้นเรียน และการจัดการเรียนการสอน การวางแผนและพัฒนาหลักสูตร ด้านการพัฒนาอาชีพ ด้านการปรับปรุงและการพัฒนาการวัดและการประเมินผล ผลการวิจัยพบว่า

1. เกี่ยวกับอายุ กลุ่มครูที่มีอายุระหว่าง 40-49 ปี ร้อยละ 21 มีปัญหาเกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวก อุปกรณ์และสื่อการสอน กลุ่มที่มีอายุระหว่าง 20-29 ปี ประสบปัญหาด้านดังกล่าวร้อยละ 11 ส่วนครูที่มีอายุระหว่าง 30-39 ปี ประสบปัญหา ร้อยละ 14

2. เกี่ยวกับเพศ ครูที่เป็นเพศหญิงร้อยละ 14 ประสบปัญหาเกี่ยวกับเรื่องเครื่องอำนวยความสะดวก อุปกรณ์ และสื่อวัสดุ ส่วนครูที่เป็นเพศชายพบว่า ร้อยละ 7 ที่ประสบกับปัญหาด้านนี้

3. เกี่ยวกับประชากรของโรงเรียน พบว่าครูที่สอนหลายโรงเรียนในคราวเดียวกันร้อยละ 32 ประสบปัญหาด้านการจัดห้องเรียน และการจัดการเรียนการสอน ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับครูที่สอนโรงเรียนเดียวพบว่าจะประสบปัญหาน้อยกว่า และครูที่สอนในโรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียนตั้งแต่ 600 คนขึ้นไป พบว่าร้อยละ 23 จะประสบปัญหาด้านการควบคุมชั้นเรียน

4. เกี่ยวกับระดับชั้นที่สอน พบว่าครูที่สอนในระดับชั้นประถมศึกษา ร้อยละ 22 จะประสบปัญหาในเรื่องการจัดชั้นเรียน และยังพบอีกว่าครูในระดับประถมศึกษาจะมีปัญหาสูงกว่าครูมัธยม และสูงกว่าครูในชั้นอนุบาล

ชิน (Chin, 1989) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การวิเคราะห์ความเชื่อถือในหลักสูตรศิลปศึกษาและการสนับสนุนหลักสูตรของครูประจำชั้นในโรงเรียนประถมศึกษา ในเมือง เกาเซียงและปิงตัง ประเทศไต้หวัน" จุดประสงค์เพื่อศึกษาว่าสิ่งใดในหลักสูตรศิลปะในระดับประถมศึกษาที่ครูประจำชั้นยึดถือและนำไปใช้ให้เกิดผลสัมฤทธิ์อย่างไร โดยเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ความเชื่อของครูเกี่ยวกับแนวคิด ความเข้าใจ และการเน้น ความเชื่อในการปฏิบัติการสอนในห้องเรียน สู่ลักษณะเฉพาะของหลักสูตร และผลสัมฤทธิ์ที่เปลี่ยนแปลง ความเห็นที่ตามมาจากการวิจัยครั้งนี้สรุปได้ว่า

1. ครูประจำชั้นส่วนใหญ่เชื่อว่าหลักสูตรศิลปศึกษาควรเน้นเรื่องสถานที่ ความจำเป็นและความต้องการในชั้นเรียนศิลปะของเด็ก และเน้นศิลปวัฒนธรรม

2. ครูประจำชั้นเชื่อว่าหลักสูตรมาตรฐานก็เน้นเรื่องสถานที่และความต้องการของเด็กมากกว่าธรรมชาติและโครงสร้าง

3. ครูประจำชั้นมีความเชื่อว่าครูผู้สอนควรมีวุฒิทางศิลปศึกษา และต้องมีความสนใจในงานศิลปะ และเด็กนักเรียนของเขาก็ต้องมีความสนใจในศิลปะอย่างแท้จริง ครูประจำชั้นรู้สึกว่าเขาประสบความสำเร็จในการสอนศิลปศึกษาพอสมควร แต่ยังคงขาดสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ และสภาพสังคมในโรงเรียนไม่เอื้ออำนวยต่อการเรียนศิลปะของเด็ก

4. ครูประจำชั้นมีความเชื่อว่าหลักสูตรศิลปศึกษาที่ใช้อยู่ในขณะนี้ สัมพันธ์กับหลักสูตรมาตรฐาน แต่ครูผู้สอนยังขาดการสนับสนุนอย่างเต็มที่ จากการศึกษาและงานวิจัยเกี่ยวกับศิลปะทั้งในประเทศและต่างประเทศ จะเห็นว่าศิลปศึกษาเป็นวิชาที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเด็กให้เจริญเติบโตทุก ๆ ด้าน ตามวัย ความพร้อมความแตกต่างระหว่างบุคคล สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ทำให้ เด็กมีความสำนึกและรับผิดชอบต่อสังคม สร้างสรรค์แต่สิ่งที่ดีงาม เป็นพลเมืองที่ดี ของสังคม เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติ ฉะนั้น จึงจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่จะพัฒนาคุณภาพของเด็ก ปลูกฝัง ขัดเกลาอุปนิสัย พฤติกรรม สติปัญญา จิตใจ อารมณ์ของเด็ก โดยใช้ศิลปะเป็นเครื่องมือหล่อหลอม จึงควรเร่งรัดปรับปรุง จุดบกพร่องในการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา ขจัดปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ มุ่ง ส่งเสริมให้เกิดความพร้อมเพื่อเป็นขวัญกำลังใจแก่ครูศิลปศึกษาในการจัด กระบวนการสอนให้บรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตรศิลปศึกษาต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย